19/9/86

הארץ

יום ו', ט"ו באלול, תשמ"ו 19 בספטמבר 1986

ירושלים: רח' הבצלאל 2 טל' 224245־6 ת.ד. 273 מיקוד ירושלים 91002 חיפה: רחוב מורדי 20 טל' 661166־8. ת. ד. 5259 מיקוד חיפה 31052

בתל־אביב: המערכת, הנהלה, מחלקת המודעות, ההפצה והמנויים: רח' זלמן שוקן 21. טל' 824261 ת.ד. 233 מיקוד תל־אביב 61001

המו"ל: הוצאת עתון הארץ בע"מ, רח' זלמן שוקן 21 ת"א
העורך: גרשום שוקן. העורך האחראי: מתי גולן.
אין המערכת אחראית לתוכן המודעות ואינה מחוייבת בהביר.
HAARETZ Daily Newspaper, Tel-Aviv, Israel - P.O.B 233, Tel 824261

מפקד־על מטעם הרבי

לפי הידיעה שפורסמה אתמול מאת סופרו הצבאי של "הארץ", שיבש רב מחסידי חב"ד מערך אימונים של יחידת צה"ל במדבר יהודה, בכך שהוציא חלק מחיילי המחלקה לתפילת לילה בזמן שהמחלקה כולה היתה אמורה לצאת לסדרת אימונים. לפי הודעתו של הרב, סירבו החיילים מקבוצת המתפללים לפקודת מפקדם, והמחלקה כולה יצאה לאימונים באיחור, לאחר משא ומתן בין מפקד המחלקה לרב. החיילים שייכים לגרעין חב"ד בנח"ל, והרב, שאינו איש צה"ל, משמש איש הקשר שלהם.

תפקיד איש הקשר, של תנועות השולחות את גרעיניהן לנח"ל, מקובל בצה"ל, אך תפקידו של איש הקשר, המייצג את תנועתו, מוגבל לפגישות עם חיילי הגרעין, בזמנים קבועים מראש, ומבלי שהדבר יפגע בתיפקוד הצבאי הרגיל. אך נראה כי ההגבלות האלה אינן חלות על הרב משה אורדער, המקשר מטעם חסידי חב"ד. מתיאור המקרה נראה אף כי הרב משמש כמעין "מפקד־על", הרשאי לבטל את פקודותיו של המפקד הישיר. כפי שזה קרה במקרה המתואר, היה צריך המפקד הישיר להתחנן בפני הרב שי־אפשר לו תפקוד סדיר ביחידתו, וגם תחנוניו לא הועילו.

הסיפור מעורר מטבעו תמיהות רבות לגבי מעמדם המיוחד של שליחי הרבי מליובאוויטש בצה"ל. בעבר פורסם לא פעם על חופש פעולה נרחב של חסידי חב"ד ביחידות צבא, בין היתר לצורכי ציד נפשות, כחלק ממערך החזרה בתשובה. מבחינה זו שליחי הרבי מליובאוויטש אינם שונים משליחי "אור שמח", חסידי בלז או חסידי ברסלאב, המתחרים על נפשותיהם של בני הנוער בכלל וחיילי צה"ל בפרט. באחרונה נמסר אמנם על הגבלת פעילות מי־סיונרית זו במסגרת צה"ל, אך נראה כי לחסידי חב"ד נשמר עדיין מעמד מיוחד שקשה למצוא לו הסבר הגיוני.

המקרה האחרון מצטרף לשורשת מקרים אחרים המעידים על הגברת ההשפעה הדתית בצה"ל: איסור על חיילים לצאת לחופשות בשבתות — בבסיס אחד, ואיסור לטלפן בשבתות לבתיהם — בבסיס אחר, וכל זה כדי למנוע מהם "חילול שבת". בכל אחד מהמקרים נטען כי מדובר ב"אירוע מקומי" ולא בהוראה מלמעלה. יש להניח כי גם במקרה האחרון יבקשו שלטונות צה"ל לראות אירוע מקומי בלבד. אלא שיותר מדי "אירועים מקומיים" כאלה קורים באחרונה, והצטברותם חורגת בהגדרה ממסגרות מקומיות בלבד. יש שיטה בשיגעון הזה, והשיטה היא בהגברה הדרגתית של צביונו הדתי של צה"ל, הנחשף יותר ויותר להשפעת הממסד הדתי, מן הקיצונים ביותר.

כח אמריקאי ישמור על דיפלומטים אמריקאים בקהיר

קהיר (ע"מ). כח אמריקאי הכולל 14 קצינים ו־168 חיילים הגיע באחרונה לקהיר כדי להצטרף לכוחות המצרים על הגנת השגרירות האמריקאית ומעונותיהם של השגריר האמריקאי וחברי הנציגות הדיפלומטית.

לעיתון "אלאהאלי" נודע ממקורות יודעי דבר כי מבנייות השי־כות לשגרירות האמריקאית העבירו את הכח מנמל התעופה של קהיר למלון במדבר הליופוליס, שם שהה הכוח במשך יומיים. לאחר מכן פוזרו אנשיו במקומות שעליהם הם צריכים לשמור. חלק גדול מאנשי הכוח הופנה לשמירת מעונו של השגריר האמריקאי באלמעאדי.

השגרירות האמריקאית דרשה להחליף את הכוח המצרי ששמר על דירת השגריר בכח אמריקאי, לאחר שהתעוררו ספקות בקשר לנאמנותו של הד"ח שהוכן על־ידי מנגנוני הביטחון המצריים בנוגע לנסיבות הירי על בית השגריר האמריקאי. לפי הד"ח היו המתנכנים בתהלוכה באזור אמהאבה את הדיווח ...

מאלכסנדריה לוואשינגטון

מאת פלס

הליכוד הסכים לקואליציה עם המערך על־סמך הנחה, כי יצליח למנוע כל יוזמה בתחום של מדיניות החוץ שתסכן, לדעתו, את המשך שליטתה של ישראל בגדה המער־בית וברצועת עזה. בעוד שבמערך הציפו, כי ממשלה אח־דות לאומית לא תמנע מאמצים להפשרת הקיפאון ביחסי ישראל־ערב. כהונתו של יצחק שמיר כשר החוץ מקשה לקרוב לאנשי הליכוד שלא תתבדה ציפייתם. במערך חשבו מאידך גיסא, כי שמעון פרס, בתוקף היותו ראש הממשלה, יוכל גם יוכל להזיז את העגלה התקועה.

נסיעותיו התכופות של שמעון פרס וביקוריו בבירות תבל רבות הד־כיוון, לכאורה, את נכונות הנוחתם של אנשי המערך. הוא היה לראש הממשלה הנייד ביותר בין עמיתיו לתפקיד. יש רגליים לסברה כי עלה בידו להציג את ישראל בדמות מדינה שוחרת שלום, במובן זה שאין היא גלאית מלהבליג את כמיהתה לשלום וגם מרבה להעלות הצעות לדיון כיצד לבין מדינאי השלום הלאיקטוניסטי.

בד בבד עם שיפורה של תדמית ישראל בזירות הבין־לאומיות, זכה פרס ליוקרה אישית שלא היתה מנת חלקו לפני עלותו לראשות הממשלה; מותר לשער כי בחוץ לארץ מזהים אותו היום, במידה רבה, עם ישראל כמדינה.

יצחק שמיר, לעומת זאת, נדחק לקרן זווית: כל עוד יחסי ישראל עם ארצות הברית ומדינות ערב מופלג בעיקר על־ידי ראש הממשלה, השר בלי תיק עזר וייצמן, אברהם טמיר וחבר יועציו של שמעון פרס במשרד ראש הממשלה, היה על מ"מ ראש הממשלה ושר החוץ להסתפק בייצוג המדינה כלפי המדינות אשר משקלן הפוליטי לגבי המזרח התי־כון אינו כבד ביותר.

הנוהג כי הנושאים החשובים ביותר בתחום מדיניות החוץ נש־מרים לטיפולו של ראש הממשלה, איננו חדש, והוא מקובל למעשה בעולם כולה. המקרים בהם שר החוץ מבצע את מדיניות החוץ, בעוד שראש הממשלה עומד בצד – כמו דלקאסה בצרפת בתחילת המאה ושטרזמן בגרמניה בשנות העשרים, הם יוצאי דופן. ברם, שמעון פרס השכיל לתפוס את הרסן, לטבינת לבם של יצחק שמיר ויתר ראשי הליכוד.

או שמא נתפסנו להגזמה? יתכן שכן; אחרת, איך אפשר להסביר מדוע פרס ואנשיו היו נאלצים לעמול כמעט במשך שנתיים כדי לסלק את מכשלת טאבה מדרך ההבנה עם מצרים? נכון שפרס לא השמיט את היוזמה מידיו; אבל מ"מ ראש הממשלה ושר החוץ מצא דרכים כדי לבלום שוב ושוב את יוזמתם של פרס, וייצמן וטמיר. בסופו של דבר, אחרי ששמיר התעקש על כך שפישור יקדים פיוס, הועבר עניין טאבה לבוררות מוסכמת, כפי שדרשו מצרים (אשר בהצעת הבוררות הבין־לאומית הנד־חקה מעמדתה העקרונית הנודעת כי אזור טאבה צריך היה להיות מפונה על־ידי ישראל עוד בשנת 1982); ואם קיים סיכוי כלשהו לקידומו של תהליך השלום באזור – בזבוז זמן רב שאפשר היה להקדיש לטיפול בבעיית ירדן הפלשתינאים. את הב־זבוז הזה יכול יצחק שמיר לזקוף לזכותו.

***

התמונה בצד הערבי אינה שונה מזו של ישראל. חוסני מובארק פתח להם משמעון פרס אחד הי־מום השלום בין מצרים וישראל; אבל הוא היה פיקח דיו כדי להרשות לעצמו להיות מושפע על־ידי קברניטי המדיניות האמריקאית כדי להזמין את שמעון פרס לפסגה באלכסנדריה, ולהורות למשלחת המצרית שתיאות להסכים כי ישראל תסמן את אבן הגבול מס' 91 בשתי נקודות, בריחוק של שישים מטרים זו מזו, כדי ששטר הבוררות יוכל להיחתם — ובכך לסלול את הדרך לקיום הפסגה.

הדעת נותנת כי נשיא מצרים נבלם גם הוא על־ידי יועצים אשר למעשה סבורים כי "שלום קר" עם ישראל משרת את האינטרס המצרי טוב יותר מאשר כל ניסיון להזמנת... ובעוד שאנואר אל־סאדאת הביא בשעתו לאיסמעיל פאהמי להתפטר, השאיר מובארק את אוסאמה אל־באז על כנו.

דין דומה חל על המלך חוסיין. מותר להאמין כי הלה מעוניין ביחסי שכנות עם ישראל, אבל איננו חש את עצמו חזק במידה מספקת כדי לגלגל... הוא גם רגיש לאיומי סוריה; ואם הוא מפקפק ביכולתו של המערך לפתור את בעיית הפלשתינאים בגדה המערבית וברצועת עזה על אפו ועל חמתו של הליכוד — מי רשאי לטעון כי הוא נוהג לטעות?

המהססים והסרבנים בשני צדי המתרס מסייעים אלה לאלה ועוב־דה זו מבהירה את צניעות הישגיו של שמעון פרס במשך הזמן בו היה ניתן לו לנצל את עדיפות מעמדו כראש ממשלה, לעומת מצבו הנוכחי של ממלא מקומו.

***

המצב היה יכול להיות שונה, לו התנועה האמריקאית היתה מוכנה למלא תפקיד פעיל יותר; אבל עובדה היא שהגבילה עצמה להפ־עלת השפעות דיפלומטיות בדרג... שמתחת לזה של הנשיא או אף של מזכיר המדינה. וואשינגטון הרשמית עודדה את שמעון פרס והוקירה בוד־סני מובארק, אבל נמנעה מלהטיל את מלוא משקלה על כף המאזניים. המזרח התיכון לא זכה בשנתיים האחרונות למקום ראשון במעלה בסולם העדיפות שלה. הטיפול הישיר והמקיף כל הזמן בידי אחד מעוזרי מזכיר המדינה; אפשר לשבח את ריצ'ארד מרפי על מה שהשיג בנסיבות אלה, אבל נבצר ממנו להגביע על הישג הדומה לזה שהנשיא בימי קארטר השיג בוע־ידת קמפ־דייוויד ובחתימת חוזה השלום בין מצרים וישראל.

שמעון פרס מאמין, מן הסתם, כי לאור היוקרה שזכה לה בעקבות ביקורו אצל מלך מארוקו, פסגת אלכסנדריה ופגישותיו עתה בוואשינגטון, הוא יכול להמשיך בדרכו, גם כשיצחק שמיר יכהן כראש ממשלה. אולם מותר לפקפק בתוח־לת זו: כוח בלימתו של יצחק שמיר יתחזק אחרי הרוטציה, וכל עוד ההנהגה האמריקאית תתמיד בעמ־דתה המסויגת ולא תסכין במעורבות פעילה יותר בענייני המזרח הערבי־ישראלי, קשה לצפות להתקדמות ממשית בתהליך השלום באזור.

בסוגריים / מתי גולן

למה אני לא מאמין להם

גור, יעקבי: התלבטויות

הראשון שגילה, לאחר כמעט שנתיים, כי הממשלה הזאת אולי אינה מתאימה לו, היה שר הבר־יאות, מרדכי גור. כבר כמה שבועות הוא מאלץ את כולנו להיות תחת אימת האפשרות, שכאשר תבוצע הרוטאציה, לא ימצא יצחק שמיר את גור בין חברי ממשלתו. והליכוד, על פי הנימוק הרשמי, מכיוון שגור סבור, כי נבצר ממנו לכהן במ־משלה, שהעומד בראשה נהג כפי שנהג בפרשת השב"כ.

עכשיו מבשר לנו גד יעקובי, שמחר הרוטאציה עלול להיות כבר עוד יותר. גם השתתפותו בממשלת שמיר, הוא אומר בני־סוח מהוקצע חודר יותר, "איננה אוטומאטית". אותו לא מטריד השב"כ. כיון שהוא יסכים להמ־שיך להעניק לממשלה את נכו־נותו, הוא ירצה להיות בטוח, כי היא תתמקד כראוי ועל פי הקווים שהותוו אתמה עד בה.

התופעה הזאת, של פו־ליטיקאים המוכנים להקריב את כיסאותיהם הרמים למען מי־מושם של עקרונות מוסריים וער־כיים פוליטיים, היא ללא ספק מרעננת, כשם שהיא נוגעת ללב. דווקא מן הטעם הזה אני מתייסר על כך, שאיני מצליח להביא את עצמי לנטוש את המחשבה, כי עם הגיעו של הרגע הקובע יגלה מרדכי גור, כי דווקא מכיון ששמיר סרח, לדעתו, הרי מוטלת עליו, על גור, החובה הציבורית לכהן בממשלתו, כדי לפקוח עליו את עינו. אני מנסה לאתר את הזיהוק הפנימי, הגורם לי לתחושה המחורה, כי לאחר שיתמוש מן הסיטואציה הזאת את כל הכותרות האפשר־יות, לאחר שהתלבטויותיו הנ־פשיות והאישיות יתפרשו על פני עמודים שלמים של שבוע־ונים ומוספים — לאחר כל אלה, יגיע גד יעקובי למסקנה הבלתי נמנעת, שללא השתתפותו, עלולה ממשלת שמיר להיות גרועה יותר ולפיכך מוטלת עליו החובה לכהן בה.

לי אין ספק, כי הבעיה היא שלי ואצלי. לא יכול להיות כל הסבר אחר לשאלה למה, למה אני־לא־מאמין־להם.

אמור לי מה אתה אומר למזכירה האלקטרונית שלך ואומר לך מי אתה

מאת יואל מרקוס

וידוי אישי: כשאני נתקל בצד השני של קו הטלפון במזכירה אוטומטית, אני נתקף באלם. על־פי רוב תגובתי האינסטי־נקטיווית היא לטרוק את הש־פופרת מבלי לומר מלה, כאילו תפסו אותי בקלקלתי. בכך אני נמנה על הרוב הדומם בארץ של בני־תמותה הנוהגים כמוני אך מתביישים להודות בכך.

המזכירה הזאת, ששירה פלילי טייפ וטקסיותה טרנזיסטורים ופיוזים, היא קודם כל יצור מתנשא. בעליה נותן לך הת־חושה שהוא — ולא אתה — איש חשוב ומבוקש. עד כדי כך שאסור לו להחמיץ שום שיחה שבאה אליו. אפילו כשאינו בבית. שנית, זו מזכירה מעליבה. היא יוצרת בך את התחושה כאילו הכניסו אותך דרך כניסת המשרתים. בעל המזכירה יוצר בך את הרושם שהוא אולי בבית ואינו רוצה לשוחח אתך, ומש־איר אותך בספק ובתמיה אם יחז־יר לך באמת צלצול. שלישית, זוהי מזכירה מנופה. הרי כל כך קשה להשיג אצלנו מספר. פעמיים הקידומת תפוסה, פע־מיים שלוש הספרות תפוסות. שלוש פעמים מקבלים מישהו אחר בטעות. אחרי כל הייסורים הללו, לקבל את קולו הטר־חוי של המכשיר האלקטרוני זה ממש מרגיז.

אבל שיא החוצפה הוא בכך שהצד השני שאינו בבית גורם לך בכל זאת להוצאה של שיחת טלפון, להודות שהשיחה ממש לא בוצעה... צלצל אליו, ואתה משלם את שיחת הטלפון. תארו לכם כשזה קורה למשל בשיחות חוץ או שיחה מחו"ל הרי אילו רק הודעה רציתי למסור, הייתי שולח לו גלויה. ובכלל מה זה עניינו מי צלצל אליו אם לא היה בביתו? מסיבות אלה הפחות אני טורק את הטלפון בבהלה עוד לפני שהקול המיכני גומר את תקליטו.

לפחות ברבע של תולשה מקרי כבלות הכל אני בשר ודם ולא מטלפן אלקטרוני. כשאני משאיר בכל זאת הודעה, אני מתבונן לצדדים כדי לבדוק אם אנשים חושבים שאני מדבר לעצמי. ואיני יודע באיזה סוג מדברים אל מזכירה אלקטרונית: האם צריך לומר שלום או להתראות? האם צריך לדרוש בשלום בן־שיחך שאינו?

המזכירה האלקטרונית היא ביתם סמל לסטטוס. אם הביפר עשה אותך חייני הגרדים, הרי המזכירה האלקטרונית עושה אותך חשוב. קשה למישהו להיות משהו בלי שטלפונו יהיה מחובר למזכירה. למעשה, אין כמו המכשיר לחשוף את פרצופו האמיתי של בעליו. "הקול הוא פרצופו השני של האדם", אמר ויאמר באזאר, ובאמת תתפלאו לדעת, עם קצת חוש לפסיכולוגיה, מה אתם יכולים לגלות על חבריכם הטובים ביותר דרך הודעתם במכשיר התקלטו. לכ־אורה הודעה האמורה שלטלפון אינני בבית ונא להשאיר הודעה עם השמע הצפצוף, אך בפועל, אדם ניכר בכיסו, בכוסו ובמז־כירתו האלקטרונית. אמור לי מה אתה מקליט במכשיר שלך, ואומר לך מי אתה.

למשל, אתה יודע מיד מיהו לחוש המבוססים בבית לפי הזוהר של... הרשמי של הבית. אם האשה מוסרת את ההודעה, יש לה כנראה המלה האחרונה. לעומת זאת, אם הגבר מוסר את ההודעה, אין הוא בהכרח הגבר.

האם הוא מקדים את שם אשתו לשמו או אינו מזכיר כלל את קיומה אלא נוקב רק בשמו? יש כאלה הפותרים את הבעיה בהקדמה "כאן משפחת..." אלה האומרים "כאן בית מלכיאל", כאילו אמרו כאן בית אריביאס או בית המלוכה הבריטי, מלאים כנראה בחשיבות עצמית.

אפשר בקלות רבה לקטלג את המדברים לטיפוסים שונים:

הטיפוס המיסתורי: הוא אינו מגלה את שמו או החזור אלא רק אומר: "התקשרתם למספר 681807, אינני בבית כרגע. נא למסור הודעתכם עם הישמע הצפצוף". כלומר, שלא תדעו למי צלצלתם אם הגעתם אליו בטעות.

הטיפוס הדיפלומטי החזיר: כנ"ל, אך הוא יימנע מלגלות ש"אנו לא נמצאים כרגע בבית". למה לגרב אינפורמציה למה להקל על הגנבים?

הטיפוס האולטרה־זהיר: הוא אינו אומר אם הוא בבית או לא, אלא מוסיף את המשפט הדו־משמעי: "אין באפ־שרותנו לענות כעת", לאמור: יתכן שאנו בבית ויתכן שלא.

הטיפוס האנציקלופדי: הוא יחבר בלשון ציורי, יאמר משהו כמו: "כאן יוסף שאלתיאל. בהישמע הצפצוף עליך למסור פרטיך ולנמק הודעתך בבירור", מדוע, הודעה אולי סתם רצית לשאול בשלומו?

הטיפוס הצבאי: יאמר: "כאן יוסף מלכיאל, עם הישמע הצ־פצוף תשאיר את שמך הפרטי, שם משפחתך ואת מספריך בבית ובעבודה". אתה סוגר את הט־לפון בתחושה הקלה שלא ביקש את מספרך הצבאי.

הנשפך: הוא האיש שנמצא בבית כשהמכונה פועלת ומאזין כשסיגריה בפיו איך האיש בצד השני מגיע ואינו יודע מה לומר, ומחליט לפי המצלצל אם לענות לטלפון. לפעמים הוא עצמו יהיה על הקו, מוקה בהצלחה מפקפקת את קול עצמו במז־כירה האלקטרונית.

היהיר: הוא יתן לא רק שמו אלא את כל תאריו. "כאן יוסף מלכיאל, חבר האיגוד הארצי של עיתונאי ישראל" או "חבר מועצת המנהלים של בנק יש־ראל ודוקטור לפילוסופיה".

המפיקים: יש מזכירות אלקטרוניות שההודעות שהונו בהן הן בבחינת פרודוקציה הו־ליוודית מושלמת לפעמים בשתי שפות — עברית ואנגלית, עם מוסיקת רקע, עם הקול של הגבר והאשה במעין דואט, עם קולות לוחשים סקסיים כמו ההודעות בשדה התעופה אורלי.

עוד לא הוכח מה היתרון של מכשיר זה לבעליו מלבד החשיבות שהוא מקנה בעצם בע־לותו עליו. בעבור רבים מהם זהו מן הסתם סיוט אחד גדול. ראשית, כאמור, רוב האנשים טורקים את הטלפון מבלי להוציא הגה. אחרים מגמגמים. למעשה, בעל המכשיר יכול להסתבך בתקלות אבודות ביה־דר. מעניין מה תאמר האשה כשתשמע קול סקסי אומר "אתמול. זה היה בלתי־נשכח". איך יגיב בעל המכשיר שישמע כי מישהו מציע לו עסקה מעניינת ורק את השם ומספר הטלפון אינו קולט?

לעומת זאת, מזכירה אלקט־רונית "אי־אפשר" להשיב על הברכיים ואי־אפשר לקחת אותה בנסיעות עסקים לחו"ל. זו המזכירה היחידה שהאשה ה־מגדלת יכולה לומר עליה שהיא "המזכיר האלקטרוני" שלה. מה הצעד הבא? ויברטור מדבר?

השליח שלנו בביבים

פרשת סוויסה גילתה על הצופים בה לא פחות מאשר על גיבור העלילה עצמו

מאת גדעון סאמט

אחרי כל מה שנאמר על רפי סוויסה, דווקא הדברים הפשוטים שכמעט לא דובר בהם, נותרו מרומזים באוויר בסיפור הלא־נעים הזה. בפינותיה האפלות של הפרשה קיננו רגשות אשם והדים לר־גישויות ישנות. אם המקרה של סוויסה תפס כל־כך את הציבור, זה היה במידה רבה בגלל שהוא נגע ביותר ממה שנראה לעין. המקרה אמר על הצופים בו לא פחות מאשר על גיבור העלילה עצמו.

קשה לזכור מתי אנשים רבים כל־כך, המנוגים להגיב בסלידה על הפרת סדרי ציבור, יצאו להגנתו של אדם, בפרשה לא־פוליטית, שנגדו והבר נדו"ן בה נרשע. הוא פילג את הליבראלים המסורתיים. חלקם רצו את ראשו מיד. רבים יותר ראו בפ־גיעה בו מעשה לא שקול. אולי אפילו ריאקציוני, המתעלם מהדיבור הוושב באמת — שיפורים באווירה הדחוסה בתוך בתי הסוהר הודות לגישתו הנוקשה של הנציב.

אבל התגובות הרעות לאחוד הוויכוח על סוויסה לא היתה רק בין שתי גישות על טיבו של מינהל ציבורי — הגישה הסלונית של חיים ברלב וגישת ייקוב הדין את ההר בנוסח מרדכי וירשובסקי. יש לנו כאן עניין עם שכבות עמוקות יותר של התודעה הציבורית. הרושם היה שסוויסה זכה להבנה, אפילו למידה של אהדה, אבל אנשים רבים, שבאופן נורמאלי היו מקצרים מאוד את הוויכוח בהטלת אשמה חד־משמעית על מי שעבר אוסף כזה של חריגות מגונות.

יש אצלנו רגש־אשם עמום כלפי התנאים התת־אנושיים ברוב בתי־הסוהר. מפקד לשעבר של אחד מהם סיפר בטלוויזיה השבוע, שהוא מתאבד ביום הראשון — ולא מבושה — אילו נכלא. סיפורי הזוועה היוצאים לעתים קרובות החוצה, מוכיחים שמשהו שם רקוב מאוד, עוד לפני שבודקים בגינציותיו של סוויסה.

סוויסה נתפש, כנראה, על־ידי רבים, כמי שמנקה קצת את מצפונם, נוכח התנאים של ימי הביניים במוס־דות הענישה בישראל. בתי־הסוהר הם כמו פח אשפה מבוזין, שבעל הבית אינו רוצה להרים את מכסהו.

אם יש מי שגורף את האשפה, ועל פי השמועה עושה חיל בעבודתו, מה להם לבעלי הבית שיתלוננו, אם תוך כדי כך הוא מתלכלך?

הוא כאילו הבטיח לנו, שמוחות לאישיותו וגישתו המיוחדת, יהיה לנו שקט בגיהנום ההוא, שבה מתרחשים דברים, שאיננו רוצים אפילו לשמוע עליהם. בכוח, או הוא זייף דו"חות ואירגן לעצמו ניאופים והעניק פרוטקציות מגונות. אבל הרי כל העסק שם מלכתחילה כל כך מכוער. אנחנו מעדיפים שהגועל נפש יסתודר בפינה המוצנעת ההיא של החברה הישראלית, בלי להציק לנו יותר מדי. נהיה מוכנים לסלוח למי שמבטיח לנו שקט, ובתמורה נשלם בשתיקה על הנורמות הני־כורות שלו.

אם שולי החברה אוהבים אותו, הוא יודע, כנראה, עליהם משהו שנסתר מעינינו. מי אנחנו, התמי־מים, שנשפוט אותו בגלל איזו פילגש, איזה זיוף קטן אולי דווקא סטיותיו היו תנאי להצלחתו שם.

סוויסה הוא השליח שלנו בביבים, ושליחותו אינם ניזוקים.

* * *

אבל סוויסה הוא לא רק האיש שעשה בשבילנו את המלאכה הש־חורה. הוא ממחיש בשביל רבים את העובדה הבלתי נוחה, שכמעט כל הסיפור של בתי־הכלא הוא מעשה בעדות המזרח. כמעט לא דיברו על כך. כמובן: לא נעים. לא נוח להד־רות, שאנחנו מדברים בעצם על אוכלוסיה, שיותר מתשעים אחוז ממנה הם עדות מזרח.

כמו בבוחה סמלי, סוויסה ייצג לא רק את הזום כלפי האסירים, את הצורך ברגישות חדשה במוסר אבוי על־פי טיבו. סוויסה הוא גם אב־טיפוס של יוצא עדות המזרח. כלומר, ההזדהות עם סוויסה היא מעין התעודדות באיזה סיפור פנימי, אתני מאוד, שרבים מעדיפים להניח לו להסתודד מאליו על פי נטיותיהם של הנפשות הפועלות בו.

רגשות האשם פעלו גם כאן בגלל מוצאו העדתי — הוא בשר מבשרה של רוב אוכלוסיית הכלא. תמיכה בהוקעתו פירושה עשיית עוול כפול. אם כמעט כל האסירים הם יוצאי עדות מזרח, הרי זה בגלל אי־שוויון חברתי וכלכלי, תוצאה של עוול כלפי הספרדים שהחברה הישראלית אשמה בו. והנה עכשיו עוד יתפסו את הדין עם יוצא מארוקו, שעשה מאמצים כאלה לשפר לפחות את תנאי הכליאה של בני־עדות דפוקים?

היחיד שאמר את הדברים באופן ישיר היה ימין סוויסה — לא קרוב משפחה — פעיל רדיקאלי של עדות המזרח ואסיר־לשעבר בעצמו. הוא הרחיק לכת. לא זו בלבד שאין להעניש את סוויסה, אלא שבעיניו האסירים, שבכללם סוויסה נדרש לתת את הדין, הם עצמם פרי אפליה: הם מיושמים, לדעתו, כלפי ספרדים, ואילו כאשר ממלא מקום ראש הממשלה, למשל, אשכנזי עם תעודות, ידע על מעשה רצח וסייע לחפות עליו, הוא — בניגוד לסוויסה — יוצא נקי.

טענה חסרת יסוד, כמובן, הזכורה מימי השחיתות של אהרון אבו־חצירא. האמת כמעט הפוכה. רגשות האשם ואיזו סימפטיה כמוסה לאיש הזה, סוויסה, עבדו אצלנו שעות נוס־פות. חומר למחשבה — האם מנהל אשכנזי של שירות בתי הסוהר לא היה משוטר כבר מזמן, אילו הוא בתעלוליו של הנציב הססגוני

לא לקבינט כלכלי

אין צורך בחולייה נוספת במערכת הניווט המשקי

מאת א. שווייצר

לא כל הפוליטיקאים אכלו את השכל הישר בכפות גדולות. כך, למשל, אותם שרים ונושאי תפקי־דים אחרים במפלגת העבודה, המת־אמצים לפנות מקום בעבור שמעון פרס בחבורת מקבלי ההחלטות הכלכליות אחרי הרוטאציה. הנושא עלה לדיון, על פי דיווחי התקשורת, כבר לפני חודשים אחדים: כל ואר־יאנט של הצעה, המכוונת להשגת היעד, אוילי יותר מקודמו.

על ההצעות השונות נמתחה זה מכבר ביקורת: היו שראו בהן ניסיון להתחכם לתמליל המקודש של ההסכם הקואליציוני: אחרים אף גילו בהן תקומתו לתעייה של היצר הרע המפא"י היהיר השואף ללא מעצורים להשתלטות. מבלי לחלוק על דעות אלו, ניתן להוסיף עליהן, כי יוזמי ההצעות נתפשו לדבר שטות.

שני נימוקים נגד

אפשר להביא לשוות שני נימוקים, אחד פוליטי ואחר — החשוב יותר — ענייני, כדי לחזק את האמור לעיל. מי שמעוניין באמת בהכללתו של פרס בין מעצבי המדיניות הכלכלית, הוא הליכוד — זה כמובן על פי ההגיון, שראשיו לצוד משהו מן הניסיון שלהם בשב־תיים הראשונות של הקואליציה. מי שיש לאל־ידו להכל במדיניות הכלכלית, אשר בזין שיטיל משמ־עת על השכירים, הוא מר ישראל קיסר. מר פרס הוכיח בשתי שנותיו כראש ממשלה, כי הוא יודע כיצד למשוך את מזכ"ל ההסתדרות לצידו. סגולה זו לבדה די בה, כדי שמר שמיר ייצא מגדרו, ולבד שר־משק לצידו את קודקוד בתכנונה ובביצועה של המדיניות הכלכלית, מי ששלם לא יצא להושפה, יעזו אישא לליכוד, ולמר שמיר במיוחד, את המלאכה הזו הוא בעל האי־גנרס הראשי בהפעלתו של מר פרס.

הוואריאנט האחרון של ההצעה הנידונה — שעליו נאמר, כי הוא בולט באויתלתו — שיקום קבינט כלכלי בעל שני ראשים — שמיר ופרס. מלבד מה שאנשים סבירים ייבהלו מעצם המחשבה של יצור דו־ראשי, הרי הם יתנו את דעתם לתפקיד, שמבנה הקואליציה הנוכ־חית מטיל על הקבינט. זה איננו נוגע לעשיית מדיניות פוזיטיבית, אלא להטלת וטו. תבונה זו המיוחדת אותו, נגזרת מהרכבו הפאריטטי, שנועד להבטיח, כי שום הצעה, תהיה טובה כפי שתהיה מן הב־חינה העניינית, לא תעבור את המחסום המפלגתי.

והנה, אחד מן הנציגים: אם תעלה לדיון הצעה, הלקויה בעיני מפלגת העבודה, יש די פרוזמים כיד מפלגתיים, שבהם ניתן לתוקפה ול־עשותה נסבלת: האם תיראה הצעה במקרה של ייהרג ובל יעבור, יכולה — ובעצם חייבת — העבודה להציג בפני הליכוד את החלופה של פרישה מן הממשלה. דרך זו תואמת גם את הנסיבות המאפיינות את המחצית השנייה של תקופת כהו־נתה של הקואליציה הנוכחית וגם מונעת את הצורך בסירבול נוסף של עבודת הממשלה.

לא די בסיסמת הצמיחה

כלום חשבו אנשי העבודה, המד־דרים להיטיב עם מנהיגם, על הנימוקים בזכות המבנה הנוכחי של תהליך קבלת ההחלטות המשקיות של אוצר — עתה, כפוף לראש הממשלה, בהיעדרו של שר אוצר בעל משקל פוליטי עצמאי — במנוסח המדיניות, והעית שרים כפופים לכוחות מעקיהם של הצד־דים המתנכבים: שני אלה מספקים לניהולה המוסכם של המדיניות (בתוספת זכות עירעור בפני מליאת הממשלה). מבנה זה הוכיח את עצמו במשך עשרות שנים: הוספת תחנה בדרך תאט, במקרה הטוב, את התהליך; במקרה הרע הוא ייעצר בה. מה עוד, שהצעה זו, לפי עצם טבעה, הזקקה כדי שכל אחד מהצד־דים יוכל לסכל את מה שהאחר מציע.

יש מן התום הסבורים, כי לאחר שהאינפלציה הודברה אולפה, מעתה ואילך יעמדו הכל בהרמוניה תחת דגל הצמיחה. ואולם הצמיחה איננה לפי שעה, אלא סיסמה חסרים ממנה, כדי להבטיח את התגשמותה, כיוון ומשאבים (לא בהכרח על־פי סדר זה). מי יוסיף את שני אלה, על פי אילו אמות מידה ועל פי איזו חלוקה של נטל ותועלת — שאלות אלו אפילו לא החלו להידון בקרב המפלגות המבורותיהן והביניהן. אם וכאשר תגיע השעה לעסוק בהן תוברר, כי על הרמוניה אין מה לדבר: לעבודה מכאן, ולליכוד מכאן, יש דעות שונות לגבי הדרך המאותה למימוש הצמיחה.

אין לבטל כליל את ההערכה, כי אפשר למצוא פשרה עניינית בין העמדות המפלגתיות השונות. אך כדי שהפשרה תימצא, דרושה הת־אפקות מקסימאלית וכיבוש היצר בתקופה המתקרבת והולכת שלפני הבחירות לכנסת ה־12. זה הזמן להי־דברויות שקטות במה שנקרא פיטסה, כלומר בין ה"ה פרס ושמיר. שהוכיחו בעבר גם נכונות, גם כישרון, להגיע להבנות ביניהם. והיפוכו של דבר בקבינט: זה שדה קרב, שמדיניות כלכלית, או כל מדיניות אחרת הראויה לשמה, לא תצמח בו.

האם עם ישראל התחיל לאכול וקס לארוחת בוקר?

דובי בן־יהודה/אילן שיר

"HAVE ISRAELIS STARTED EATING WAX FOR BREAKFAST?!"

שאל בפליאה מר רוי ליין מנכ"ל "טורטל וקס" בלונדון, לנוכח ההזמנות חסרות התקדים למוצריו.

גם בארץ זקפו גבה רבים לפשר מסע הפרסום, שנראה גדול למוצר כמו וקס למכוניות ובצדק. כמעט כל נהג בארץ יכול היה לספור על אצבעות חצי יד את מספר הפעמים בהם ערך טיפול וקס למכוניתו אם בכלל.

כשפנו אלינו יבואני "טורטל וקס" בישראל וסיפרו לנו על המוצרים והיקף מכירותיהם, היה לנו ברור כי שום נתון שוקי לא קדוש בעינינו ויש לחקור את הפוטנציאל השיווקי של "טורטל וקס" עד תומו.

המחקר שערכנו הביא אותנו להאמין כי בתכנון מתאים ובמסע פרסום נכון, נוכל לשכנע את בעלי הרכב בארץ בנחיצותו של הוקס, לחנכו להשתמש בו כפי שהוא מבצע את הטיפולים הרגילים במכוניתו וכמובן, להעדיף את "טורטל וקס" על כל מותג אחר.

בחברת מ.ש.ב האמינו במה שאנחנו האמנו ועל כך מגיעות להם תודות ומחמאות. מכאן היתה הדרך קצרה. יצאנו במסע פרסום תחת הסיסמא "טורטל אותה". רעיון קראטיבי "מדליק" ותמהיל מדיה נכון, יצרו את האשליה של מסע פרסום ענק כשלאמיתו של דבר היה התקציב נמוך.

זהו. השאר כבר שייך להסטוריה של הפרסום בארץ, ולחברת מ.ש.ב. שהגדילה את מכירותיה וצירפה למעגל לקוחותיה אלפי בעלי רכב ה"מטרטלים" את מכוניתם בקביעות ושוקס בשבילם זה "טורטל וקס". לא מיסטר ליין, עם ישראל לא התחיל למרוח וקס על הטוסט של ארוחת הבוקר. הוא בסך הכל קבל את הרעיונות שלנו איך לשמור על המכונית.

י. פרגקו את דן בע"מ
פרסומאים ויועצים לשיווק
טל: 285327, 289790, 286536.

בתיק העבודות שלנו תמצא את "אני אוהבת שהם נוגעים", "קחי בן בן כי מסתכלים לך על הרגליים", "מגנן לנשים שעומדות על שלהן", "אני מרגיש להזיה", "אולטרסול תופס את השמש בקרניים" ועוד דברים טובים שעשינו ל"ליטון סוד טון", "ידיד פישר", "דינמיק", "סאבי" ו"בוש ג'ינס".

هكذا من الأصل

هكذا في الأصل

מקורות מדיניים / עקיבא אלדר

תוכנית שלום או אורגיית מלים

ואשינגטון

בספטמבר 1982 הציג ראש הממשלה, מנחם בגין, את יוזמת השלום של הנשיא רייגן. בספטמבר 1986 בא ראש הממשלה, שמעון פרס, לאותו נשיא, כדי לצקת רוח חדשה, ואולי רק הנשמה מלאכותית בתוכנית, שתוחלת חייה כמספר השבועות שנותרו עד ה־14 באוקטובר.

ראש הממשלה מאמין, שהוא נושא באמתחתו סגולת זמן מתוקנת. ביום ששי שעבר, על מרפסת הארמון באלכסנדריה, יצאה הקונפדרציה מגדש לאוויר העולם. בנוגדן במלון וילארד בוואשינגטון אמר פרס "נכון, הרעיון הזה אינו כלול בקווי היסוד של הממשלה, אבל אין זה מעניין אותי. יש לו מוכן במצע המדיני של המערך".

משום כך, הדשה דווקא הוועידה הבינלאומית את מקומו של ראש הממשלה בדרכו לאמריקה. מהר היה לשמוע מכאן את הויכוח הניטש בארץ (לא בוואשינגטון) בדבר התנאים לשיתופה של בריה"מ בוועידה שלא נולדה. יועציו של פרס מוטעים בעקשנות, שהוא בזה מכבר במשבצת הבאה בתור.

הוועידה, אמר פרס בגילוי לב, נועדה לסוכך על המלך חוסיין מפני האיום הסורי. ח"כ שמחה דיניץ נלווה לפרס בפגישותיו עם ראשי הממשל. הוא כמסמס את ראש הממשלה שאמר לאמריקאים, כי אש"ף איבד את המלך חוסיין, כמו גם את הנשיא מובארק. רק יועץ הסתרים, עוסמה אל־באז, מתעקש להאזין בכבי בגדו של יאסר ערפאת. "אנחנו אוגפים את אש"ף העוקפים אותנו" אמר דיניץ. הוא מודה שיש לשלם על כך היא הוועידה הבינלאומית.

הויכוח הניטש, כביכול, עם האמריקאים סוכם כבר לפני שבוע לברכתו של רבת־עמון. דיניץ מסביר, שפרס חילק את העבודה באופן שבעיית הייצוג הפלשתיני צריכה למצוא את פתרונה בציר ירושלים־רבת עמון. הקונפדרציה ירדן־פלשתין ואולי גם ישראל היא המסגרת למשא ומתן.

המסגרת לא נתלתה על הקיר

מסגרת זו לא נתלתה על הקיר באלכסנדריה או בוואשינגטון, מפני שפרס מיאן לצרף את התיבה "הגדרה עצמית" לקונפדרציה. הוא הסביר זאת באומנה, כי עליו לשמור על הרגנטרסים של המלך חוסיין וכל רמז למדינה פלשתינית יבריח אותו משולחן דיונים. פרס סירב ליטול סיכון כזה, למרות שהנשיא מובארק אמר לו: "מה אכפת לך לתת לי את עניין ההגדרה העצמית. ממילא קיימת ולא מכבי שיקבל זאת, ומובטח לך שהוא ידחה זאת. אני אהיה חופשי לנהל את המשא ומתן עם חוסיין והפלשתינים, שיקבלו את הקונפדרציה עם ירדן (מדינה אחת) כבסיס". פרס חשש, כנראה, שמא בכל זאת ייתפש עראפת בפתיון וכל מה שישאר מהנוסחה יהיה "הגדרה עצמית".

אפשר שהיום ידלג השליח המעשי ריצ'ארד מרפי מוואשינגטון לירדן, על מנת לבל לבל שם עם פרס ויועציו את המהלכים הבאים. הם ינסו לדלג יחד על שתי המהמורות המפריעות למלך חוסיין — מדינה ואש"ף. תוכנית הפעולה שסוכמה בוואשינגטון פותחת במסמך הבנה שתחילתו במסעו של סגן הנשיא, ג'ורג' בוש, למזרח התיכון. בהודעה שפרסם מקהיר בתום המסע, היה רמז ראשון לרעיון הקונפדרציה. הוא הסתתר תחת הנוסחה "הקשר הירדני בתוך". המשך היה בכיסוי הנגל של פרס ומובארק, לנסח הודעה משותפת מקישה והדרשית בתום פסגת ראס אל־תין. והתעקשות של אל־באז על "אל" הידיעה לפני "הסכם ירדן — פלשתינים" הולידה את ההודעה ה"הולכית".

בסטייט דפרטמנט אומרים, שאין תוכנית למסע נוסף של מרפי באיזור. במשלחת הישראלית מבחינים בין "תוכנית" לבין "כוונה". אם תימצא נוסחת הפלא, שתגשר על הפערים בין ישראל, ירדן והמצרים, יבקש מרפי לצרף את התימנים (או לפחות שתיקתם) של מנהיגי מרוקו וסעודיה. הוא יצא מעודד מביקורו האחרון בסעודיה. מענק בסך 200 מיליון דולר ואספקת חיטה מסעודיה למצרים נטעו תקוות בירושלים ובוואשינגטון, כי האנקי הסעודי מרבנח פותח או יותר. השניקה הסעודית סביב פיסגת אלכסנדריה מגרשת אותה לשולי המשולש. עליו מרבנה פרס לדבר — ירדן, מצרים ומארוקו. מתברר, כי גם בדמשק לא שמע מרפי "בייט" רבתי. הוא פירס שם את עיקרי תוכנית השלבים ונענה ב"מדוע לא נלך ישר להוועידה בינלאומית". גם זה אומרים יועצי רוה"מ — שווה משהו.

לעקוף הייצוג הפלשתיני

השלבים הבאים נועדו לעקוף את בעיית הייצוג הפלשתיני. שולץ לא שמע בראשונה מפי פרס בביקור הזה את המונח "שיחות קרובה". הרעיון מאחורי המלים הבוטות הללו הוא למעשה להפוך את מסמך ההבנה לכמעט הסכם שלום בראשי תיבות בין ישראל לירדן.

כיוון שחוסיין אמור להגיע לשיחות הקרובה ללא אש"ף, ואולי אף ללא כל נציגות פלשתינית, ישמשו האמריקאים או הבריטים — שהוא נותן בהם אמון מיוחד — בלדרים בין החדר הישראלי לבין חדרם של נציגי ירדן במלון הבטוח. חוסיין יוכל לומר לסורים ולראשי אש"ף, ששיחות אלה לא נועדו אלא להכין את ועידת ההכנה לקראת הוועידה הבינלאומית, שתכליתה להחזיר לקרבים את כל האדמות הכבושות, לרבות רמת הגולן. ישראל מציעה לו ב"סיפתח" את רצועת עזה כמודל לאוטונומיה, במקום קונפדרציה עם ירדן. המונח "תחילת עזה" (מדוע לא "עזה תחילה") הוכר באלכסנדריה ובוואשינגטון. שאלת המפתח היא — כתמיד — האם חוסיין מוכן עתה "לקחת עצמו בידיים". תשובה שלילית תהפוך את כל התוכניות היפות ואת שלל הפסגות לאורגיה של מלל.

ביום שני ישוב פרס הביתה ושוב — יש להניח — יבלוט הפער בין קבלות הפנים היפות בבית הלבן ובתקשורת האמריקאית לבין קבלת הפנים של יצחק שמיר והעיתונות הישראלית. פותה מחודש לפני הרוטאציה מבטיח פרס לאמריקאים, כי דווקא לאחריה יתפנה יותר מתמיד לעסוק בקידום תהליך השלום. מסתתרת כאן הכוונה, שכאשר יקבל המצודרעים של הליכוד רוב דיו לבלוע את המהלכים לעיל.

שר החוץ שולץ אף לוחש באוזני פרס: "כאשר תהיה שר החוץ, נמשיך לעבוד יחדיו" והוסיף בחיוך "ואז נדבר כאנשים שווים". ראש הממשלה נשאל בוואשינגטון, אם הציבור בארץ אינו נוטה ימינה מדי, מכדי שיהיה לצפות שיתמוך בצעדים נוסח פרס המערך. לא היה צורך להזכיר עם לוואשינגטון כדי ללמוד "לאיזה אופי" נוטים האמריקאים. הם לא הסתירו את צער הפרידה משמעון פרס. הוא מבטיח לחזור.

סוף העונה

לשר החוץ הבא של ישראל היתה השבוע הזדמנות להתוודע, מקרוב אל מלכותו. שגריר ישראל בוואשינגטון, מאיר רוזן, לא יספיק קרוב לוודאי להנות על קנקנו של הבוס החדש. אפשר היה ללמוד על כך מדו־שיח קצר בין השניים, שעה קלה לאחר ששמעון פרס נחת בוואשינגטון. רוזן דיווח לו על שיחתו עם עמיתו הסובייטי, יורי דוברינין. "לא דיברנו על פגישה בינך לבין שר החוץ הסובייטי, אדוארד שוואדרנדזה". פתח רוזן. "לא דיברנו על ועידה בינלאומית" המשיך, עד שפרס קטע אותו בחיוך מבלבל: "אולי תאמר לי כבר על מה כן דיברתם".

מישהו ממשתתפי אותה פגישה, שתרם את הציטוטים הללו, רמז אחר כך שלמשמע דיבור רוזן עם הרוסי על אפשרות של פגישה בין שוואדרנדזה לבין ראש הממשלה הבא, יצחק שמיר, שיגיע לארה"ב לקראת סוף החודש.

פרס היה רוצה מאוד לפגוש בפעם הבאה בוואשינגטון שגריר חדש. כאשר יחבוש את כובע שר החוץ, אפשר שהקשרים המצויינים של היועץ המדיני נמרוד נוביק עם ידידיו האמריקאים לא יספיקו להמשך מגעי השלום של פרס עם המזכיר שולץ והתגבורת המורה תיכבית בסטייט דיפרטמנט. יהיה עליו לשלוח לוואשינגטון שגריר או לפחות ציר מדיני מב־אמון. שמיר דוחה, לפי שעה כמה הצעות, ביניהן למנות את ד"ר יוסי ביילין לשגריר. שוב עלה שמו של הגן בראון הישן המוצב לשמנת בורסת היהלומים במסדרונות הדיפלומטיים. על תפקיד הציר מתמודדים עתה השגריר במכסיקו, שלמה ארגוב, והנספח לעבודה בארה"ב, דני בלוך. האחרון נהנה מתמיכתם של עוזי ברעם ומיכה חריש ולד עתו ניסיון עשיר בנבכי הפוליטיקה הוואשינגטונית.

כך או כך, העצבנות במושבה הדיפלומטית הישראלית בוואשינגטון גוברת לקראת הרוטציה והיה לה ביטוי בולט בציפיות הרבה סביב שר החוץ שברחק. רק הציר המדיני היוצא, אליקים רובינשטיין, היה מסוד רבי. יש לו כבר סידור עבודה במזכירות הממשלה בירושלים החל מ־14 באוקטובר.

דו־שיח קבצנים

ראש הממשלה אמר לנשיא רייגן, שטוב לבוא לוואשינגטון עם סל תורות במקום סל קניות ויצא לקונגרס כדי לסלול את הדרך לקניה בכמיליארד חצי דולר — כגודל סיוע החירום שקיבל לפני שנתיים והכנית, כי לא ישוב לפשוט את ידו למענק חירום נוסף. הציר הכלכלי בשבע השנים האחרונות, דן הלפרין, נלווה לפרס בדרכו לגבעת הקפיטול, שם פתח לפני חודשים רבים, כמעט בחושאי, במסע שכנוע, שאם יעלה יפה, הוא יאפשר לישראל להמיר הלוואות שקיבלה לפני שנים רבות בריבית של 10.5 אחוז להלוואות בריבית שלא תעלה על 7.5 אחוזים. הלפרין מסביר, שהאמריקאים אינם יכולים להקצות כספים לצורך זה מחשש שהאיגודים ובעלי חוב גדולים אחרים באמריקה ידרשו תנאים דומים. הממשל צריך, איפוא, לספק הסבר ובוטקי לכך לגייס ערבויות אמריקאיות בעבור הלוואות שתשיג ישראל בשוק הפרטי בריבית נמוכה, על מנת להחזיר לאוצר האמריקאי את כל יתרות החוב שנבלה בשעתה בריבית גבוהה.

תבנן, פרס, הלפרין והיועץ הכלכלי לראש הממשלה, אמנון נויבך, הלכו לגבעה, שם בחר ראש הממשלה לדבר דווקא על מצרים. הוא מנה את קשיי הכלכלה המצרית ההודר מפני התמוטטות כלכלית, שתוביל לנפילת המשטר. הקונגרס שמע התרשמות דומה מסגן הנשיא ג'ורג' בוש עם שובו ממצרים. הלפרין התרשם, שפרס תרם רבות לכלכלת מצרים. הוא דוחה בתוקף טענות, שהמצרים אינם יודעים לנצל את הכסף האמריקאי. ישראל לא תפסיד מכך. על מנת להציל את המצרים, יאלץ הנשיא רייגן לכופף את ידו של שר האוצר האמריקאי ולהמיר את ההלוואות המצריות היקרות בהלוואות זולות יותר. ישראל תקטוף את פרי התקדים שלא לשמה בא לשמה. הציר הכלכלי הותיק היוצא אומר, שהצלחתו של פרס בתחום הכלכלי מעוררת את האמריקאים להאמין, כי הוא יגשים גם את הציפיות בתחום המדיני. גם הפעם — אומר הלפרין — הוא דיבר איתם כמדינאי ולא מנקודת ראותו של הנרדש. פרס מרבה לדבר כאן על גיוס השקעות הלפרין סוקר, שאין זה אלא הדובדבן שבקצה העיסה. האמריקאים מאמינים, שהצמיחה צריכה לצמוח מבפנים ויש לעשות זאת על ידי שמירה על רמת השכר, הפחתת מסים וגיוס כספים מהציבור הישראלי.

הלפרין סבור, כי ההישג הישראלי החשוב ביותר בתחום יחסי הכלכלה עם ארה"ב הוא הסכם הסחר החופשי. לדבריו מבטיח הסכם זה יציבות רבה יותר לישראל מרוב מדינות העולם. פרס ולפניו רבין, דיברו על הענקת מעמד של בעלת־ברית, שאינה חברה בנאט"ו. הלפרין מייחס לכך חשיבות מוגבלת, בעיקר בתחום הסרת המכשולים בפני השתתפות במכרזים. חשובה יותר הפעילות האמריקאית להסרת החרם הערבי על מתוצרת מישראל. הלפרין מספר, שלפני שישה חודשים הוזל האמריקאים לדבר על ליבם של היפאנים בעניין זה. אפשר שעם ירידת כוחן של מדינות הנפט, תפתח יפאן את שוקיה בפני ישראל.

הציר הכלכלי שב ארצה בתחושה ש"מעולם לא יהיה מצבנו טוב יותר". תחילה הגדלנו את הסיוע, אחר כך הסבנו את כולו למענק, שוב הגדלנו והגענו לשיא אפשרי. עכשיו תהיה זו טעות לבקש הגדלה. עם צימצום היקף סיוע החוץ האמריקאי, הופכת ישראל ממילא לבעלת הנתח הגדול. פרס אמנם נזהר שלא לבקש עוד מזומנים. ימצאו לכך כבר הגדרה יותר אלגנטית.

מסדרונות מפלגתיים / אילן שחורי

מפלגת העבודה מחזרת אחרי הסיעות הקטנות

צמרת מפלגת העבודה עסוקה בימים אלה בהידוק הקשר עם אותרת סיעות הכנסת, כדי להבטיח את תמיכתן במפלגת העבודה, למקרה שיתגלגל משבר לאחר הרוטציה. ראשי המערך מבקשים למנוע מצב שבו לליכוד, בתם משבר אבן יפרוץ, יהיה רוב של 61 חברי כנסת; מצב כזה עלול לגרור הקמתה של ממשלת־ליכוד צרה.

בין ראשי העבודה, רווחת הסברה כי הממשלה בראשות שמיר לא תאריך ימים, ויש להביא את הדברים לידי כך שגם הבחירות לא יוקדמו. יתממש עבור פרס הסיכוי, להקים ממשלה צרה — לשנתיים או לשנה וחצי שיוותרו. המטרה הראשונה הניצבת בפני ראשי המערך היא מיסוד הקשר עם תנועת "יחד". בין שתי התנועות קיים הסכם עוד מראשית כינון הממשלה. ביחד ובעמרה פועלים כעת להביא לאיחוד מלא של שתי התנועות. הבקור עתיד מזכ"ל העבודה, ח"כ עוזי ברעם, לקיים פגישה עם השר עזר וייצמן כדי לברוק את לוח הזמנים לאיחוד ואת טיוטת ההסכם.

ליחד כמה תנאים לאיחוד עם המערך אשר יבטיחו את שיבוץ שלושה מתנהיה במקומות ריאליים ברשימת המערך לכנסת הבאה: מעמדו של וייצמן בחמישיה הפותחת של המערך, ותפקידו בממשלה. מעמדו של אברשה טמיר ומינויו לתפקיד מנכ"ל משרד החוץ לאחר הרוטציה ומינוי מרדכי הר לירד"ר מועצת המנהלים של התעשיה האווירית.

בקרב ראשי המערך קיימת תאוצה בכיוון ההסכם עם יחד, בעיקר כדי להבטיח את נאמנותם של חברי הכנסת בנימין בן אליעזר ושלמה עמר, שלא יתפתו להצבעות מצד הליכוד, ויתנבנו בדירבים בעת משבר.

אולם במערך לא מסתפקים ביחד. ראש הממשלה שמעון פרס קיים ערב צאתו לארצות הברית כמה שיחות עם ראשי תנועת אומץ. בקרב ראשי העבודה יש אומנם הסתייגות לגבי שילוב אומץ בעבודה, בעיקר לאור דעותיו הכלכליות של הורביץ, אך הכוונה היא לקשור את אומץ למערך, על מנת למנוע מעברה לליכוד. נודע כי פרס הבטיח להורביץ, תמורת תמיכה זאת, מקום בטוח ברשימה הבאה לכנסת, ואילו לזלמן שובל, שגם עבורו דורש הורביץ מקום ריאלי, הבטיח פרס תפקיד של שגריר באחת ממדינות אירופה המשובות, ובשיחה הוזכר שמה של צרפת.

ראשי העבודה מקיימים שיחות רצופות גם עם חבר הכנסת אהרון אבו חצירה. לראשי המערך ברור כי הליכוד, לשם הקמת ממשלה צרה הנתמכת על 61 חברי כנסת, יהיה זקוק לתמיכה, לא רק של הורביץ, אלא גם זו של אבוחצירה. עם אבו חצירה מרבה באחרונה לשוחח יו"ר סיעת המערך בכנסת ח"כ רפי אדרי.

במערך אין מניחים גם את הסיעות הדתיות. למרות שברור כי אם ממשלת האחדות תפורק בעקבות הצעת אי אמון שיגיש המערך, הרי קלוש הסיכוי שהמפלגות הדתיות, יפרשו מהתמיכה בממשלתו של שמיר. מסתבר כי שמעון פרס משליך את יהבו כעת על אגודת ישראל, ובשבועות האחרונים הוא הירבה להיפגש עם ח"כ אברהם שפירא.

המפד"ל: איפה בדיוק מסתתרת ההתחדשות

בתום שלושת מושבי ועידת המפד"ל, (האחרון נערך אתמול ובמהלכו נבחרה לשכת התנועה, ניתן לקבוע, כי למרות המאמצים הגדולים שנעשו להחדיש פניה של המפלגה, אין התוצאה הסופית מעודדת במיוחד.

לציבור הדתי לאומי, לא מוצגת כיום גלריית אישים רעננה וחדשה, אלא מדובר פחות או יותר באותה הנהגה ותיקה. מסתבר כי משטר הסיעות בתנועה, אחד החוליים הקשים של המפד"ל, לא רק שלא חלף, אלא בעקבות השינויים בשיטת הבחירות, הגביר אפילו את כוחו, והראייה, ההתנהגויות השונות שהביאו לבחירת בעלי התפקידים החדשים.

עם בחירת לשכת המפלגה אמש, ניתן לקבוע כי ועידת המפד"ל הביאה בסופו של דבר לשינויים בתחומים מצומצמים בלבד: מצד אחד, דמוקרטיזציה של הבחירות לתפקידים ולמוסדות בתנועה, ומאידך התגברות האוריינטציה הימנית, בעיקר בעקבות בחירתו של מזכ"ל העל הורש הרב יצחק לוי מסיעת מצ"ר, ובחירתו של שאול יהלום איש ארץ ישראל השלמה לתפקיד המזכ"ל הפועלי.

נראה כי סיעת מצ"ר הרוויחה יותר מכולם בוועידה. שתי הסיעות הגדולות חיזרו אחריה וביקשו את עזרתה, ובסופו של דבר אנשי הסיעה, (8 אחוזים בלבד) מצאו עצמם בכל עמדות המפתח במפלגה, בכללם בתפקיד המזכ"ל ובתפקיד שר בממשלה. פרט לתחומים אלה, הביאה ועידת התנועה גם לכמה שינויים אישיים, שהבולטים שבהם הולפתו של ד"ר יוסף בורג כמר משלה, על ידי חניכו אחר ח"כ זבולון המר, ונישולו של זבולון בן נתן, מי שנחשב עד לפני זמן לא קצר כאיש הכל יכול במפד"ל.

הרב יצחק לוי, מזכ"ל העל של התנועה, אינו מוכן לקבל את הקביעה כי הוועידה לא הביאה לשינויים מהותיים. לדבריו ההתורשות קיימות מתחת לפני השטח. עתה, לאחר סיום מרדת מושבי "הוועידות" (מושב "הכללי" העוזרן יתקיים בחודש כסלו ויוקדש לנושאים אידאולוגיים בתנועה), יש פנה להצעיד את הפנים החדשות של התנועה לקראת יום המבחן.

מודעי בפנים או בחוץ?

האם תמנע מועצת המפלגה הליבראלית משלושת השרים משה נסים, אברהם שריר וגדעון פת להצטרף לממשלת האחדות לאחר הרוטציה, באם לא יצורף אליה יצחק מודעי?

מועצת המפלגה הליבראלית עומדת אמנם להתכנס לדיון בנושא זה ב־2 באוקטובר, אך בספק רב אם תקבל החלטה.

היוזמה לכינוסה של מועצת המפלגה באה מצד תומכי יצחק מודעי וחברי סיעתו במפלגה. אלה התכנסו באמצע השבוע בתל אביב. נאספו כ־120 חתימות חברי המועצה המחייבות את יו"ר המועצה יצחק קשטי לכנסה. במקביל עמד מודעי לכנס אתמול את נשיאות המפלגה כדי לקבל החלטה דומה.

מקורבי מודעי, והשר לשעבר עצמו, מבצלים לא במעט את העובדה כי שניים מבין ראשי המפלגה, השרים שריר ונסים, נמצאים ברגע כהו"ל והחלטות שיתקבלו עלולות להביא אותם למבוכה. נסים ושריר לא הצגדו בידידיו הטובים של מודעי במפלגה. פת ושם נעמו באחרונה כי השרים הליבראלים מעדיפים כי מודעי יישאר מחוץ לממשלה. גם לאחר אוקטובר, נסים ושריר, נחשבים כנעורים בדרך העבודה בתפקידים החדשים שקיבלו. מודעי כבאוה לבעניח לבו, במה בשל ההתבטאויות הבמהרות, קריירה מבטיחה לשני ידידיו במפלגה. גם השר פת, המתוסכל כבר שנתיים במשרד האנרגיה, שיפר את מעמדו כשהשבוע בלבד, פרס להיותו שר המדע הסקי לעצמו תואר של ממלא מקום גם כשר האוצר ושר התיירות.

אולם השאלה העיקרית השואלת בימים אלו במפלגה הליבראלית היא, האם מ"מ ראש הממשלה יצחק שמיר, אכן התחייב בפני מודעי לצרפו חזרה לממשלה, עם הדר־מסותו של שר המשפטים, במשבר מודעי השני. ח"כ פנחס גולדשטיין העיד השבוע כי שמיר הבהיר בפניו כי מודעי יוחזר לממשלה, וגם מודעי עצמו בכנס תומכיו הכריז כי הובטחה לו הדרך חזרה בעת שהתפטר. מקורביו של שמיר מיהרו להדגיש כי שמיר רק אמר כי יעשה מאמצים לצרפו שנית.

כך או כך התברר השבוע כי ראש הממשלה שמעון פרס לא יהיה מעוניין להוביל למשבר בין הליכוד למערך סביב צירופו של מודעי לממשלה. נכון לעכשיו עמדתה של מפלגת העבודה היא כי אין להחזיר את מודעי לממשלה. מזכ"ל העבודה עוזי ברעם ציין השבוע כי עמדה זו התקבלה על דעת פרס ורבין. אולם ערב צאתו של פרס לארצות הברית, נרמז מלשכתו כי 'יתכן' ותמצא הדרך לשובו של מודעי לממשלה, לא כשר האוצר ולא כשר המשפטים, אלא כשר ללא תיק לצדו של שמיר.

הטור השלישי / לילי גלילי

בסיוני, חמישה ימים אחרי

פלשתינאים שלחו לו פרחים; משפחת גינדי שיגרה מבריק ברכה. בסיוני, חבר של כולם, משרת של רעיון אחד

שגרירות מצרים בישראל, חמישה ימים אחרי ההודעה הרשמית באלכסנדריה על מינויו של מוחמד בסיוני לשגריר ארצו בישראל. מבעד לאוהר בולת הברזל מציץ ראש השרון של שומר קפרן; בפנים, פנים מחויכות של אנשי הסגל, משקה קר וקפה מהול בכוסות גריבות של הל, מיפה הכות — שכבר כאמור כבר "השגריר" — מקבל את אורחיו בזאת, יושב בין מאקט של הבית עשוי מבדף וסידור פרחים ענק שהלך ממתינים. "מתנה לכבוד המינוי" אני שואלת, ובסיוני צוחק "היית צריכה לראות את הבית שלי. שם זה נראה ממש כמו חנות פרחים. מאות זרים, מברקים, מכתבים ומבקרים שבאים לברך". ממי? מכולם: ישראלים, ערבים ישראלים, נציגי הדתות השונות בישראל, ערבים מהשטחים, ומי לא: בברכות ששלחו הפלשתינאים הוא רואה את המשמעות הפוליטית הגדולה ביותר. מין אישור עקיף לפסגת פרס־מובארק. אבל הברכות שהכי ריגשו את בסיוני לא באו מפוליטיקאי צמרת. הברכה המרגשת ביותר עבורו היתה מכתב שקיבל ממשפחתו של הקבלן אברהם גינדי ז"ל, הוריה, אחיו ואחיותיו.

"הוא היה ידיד טוב שלי, ובתוך כל הצרות שלהם, המשפחה זכרה לשלוח לי מבריק ברכה", אומר בסיוני בהתרגשות אמיתית, שמלמדת ודאי משהו על האיש, לאחר שש שנים בישראל, רשימת החברים של בסיוני נראית כמו מרכב מייצג ענק של ישראל כולה, ולאו דווקא הקצפת הזוהרית שעמה הרבה להתרועע קודם, סגל מרותורה. כשאני עורכת את ההשוואה, בסיוני נבוך לרגע קט. במקום תשובה, הוא מתרגם פתגם ערבי: "כל מורה ובית הספר שלה; בית הספר שלי הוא יוקסים. מכיר עם כל המעמדות: אשכנזים, ספרדים, עשירים, עניים, יהודים, דרוזים, פלשתינאים. כולם". כמו ארבעת אלפי האנשים שבאו לחגוג "עם השנה" את יום המהפכה הקצינים? "זה משקף רק חלק קטן מהאנשים שאני מכיר. מה אפשר לעשות? אני לא יכול להזמין את כולם".

ידידותי וחייכן, בסיוני אינו מדאיין קל. תשאל אותו לשלומו, וישיב לך: "שלומי יהיה טוב אם תיפתר הבעיה הפלשתינאית". דבר עמו על המקומות שבהם שירת את ארצו, והוא יענה: "טוב לי בכל מקום שבו אוכל לתרום לפתרון הבעיה הפלשתינאית". אם תשאל אותו למזג האויר, יענה מן הסתם כי השמש תזרח רק לאחר שתיפתר הבעיה הפלשתינאית. בלית ברירה אתה משתכנע שאין לו בחיים אלא הבעיה הפלשתינאית, שהיא כאש בוערת בעצמותיו. זה מה שנקרא דיפלומט טוב.

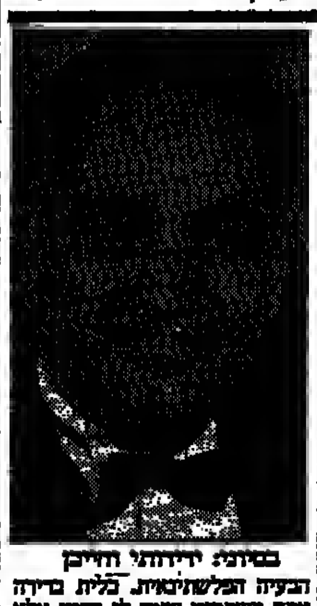

בסיוני: ידידותי וחייכן

קודם לפגישתנו הזהירו כי מכריו: "אל תלכי שולל אחר החיוך. מתחת להבעה הניגוחה מסתתר אדם קשוח". "קשוח"? שוקל בסיוני את ההגדרה. "אני חושב שאני אדם הוגן. אולי זה הרקע הצבאי שלי שעושה אותי כזה. השתחררתי כתת־אלוף (דרגה, כמו מלים רבות אחרות, הוא אומר בעברית). לולא הוחלפתי את משרד ההגנה במשרד החוץ, הייתי היום אלוף". ולרגע אתה לא בטוח אם הוא מרוצה מהחילופין.

את חייו המקצועיים החל ב־1956 במלחמת סיני, כבוגר האקדמיה הצבאית. את שבע השנים שאחר כך עשה כקצין באקדמיה. במלחמת 1967 שירת כקצין בסיני. ב־1973 נשלח כנספח צבאי לסוריה, להכין את ההשתתפות במלחמה מהחזית הסורית. בטהראן שירת בימי המשבר, ולישראל הגיע לפני כשש שנים, בתפקיד דיפלומטי ראשון. "נשמע כמו תיאור כרונולוגי לאזורים בסיכון גבוה", אני מעירה. בסיוני מחייך: "מה אני יכול לעשות, כל החיים שלי אני הולך אחרי הצרות. שלוש פעמים בחיי נלחמתי בישראל. לא בשביל הדם, אלא בשביל הבעיה הפלשתינאית. עכשיו אני נאבק למען אותה מטרה, בדרכים אחרות".

מינויו של בסיוני לא הפתיע איש, להוציא את בסיוני עצמו, שדבק בגרסה של "לא ידעתי שום דבר עד לרגע האחרון". אם אכן לא ידע, מן הסתם היו אלה ימים מתוחים עבורו. לולא נתמנה לשגריר, היה בסיוני נאלץ לעזוב את ישראל, שהרי כל שנושא כבר בדרגת שגריר, לא היה יכול להישאר בתפקיד מספר שתיים תחת שגריר אחר. אך הוא אומר: "זה לא הטריד אותי כלל. הייתי הולך כמו חייל טוב לכל מקום שהממונים עלי היו שולחים אותי, והייתי מאושר לעשות גם שם למען הבעיה הפלשתינאית".

הדימוי הזה של חייל מצוויע חוזר הרבה בשיחה. הוא לזה את הריכוזיות העוצמה של הנשיא מובארק, ומה המקום שנותר לתרומה האישית כשגרירות בסיוני שונה את ה"אני מאמין" המקצועי שלה: "אני רואה את תפקידי כמו מצלמה הקלטת ורגישה: קולטת שחור, מראה שחור. קולטת לבן, מראה לבן. כך גם אני: רואה משהו טוב, מדווח עליו. רואה רע, גם מדווח. הממשלה שלי מקבלת את התמונה, ויכולה לקבל החלטות. למה שלא אדווח גם על החיובי, כשאני רואה למשל שפרס מנסה דרכים חיוביות? אני יודע שקל להרוס וקשה לבנות. אני מנסה לבנות. זאת, בעיני, גם הנורמליזציה. 'נורמליזציה' אין פירושה לתת לכם יותר, או פחות, ממה שהייתי נותן בתפקידי במקום אחר. פירושה לתת לכם את אותו הדבר".

לאחר שש שנים בתפקיד, קשה להציל מפיו של בסיוני הבעת דעה כלשהי על הישראלים כבריות. זאת, על אף שהוא מרבה לטייל בארץ, מכיר אותה "כמו כף יד", כל רחוב וכל פינה. ישראל היא בעיניו מיקרוקוסמוס שיש בו כל הסוגים. המקום האהוב עליו ביותר הוא אילת. לשם אפשר לברוח בשביל קצת שקט ושלווה. אלא שבסיוני אינו נראה כאדם המחפש שקט. הבית בהרצליה הומה מאדם, והוא מעיד על משפחתו: "אף פעם לא תמצאי אותנו בבית לבד". גם לא בשגרירות. הדלת נפתחת ונסגרת, שגרירים, עובדים וישראלים, עדיין לוחצים ידיים ומברכים. שגריר שוודיה יוצא, ח"כ אלעזר גרנות מגיע … והמסר האחרון ששמעתי מהשגריר בסיוני היה "מה שלמדתי כאן הוא שאפשר לחיות ביחד. אם נפתור את הבעיה הפלשתינאית. אם נפתור, תראי שאפשר לחיות גם עם הסורים, הם אנשים נהדרים, האמיני לי. אבל קודם צריך לפתור את הבעיה הפלשתינאית".

לא תופר חליפות

עם: אליקים רובינשטיין, הציר בוואשינגטון
על: האפשרות לכהן כמזכיר הממשלה בארה"ב

שר הביטחון יצחק רבין חזר השבוע מארה"ב. ראש הממשלה שמעון פרס עדיין שוהה שם. שר האוצר משה נסים ביקר שם זה עתה. שר התיירות המשפטים אברהם שריר שוהה שם בדרך כלל. ממלא מקום ראש הממשלה ושר החוץ יצחק שמיר יצא לשם בקרוב.

את כולם מקבל הציר שלנו בוואשינגטון אליקים רובינשטיין. בעוד כחודש ייכנס רובינשטיין לתפקידו כמזכיר הממשלה. לאור המצב, הצענו לו פלטפורמה שיעשה את תפקידו בוואשינגטון, שכן ממילא כל הממשלה נמצאת שם. רובינשטיין היה עתה כפליים ביטחונה, כמי שכמעט מחזיק בשני תפקידים ממלכתיים. לכל משפט מקרים מזכיר ממשלתנו הבא, חובש הכיפה, "אם ירצה השם"; תוספת שהיא אצלנו לא בבחינת משאלה, אלא סייג אקטואלי לתפקוד ממשלת האחדות.

אתה ממש המקרה הקלסי של מהמוצר ההוא, אלא שבמקרה שלך, ההרים באים אליך. במקום לעשות מהתפקיד בחיים, ולחזור ארצה, אתה יכול לכהן כמזכיר ממשלה בוואשינגטון.

בתור חוכמה זה נחמד, אבל לא זו המציאות ולא זה התפקיד. פה אני פוגש אותם בשעת תוקף תפקידי כציר, ואילו התפקיד האחר הוא במישור אחר לגמרי. בינתיים, עד שהמינוי ילבש צביון פורמלי, אני ממלא לא אורז ולא תופר חליפות.

קריקטורה בארץ הראתה את רייגן הבוחר עומד במבני לחו שנה כמום שמות ישראליות, הוהות ממני יופצבו את בוד בצה"ב. אותו חש באויר עייפות מביקורים התבוטסים?

אנחנו לא קולטים שום תחושות כאלה במגעים עם הממשל האמריקאי. לו היה כך, יש בהחלט דרכים לאותת שזה המצב. יתכן בהחלט שלא בכל עת עומד המזרח התיכון בראש סולם העדיפויות האמריקאי, אך תמיד נשארים היחסים עם ארה"ב יחסים מיוחדים של ברית לא פורמלית. זה היופי ביחסי ישראל־ארה"ב: הדלת תמיד פתוחה.

הביקורים הללו מטילים הראו עומס עצום על השגרירות. אתם עדים הראי להתרוצת מוכרה בין האורחים השונים.

זהו חלק מקובל של העבודה, שיש לו היבט מדיני וארגוני. במגעים עם הממשל מגבשים את עיקרי הנושאים שיעלו בכל ביקור, ודבר שבה מיוחד מגיע לאנשים שמטפלים על כל התיאומים המסובכים. האלמנט של התוצרת שהוכרת לא כלול בזה בכלל. פשוט, בכל שדרגת האורח גבוהה יותר, כך גדלה גם תשומת הלב התקשורתית. כשר אתה משתמש בסבל הישר הכטעם טוב, אין למערודים ולנו שום קושי עם ביקורים צפופים.

המינוי הצפוי שינה את נקודת ראותך על השרים?

אני מכיר את הדרגים המדיניים שלנו לפחות תריסר שנים, והעובדה שמדובר במינוי זה או אחר לא שינתה את ההתייחסות שלי.

שתי הנסיכות ומעמד האשה

דומה שהליכוד אינו מתכוון להשאיר במקומה שום אבן לאחר הרוטציה. בעוד שבמשרד החוץ ובמשרד ראש הממשלה "מבשלים" את האיושים, יש כבר איוש רד מאציוני הרש על הכוונה: היועצת למעמד האשה.

המועמדת העיקרית של הליכוד במקום ד"ר ניצה שפירא־ליבאי היא לימור ליבנת, ששימשה בעבר כרכזת פעילה של מטה הבחירות של הליכוד, ומכהנת כיום במטה הבחירות לליה"ר מזכירות התנועה. בחורה נחמדה מאוד, לימור ליבנת, ויש לה לפחות 90 אחוז כישורים להחזיק בתיק היועצת למעמד האשה. קודם כל היא אשה, ללא כל ספק. שנית, יש לה מעמד: ליבנת נמנית על "המשפחה הלוחמת", "נסיכה" אמיתית בשר ודם. את מעמדה שיפרה ליבנת באחרונה כאשר עברה ממחנה שגן והתקרבה למחנה שמיר ורוני מילוא, שהקרבה אליו חיונית ממש בימים אלה של שיבוצים בצמרת.

המועמדת החלופית של הליכוד לתפקיד היועצת למעמד האשה במשרד ראש הממשלה היא רחל קרמרמן, שבאופן מפתיע נחונה באותם הכישורים עצמם: בתו של יעקב מרידור ואלמנתו של יוסף קרמרמן, גם היא נסיכה של ממש. השתיים מביאות עמן בשורה מעודדת למעמד הנשי: המוכר כל מה שצריך לעשות לשיפור מעמד האשה הוא להיוולד במעמד הנכון. איך לא חשבו על זה קודם?

עשרים נפשות מחפשות שר

את עובדי משרד החוץ אפשר לחלק בימים אלה לשתי קבוצות עיקריות: אלה המתבים ששר החוץ שיהיה ראש ממשלה יכריע את גורלם האישי, ואלה המתבים שאחר משרד החוץ, עתה או בעתיד, יכריע את גורלם המקצועי. אלה מרוטי עצבים, ואלה מסתובבים בחוסר מעש. על הקבוצה הראשונה נמנים, למשל, עוזריו של שמיר, צחי הנגבי ויוסי אחימאיר. שניהם לא יישארו מחוסרי עבודה במשרד ראש הממשלה, אך אין הם יודעים עדיין בדיוק איזה נתח יפול בחלקם. ההכרעות, כך אומרים, יפלו רק עם שובו של שמיר מעצרת האו"ם בניו יורק.

הקבוצה השנייה גדולה יותר. כ־20 איש ששבו לא מכבר ארצה מתפקידי שגרירים או ראשי נציגויות בגולה לא שובצו עדיין לעבודה. כך, למשל, השגריר בקהיר משה ששון; הקונסול בבוסטון מיכאל שילה, סגן הקונסול הכללי בניו יורק הרצל עבבה, ועוד רשימה ארוכה. מדי בוקר מגיעים כ־20 איש לעבודתם במשרד החוץ, חותמים איפה שצריך לחתום, ואין להם מה לעשות. לחלקם אין אפילו חדר ושולחן שבו יוכלו לא לעשות את מה שאין להם לעשות. וכל זה מרוצד פשוט. הקבוצה המבוכרת הנ"ל מיועדת לתפקידים שכולם בדרגת מנהלי מחלקות. את מנהלי המחלקות אי־אפשר לפנות לפני שמבניסים את הסמנכ"לים; ואילו הסמנכ"לים הם עניין להכרעתו של שר החוץ. איזה שר חוץ זה היוצא, או זה הנכנס? זו השאלה.

קח את שייט ה"קרוז" הטוב מכולם

תרשה לעצמך תענוג אופנתי. שייט על יופיטר, אחת מ-11 אוניות אפירוטיקי השטות ברחבי העולם. קח לך חדר מפואר ברמה של מלון 5 כוכבים - מיזוג אויר מלא, טלפון, רדיו. 6 סעודות (גם בחצות! גם צמחוני!) ברמה של מסעדת פאר, חנויות DUTY FREE, מספרה, סאונה, מסיבות קוקטייל, נשף תחפושות, בינגו, בית קולנוע, תזמורת וצוותי בידור, נשפי ריקוד ודיסקו, בר עשיר וקזינו.

מחיר חגים חגיגי בהחלט:
רק **$450** לשבוע (!) ביוון, איי יוון, טורקיה ומצרים
(לאדם בחדר זוגי, לא כולל מיסים)
50% הנחה לאדם שלישי ורביעי בתא
75% הנחה לכל ילד בתא ההורים
הפלגה כל יום ו' מאשדוד
שאל את סוכן הנסיעות גם על תבילות ל-3, 4, ו-7 ימים משולבות בטיסה.

תנאים מיוחדים לקבוצות
עד 8 תשלומים

אל־אלוף ושות' · ספנות בע"מ
סוכנים כלליים:
ת"א: 611454, 03-622591
חיפה: 660911, 04-671742
אשדוד: 055-21321
EPIROTIKI LINES
כבר 30 שנה של פעילות רצופה בישראל.

חובות האוניברסיטה העברית (ב')

ייסורי הבראה

מאת רומן פריסטר

ברור שלא ניתוח חד ומכאיב אי־אפשר יהיה להסיר את החטוטרת מעל גב האוניברסיטה. ספק אם חברי הסגל יסכימו לכך, כאשר 78 אחוז מכלל התקציב מוקדש לשכר

האוניברסיטה העברית: התיאבון גדל עם האכילה, והזוללים לא חשבו על החשבון

אילו היה על הסטודנט לשלם שכר לימוד לפי עלויות ההוראה והמחקר בפועל, היה עליו לשלם כל שנה לקופת האוניברסיטה העברית 7,350 דולר. את החישוב המדויק הזה ערך במחשב הכיס שלו אמנון פזי, פרופסור למתמטיקה, האיש העומד מעתה בראש ועדת הירום האמורה להבריא את האוניברסיטה מחוליה.

באוניברסיטאות יוקרתיות בארה"ב, הרווארד או ייל למשל, משלמים סטודנטים עד 15 אלף דולר בשנה והאיש אינו מתמוטט. בארץ מכסים דמי הלימוד פחות משבעה אחוזים מכלל ההוצאות, וכל ניסיון להגדיל את שכר הלימוד נתקל בלאו הנחרץ של ארגוני הסטודנטים. ומכיוון שאין זה סביר שהאוצר יגדיל לפתע את השתתפותו בתקציב המוסדות להשכלה גבוהה, יהיה איפוא על הנשיא בפועל אמנון פזי ועל חברי "ועדת הירום" שלו להתמודד עם הבעיה ללא עזרה ראשונה מבחוץ. פרופ' פזי מבין את המצב ומצפה להבנה מצד העובדים. "אני מקווה שלא ניגרר לסכסוכים ולשביתות המאפיינים בדרך־כלל את המאבק המקצועי בתעשייה. סוף־סוף יש לנו עניין עם אנשים שעיסוקם השכלה גבוהה", אומר יו"ר הוועדה. אולם שיחות גישוש שקיימנו עם עובדי האוניברסיטה אינן יוצרות בסיס לאופטימיות יתירה. כשמדובר בתלוש המשכורת, בהטבות ובמעמד, אין הפרופסורים שונים מכל בני־התמותה האחרים. רבים אמרו לנו מפורשות: ההנהלה גררה את האוניברסיטה לתוך הבוץ; על ההנהלה להוציאה עכשיו לדרך המלך.

פרופ' דן פטנקין, שפינה השבוע את לשכת הנשיא בהר הצופים ועבר לחדר צנוע בבניין האקדמיה למדעים, מתקומם לשמע הטיעון הנפוץ: "היה זה בראש ובראשונה הסגל האקדמי שנהנה מההשתוללות התקציבית. אין דבר צורם מלדרוש מאלה שנהנו בעבר מהשפע היחסי כי יעזרו להתגבר על המשבר. האוניברסיטה זקוקה לשינוי מבנה מעמיק, והדבר כרוך בקורבנות אישיים".

פרופ' פטנקין ידע את האמת הזאת זמן רב לפני שנאלץ להתפטר. מיד עם היבחרו לנשיא (ב־1982) ולרקטור (ב־1983), כשבידיו הסמכות הרחבה של הניצב בראש הפירמידה המינהלית והאקדמית גם יחד, הוא ניסה לשים קץ להתפתחותן שלוחת־הרסן של הפקולטות בשנות הקמפוסים, ונכשל. הפרופסורים חסמו את הדרך לצמצומים. "הדיקנים לתפקיד מצאתי שקשה לקבוע מכלל המורים מועסקים במדעי הרוח", מסביר הנשיא המתפטר. "והיתה זו תוצאה ישירה של עיוות סגלי־מינוי. נוצרו כפילויות יקרות ומיותרות. בית הספר לרפואה בחלקו הקרובים, המכון למדעי החיים והפקולטה למדעי הטבע עסקו בביוכימיה. ההבדלים בתחומי ההתמחות היו קטנים מאוד. בקלל ניתן היה למזג את המחלקות השונות. היו כפילויות גם בכימיה וגם בכלכלה. כל הגופים המיותרים צמחו בתקופת הזוהר, כאשר חלק מהמורים לא עסקו בהוראה והתמסרו למחקר בלבד: במדעים במיוחד עסקו אצלנו יותר אנשים מאשר בטכניון. אלה מותרות שהאוניברסיטה אינה יכולה להרשות לעצמה. לצערי, מאמצי המשותפים עם הפרופ' פזי, שכיהן כסגן הרקטור, לשנות את המצב, לא נשאו פרי. הכפילויות קיימות עד עצם היום הזה. הדבר היחיד שהצלחנו להעביר היתה החלטה המגבילה את המינויים החדשים ל־17 בשנה בכל הפקולטות יחד".

אנשי הסגל הכיחו כי במאבק על התקציבים ועל המשרות אין הם בוחלים באמצעים. עיון במסמכים ובעדויות מלמד כי באביב 1985 ערכו הפרופסורים "גיוס כללי" ומושב הסנאט ב־4 במאי היה הגדול עד בה בתולדות האוניברסיטה. לישיבה הופיעו חברי סנאט שקודם לא השתתפו בדיונים, בהם רבים מבית הספר לרפואה. בהצבעה לא זכה פרופ' פטנקין ברוב הדרוש ונאלץ לפרוש מכהונת הרקטור. גם אם הניסיונות להנהיג רפורמה במבנה האוניברסיטה לא היו הסיבה היחידה להדחה, איום הפיטורים תרם תרומה מכרעת. מתמנגיים החשובים שהשתיקו לפרופסורים כיצד להצביע.

לא כולם צדיקים

את החטוטרת שצמחה על גב האוניברסיטה העברית במשך השנים לא ניתן להסיר בניתוח קוסמטי. יש בה רקמות פגועות שרק איזמל חד המגיע רחוק יכול להסירן. כשהם שקועים בחלום הגדולות, לא הבחינו האחראים לניהול האוניברסיטה כי צר ומתי נוצר העיוות והאי־התאמה: ככל שגדל הסגל כך גדל גם חלקו של השכר בתקציב והגיע עתה, יחד עם הפנסיה התקציבית, ל־78 אחוזים מכלל ההוצאות. "איש לא אמר אמץ לתמר לנו את תושב כשמו, אך כשרחות "שלא לציבור" והשיטה רבים את האנשים המתאימים לעבוד של מנכ"ל האוניברסיטה. שבע שנים ניהל ישראל ברגיל את העניינים הכספיים ומתוכנתו היה לראות את הנולד, להתריע, להוביל ולהזהיר. גם אם עשה כן וקולו היה כקול קורא במדבר, עמדה בעינה הבדידה לפנות את כיסאו לאחר.

אולם הכוונות להפסיק מסקנות ולגלות נכונות לויתורים כלשהם אינה מרופה עדיין מעל הר הצופים. על פרופ' פזי יהיה מוטל ניהול משאותמתן עם ועדי עובדים שכבר התחילו להתעמר בקו הגנה. "אני סומך על הוועד שלי", מכריז במפורש פרופ' נחמיה לבציון, שהצטרף לסגל האוניברסיטה העברית לפני 20 שנה בדיוק. הוא שמע על גישושי ועדת הירום ועל סירובם של ועדי העובדים להסכים לקיצוץ בשכר. "אני מוכן לתת יד להבראה, אך אני מתנגד בתוקף להקטנת שכרי. שכר הפרופסורים אינו גבוה דיו כדי שאפשר יהיה לקצץ בו. הפתרון הנכון נראה לי בהפצת איגרות־חוב שתנפיק האוניברסיטה ותמכור לעובדיה. תהיה זו כעין הלוואה שניתן לה עד שיחזור. אני מתכוון להלוואה בתנאים נוחים מאלה שמציעים לנו הבנקים".

פרופ' לבציון מתנגד גם לצמצום הסגל. הוא יודע כמה קשה לפטר עובדים ותיקים וקבועים. וגם כשיפוטרו או יפרשו לגימלאות, ימשיכו להכביד על קופת האוניברסיטה כמקבלי פנסיה תקציבית. קל יותר לשלוח הביתה את הלא־קבועים. אלא שבכך, אומר פרופ' לבציון, "ממשכנים את העתיד". הוא מרגיש כי חלק הארי של הפעילות המחקרית נעשה בידי הצעירים. "אם לא תהיה קליטת צעירים, לא ישאפו בעלי התואר השני להשיג דוקטורט ובגוף זה יישארו הפרופסורים בלי דוקטורנטים. הפעילות המדעית תשותק. למעשה כי באותם של קיצוצים כדי ליצור אווירה שבה לא ירצו בעלי המאסטר להיות דוקטורים בפיסיקה למשל. יש מקצועות שאינם מובילים לשום מקום פרט למחקר ואך טבעי שהבוגרים יחפשו מקצועות שמבטיחים את עתידם. אם יקרה הדבר, במהרה נוכל לראות כיצד מאבד המדע הישראלי גובה ואיך שוקעת מדינת ישראל בצרה גדולה".

עמדתו של פרופ' לבציון מייצגת את דעת הרוב בקמפוסים של האוניברסיטה העברית. אולם מאחורי הטיעון האקדמי מסתתרות עובדות, שהפרופסורים מבכרים שלא להעלותן לדיון ציבורי. פרופ' לבציון שימש בשנים 1978–1981 דיקן הפקולטה למדעי הרוח, ובתקופת כהונתו הספיק לחתום על 50 (!) מינויים. אך מכיוון שלא היו לו בתקן 50 משרות פנויות, הוא "משכן את העתיד" של 17 משרות. לא היה בכך מעשה יוצא־דופן. משכון העתיד היתה שיטה נפוצה ברוב הפקולטות. לפי הנוהל הפסול הזה היו מתקבלים עובדים אקדמיים חדשים "על חשבון" עובדים שאמורים היו לפרוש תוך כמה שנים. עד לפרישתם היה קיים כעין איוש כפול — ראשי הפקולטות והתחייבו שלא לאייש את המשרה שתתפנה בעתיד. בדרך כלל היתה זו התחייבות שביצועה היה נופל על שכמם של דיקנים אחרים. אך גם אם עוררה את רוגזם, הכל שתקו, כי הכל נהנו מהמרוץ. בראותם לאירגונים צעים, לא ראו בעלי השיטה כיצד זה מחזקים את עודפי הקידום האקדמי המבוקר לשנים רבות.

מחיר התרשם האקדמי

התיאבון גדל עם האכילה והזוללים לא חשבו על החשבון שיגיש להם בבוא הסעודה. יותר מאשר שוחרי המשכר צריך לחפש באווירה שנוצרה אחרי ההצלחה הישראלית אחרי הניצחון במלחמת ששת הימים. שיכרון הגדולות לא פסח על העולם האקדמי. הממשלה רתמה לבנייה מאסיבית על הר הצופים וגם אם באה ההשקעה הבסיסית מקרנות המדינה (כ־120 מיליון דולר), אחזקתו השוטפת של קמפוס נוסף, ענק, המשתרע על שטח של כרבע מיליון מטרים רבועים, כרוכה היום בהוצאה אדירה. לממשלה היה עניין פוליטי בשיבה להר הצופים, אך גם חבר הנאמנים של האוניברסיטה העדיף לאטום אוזניים לאזהרות שהשמיעו בשעתו המתנגדים לפרויקט היומרני. פרופ' מיכאל ברונו, היום נגיד בנק ישראל, טען כי מוטב להרחיב את הקמפוס הקיים בגבעת רם. ד"ר יעקב ארנון, אז מנכ"ל משרד האוצר וחבר בחבר־הנאמנים ובוועד הפועל של האוניברסיטה, הזהיר את עמיתיו: "אל לנו להאמין שהכסף העומד לרשותנו היום יעמוד לרשותנו גם בעתיד".

פרופ' פטנקין סבור שההפרדה בין הפקולטות למדעי הרוח, שנשארה בגבעת רם, לבין הפקולטות למדעי הטבע, שעלו להר הצופים, גרמה לא רק להוצאה כספית נוספת. היא יצרה גם בעיה אקדמית. "מי שמבקש ללמוד מתמטיקה ופילוסופיה יתבקש להתרוצץ כל יום בין שני הקמפוסים המרוחקים זה מזה", הוא אומר, ומוסיף: "ההפרדה המלאכותית אינה בריאה לפעילות האקדמית, אך הדבר נעשה ואין לי מושג כיצד נפטרים מן הצרה".

איש לא יודע עתה להזיז בניינים או להעביר פקולטות ממקום למקום. הבעיה היא כיצד מפרידים אנשים. הנשיא בפועל אמנון פזי אמר לנו כי הודות להגבלה המוזרה במינויים חדשים, תחול בשנת 1992 ירידה טבעית במספר עובדי האוניברסיטה. אלא שלאור הגרעון האדיר של 50 מיליון דולר, אין כל אפשרות לשבת באפס מעשה ולהמתין שהבעיה תיפתר מאליה.

ביום שלישי השבוע התכנסה ועדת הירום לישיבתה הראשונה. למרות שלא התקבלו החלטות אופרטיביות, חלק מאנשי הסגל האקדמי מביט לעבודה בעין חשדנית. השתתפותם של אישים מחוץ לעולם האקדמי — רואה החשבון דן בבלי, ברוך יקותיאלי מבנק לאומי ואיש העסקים מיכאל פרדמן — מעוררת בלבם חשש מפגיעה בחופש האקדמי. "על הוועדה לסיים את עבודתה במהרה כדי לא להפריע להתנהלות מנהיגות עצמית באוניברסיטה. על הוועדה לעסוק בבקרה ובפיקוח, אך בשום פנים ואופן לא בקבלת החלטות", אמרו לנו.

התרשמתי כי הזועקים אינם מודעים לחומרת המצב ואינם מבינים שאם תיכשל ועדת הירום במשימתה, לא יהיה מנוס מהקמת ועדה קרואה. אולי אף ועדת חקירה ציבורית. בשני המקרים לא יוכל איש להתחשב ברגשות הסגל. קדושת העצמאות האקדמית עלולה להיפגע פגיעה חמורה שבעתיים.

בינתיים הוציא אגף כוח האדם חוזר שבו הודיע לכל הממונים באוניברסיטה כי החל מה־14 בספטמבר חל איסור מוחלט לקלוט עובדים על חשבון תקציבים ארעיים, הן בתחום האקדמי והן במינהלי. הכוונה לעוזרי הוראה, אסיסטנטים ומדריכים ולעובדי מינהל ארעיים המועסקים על־ידי חוקרים. החל מה־1 באוקטובר תפסיק האוניברסיטה את עבודתם של כל המועסקים הארעיים (בתנאי שאין חוזה חוקי הוראה). הצעד הזה אינו חורג אמנם מגדר "הטיפול הקוסמטי", ובכל זאת מסמנת בו כעין הבטחה לצעדים נוספים ברוח הדברים שאמר בימים אלה — באיחור של שנתיים לפחות — המנכ"ל ישראל ברגיל:

"האוניברסיטה מוציאה יותר מדי לשכר. האחרת, האפשרות למקבלי השכר לעבוד בצורה יעילה. שכרם הנמוך ועדי העובדים ולבסוף אין כסף להפעלה. אנחנו משחקים בחיסכון של 100 אלף דולר ברכישת ספרים או ציוד. אך המשחק הזה לא יעקור את שורש הבעיה. אם לא תשכיל האוניברסיטה להקטין את הסגל — את הסגל, ולא את השכר — אין לה תקנה. אני מקווה שההנהגה החדשה שהיא חזקה והיא את הנולד, לא תירתע מהחלטות".

(בכתבה שניה ואחרונה)

המלחמה המתוקה

מאת אור גונדר

"עלית" נכנסת למלחמה על המונופול על השוקולד. שוויצריה הקטנה מול ורד האלפים

התנאי שהעמיד מנהל השיווק של "עלית", שמואל פרנקל, היה חד משמעי. הוא ישמח להתראיין על כל נושא שבעולם, ישמח להגיש לי כל סיוע — ובלבד שהכתבה תעסוק ב"עלית" בלבד. "שוקולד זה אנחנו, ואיני מופיע בכתבה אחת עם מתחרים קטנים".

המתחרה הקטן של פרנקל הוא "ורד הגליל", מפעל שוקולד חדש, המבוסס על ידע גרמני־שוויצי, בבעלות משותפת של מספקי הידע — וקונצרן "כור". מאחורי המתחרה הזה, אין צורך לאמר, מערכת השיווק וההפצה של חטיבת המזון של הקונצרן, המגלגלת יותר מ־350 מיליון דולרים. "עלית", המציגה פנים חדשות בתום עריפת הראשים המהירה שלאחר השתלטות משפחת פדרמן, נכנסת למה שמכונה כבר עתה "המלחמה המתוקה". אם תרצו — לקרב על המונופול. שוויצריה הקטנה מול ורד האלפים.

"אין מלחמות שוקולד", אומר פרנקל, שעה שהוא מסרב להתראיין. אצל דוד טמיר, מפרסום "זימר־טמיר־כהן (יעקובסון)", המנהל את מסע הפרסום של "שוויצריה הקטנה", אפשר לשמוע את ההיגיון שמאחורי הגישה הזאת. "עלית", הוא אומר, היא מספר אחד, ולמספר אחד אסור להתייחס למספר שניים. להעמידו על מישור של תחרות שוה. התייחסות כזאת היתה הטעות ששלחה את "הרץ" בארה"ב למקום השני, מאחורי "אייוויס".

ד"ר עמי הולב, מנכ"ל "ורד הגליל", מציע ל"עלית" שלא לזלזל. הוא מבטיח, כי מפעלו יתפוס נתח שוק "שאינו בטל בשישים". מסרב לפרט. "לא נהיה רק עוד אחד מעשרים ומשהו מפעלים בתחום". אותו־כך יוכיח. כי בכל אחד מתחומים, בהם פעילה חטיבת המזון של כור, היא מחזיקה בלא פחות מעשרים אחוז של השוק.

* * *

הישראלי הממוצע צורך פחות משני קילוגרמים של שוקולד בשנה (בתחשיב הזה נכלל גם מרכיב השוקולד בחטיפים לסוגיהם). באירופה עומדת הצריכה הממוצעת על תשעה עד אחד עשר קילוגרמים. בארה"ב על עשרה. עמי הולב מאמין, כי ניתן לצמצם את הפער הזה ולוורד הגליל יהיה חלק בכך. אנשי הפרסום של "עלית" מעריכים, כי אפשר להגדיל את שוק השוקולד מ־20 ל־24 מיליון ד' בשנה.

כבר ב־1973 דיברו ב"כור" מזון על כניסה לעסקי שוקולד. הנושא נכלל בתוכנית החומש של הקונצרן. שיתוף הפעולה של "אוסם", "עלית" ו"סנפרוסט", שהקימו ב־1982 את "מעדנות", חברה משותפת בתחום המזון, שאמורה היתה לנצל ידע ומערך הפצה של שלושת הגורמים הפרטיים האלה, נתן במידה רבה דחיפה לקונצרן ההסתדרותי. גם שם הבינו, כי שוק המזון הוא שוק קונצרני באופיו, ומי שמנצל את פוטנציאל השיווק וההפצה שלו למוצרים נוספים — הוא שמרוויח. "ורד הגליל" אמור להתבסס על מערך ההפצה של "מעדנות־תלמה", שלה 6,000 נקודות חלוקה. ל"עלית" ביום — 10,000 נקודות.

"מעדנות" לא התגלתה כסיפור הצלחה מסחרר, אולם הגלגלים ב"כור" הוסיפו לנוע. לפני כשנתיים אישרה הנהלת הקונצרן לחטיבת המזון להקים מפעל שוקולד. בתנאי שיימצא מקור זר לידע הטכנולוגיה, שההשקעה תתבסס גם על הון זר, שיהיו שותפים מקומיים לייצוא — ושהמפעל יוקם באיזור פיתוח. הידע השותף נמצאו ברמתה של חברה גרמנית־שוויצית, "אלפרוזה", (ורד האלפים) שבבעלותה שנה מפעלים בגרמניה, אחד בשווייץ ואחד בבלגיה. ב"עלית", אגב, אוהבים להזכיר ולהדגיש את הגרמניות שבמפעל המתחרה.

* * *

ב"עלית" לא אהבו את רעיון התחרות. בדיון במרכז ההשקעות על הענקת מעמד "מפעל מאושר" לוורד הגליל", היה מי שטרח להדליף לעיתונות נתוני שוק מצמצמים מאלה שעליהם התבססה בקשת "כור". אומר כך גרמו עובדי "עלית" למאבק ההנהלה, ופנו לישראל קיסר בבקשה למנוע פתיחת המפעל ההסתדרותי, "העתיד להרוס מאות מקומות עבודה קיימים".

דני רוזליה, מזכיר חברת העובדים אומר, כי בה במידה אפשר לאמר, שחברת העובדים מבשלת 250 אלף עובדים אחרים. הוא מקווה שעלית לא תהפוך תחרות עסקית למאבק ציבורי־פוליטי. "לא ישלחו פועלים של עלית להפגין מול הוועד הפועל, מפני שמערכת הסתדרותית כלכלית, בנויה מתחרה". הוא מדבר על כללי משחק חופשי במשק הישראלי, כללים של שוק פתוח ותחרות חופשית. "אי אפשר למנוע מאיתנו להיכנס לשוק נבימק של צעשה לה מסע ציבורי". אך שיש שחיזן הרמוניות או שלא", רוזליה יודע הזר תורגיש את היכנס של הליכה לאיזור פיתוח. הוא מבטיח, כי סך לא נכנסנו לעסק הזה על מנת להפסיד. תוכניותיה ותחזיותיה עברו בחינה מדוקדקת בחברת העובדים — ואושרו על ידה.

* * *

אנשי "עלית" ומקורביהם מתאמצים להמעיט מערך המתחרה. "הסכנות שלנו אינן מלכה א"י", אומר לי אחד, "השותף שלהם הוא יצרן באיכות בינונית ומטה", גורם אחר. טורחים להסביר לי, כי ב"כור" עשו טעות בתום בחירת אנשי השיווק, שאינם בעלי ניסיון בתחום המזון. ב"ורד הגליל" מכחישים. לעומת זאת, כי רוב ייצור השוקולד בטבליות של עלית היה עד בה "באיכות וגאריה יורדים", שכבר מזמן אתה לא מוצא באירופה. למעשה, יאמרו לך שם, אנחנו שהוצאנו אותם לצאת עם "שוויצריה הקטנה". דוד טמיר לא יכחיש, כי יש מידה של אמת בדברים.

עמי הולב אומר, כי ידוע לו ש"עלית" המעילה ריגול תעשייתי בקנה מידה רחב, בניסיון לגלות את סוגי המוצרים העתידים לצאת משערי "ורד הגליל". דוד טמיר תוהה בשיחה עימי, כי המפעל החדש יומסר.

בספטמבר אשתקד נוצקו יסודות המפעל, באזור התעשייה החדש של צפת, למרגלות בית הגלים ומעל נחל עמוד. ב־7,200 ממ"ר של מבנה מגותג מריצים עתה את קווי הייצור, שהגיעו בשלמותם מאירופה. ההשקעה המתוכננת היתה 8.6 מיליון ד', אלא שזו תפחה עקב נפיקת שערי המטבעות האירופיים, והגיעה לכ־10 מיליונים. 35% מתוכם התקבלו כמענק ממשלתי, 35% כהלוואות פיתוח, והשאר — ממקורות עצמיים. תאריך הכניסה לייצור מלא נשמר בסוד — אך עמי הולב מבטיח, כי אפשר יהיה לטעום ממוצרים עוד ב־1986.

לפני שלושה חודשים, חתם המפעל הסכם עם "של אינטרנשיונאל" מארה"ב, לייצוא של 10 מיליון ד' בשלוש שנים. משלוח ראשון — בסוף השנה.

בסך הכל, יספק "ורד הגליל" 100 מקומות עבודה. יותר מ־60 מאוישים כבר כיום. הנהלת המפעל קבעה, כי יתקבלו לעבודה רק יוצאי צבא. הולב מבטיח, כי אינו אנטי ערבי. הוא מעסיק בני מיעוטים ששרתו בצה"ל. "זה מפעל שהוכשר בהקמה על ידי משרד מדינת ישראל הראויים ליהנות ממנו אלה ששירתו את המדינה".

* * *

ב"עלית" בטוחים ביכולתו של השוקולד בטבלאות, תוהה שהיה רחוק משך ששבע השנים האחרונות, מאז יצאה סידרת "רומרי" לשוק. בשנים האלה, התמקדה "עלית" בחטיפים — מסק זמן, כיף כף וחמיצה. עתה, גם על רקע הקמת המפעל המתחרה — יצאה "עלית" בסדרת "שוויצריה הקטנה", הטובים משובחים יותר, בישול איכותי יותר, עטיפה חדשה. הסידרה הזאת, אומר טמיר, מיועדת להיכנס מעט מתחת ל"רומרי", להביא למעבר מהשוקולד העממי יותר. "סידרת הפרה", על עטיפותיה השונות, למוצרים יוקרתיים חדשים — הכל במסגרת העלייה ברמת החיים. ב"עלית" מבטיחים גם "נשיקולדה", טבליות "אישיות", קטנות ועבות — ומדברים על הפתעות נוספות.

הולב משוכנע, כי "עלית" יודעת מה כושר הייצור במפעלו — כמו גם שבגוון מוצריו יהיה הרבה מעבר לשוקולד בטבליות בלבד. התחרות, הוא אומר, תהיה בכל התחומים.

* * *

קונצרן "כור", מונופול ויצרן מוביל בתחומים רבים, עומד — אולי בראשונה בתולדותיו — בפני קרב על דריסת רגל ראשונה מול בעל מונופול. ב"עלית" — בעלים חדשים, שלא השקיעו מיליונים על מנת להפסיד. לפחות בשני משרדי פרסום יש כבר מי שמתכונן לימים המצפים בתעשיית המזון. אמר לי, כי סביב לידת הקרב הזה ניצבים צופים רבים, כאלה שחוששים לצאת ראשונים נגד "עלית". הם קיוו בשעתם להצלחת "קפה רחל", שככל הנראה עתה לא חוללה נפלאות. עכשיו, הם מחכים ל"ורד הגליל".

מי יזכה במלחמות השוקולד? ללא ספק, יזכה הצרכן הישראלי. מבחר גדול יותר על מדפי המתוקים, ובאריזות טובות יותר. בשוקולד, אגב, אסור לזלזל בחשיבות האריזה לשמירת הטריות והטעם.

ב"עלית" מצהירים, לא לנהל מלחמת מחירים. מי שמבקש לשווק מוצר יוקרתי בעל דימוי יוקרתי — "שוויצריה הקטנה" ו"ורד האלפים" כאחד — אינו יכול לעשות זאת דרך הורדת מחירים. ב"ורד הגליל" שומרים על לחות ובעמידים החוזים כמוה, אולם גם כאן מבטיחים — אינם יוצאים למלחמת מחירים. הצרכן, כך מסתבר, ישפוט לפי הטעם.

החשבון של ג'יבלי

יש במחנה "עלית" מי שמבקשים להציג את מפעל השוקולד של "כור" כמסע נקמה אישי של בנימין ג'יבלי, מנכ"ל "כור מזון", ב"עלית".

בראשית שנות ה־70 ניהל ג'יבלי מ"מ לרכישת מפעל "ליבר", לצורך צירופו למערכת ההסתדרותית. סמוך מאד לסיכום העיסקה התערב מאריק משכיר, ובמהלך מבריק הקדים את "ליבר" הצירופ ל"עלית". הרכילות בתעשיית המזון אומרת, כי ג'יבלי נשבע לנקום.

אחר־כך התעניין ג'יבלי ברכישת מפעל לקפה־נמס ונכבה מקיים פורסמו ידיעות על גישושים מצידו לכניסה לתחומים קרובים לאלה של "עלית".

ג'יבלי נמצא עתה בחו"ל, ולא ניתן להשיג את תגובתו. עמי הולב אומר, כי הוא עובד עם ג'יבלי מ־1971 ומעיד, כי "ג'יבלי יודע כלוקר טוב לשקול דברים עניינים. שכל מי שמכיר אותו יודע, עד כמה זה לא נכון".

מצפה רמון גוססת

מאת מרדכי ארציאלי

מצפה רמון, העיירה הקטנה והמבודדת ביותר בין עיירות הפיתוח, שבימים אלה ביטלה את החגיגות במלאות לה 30 שנה, שרויה בשלבים האחרונים של גסיסה

מבין כ־3800 נפש, שחיו במצפה רמון בראשית השנה, נותרו בה עתה כ־2000 בלבד. מבין 1600 יחידות הדיור עומדות ריקות 1100, מהן 400 חדשות, שנפש חיה עוד לא התגוררה בהן. מספר התלמידים בשלושת בתי־הספר — שני יסודיים ותיכון אחד — ירד בשנים האחרונות מ־1200 ל־650, ובשנת הלימודים הנוכחית, שהחלה לפני מספר שבועות, ירד מספר תלמידי התיכון בשיעור 20 אחוז. רופאת־השיניים היחידה נטשה את המקום לפני כמה חודשים ועתה נשארו שני רופאים בלבד — רופא כללי ורופא ילדים. יותר ממחצית החנויות נסגרו. בעליהן נטשו את העיירה.

עם רדת החשיכה נראית העיירה כעיר רפאים. אין נפש מהלכת ברחובותיה. שקט של בית־קברות. שכונות שלמות שרויות בחשיכה מוחלטת. אין יושב בהן. בבתים אחרים מבצבץ האור רק מבעד לחלונות. המסעדה שליד תחנת־הדלק סגורה. גם זו שליד בניין המועצה נעולה. על המדרכה הולכת אשה בצעדים מהירים. "אם תתקרב, אתחיל לצעוק", קראה. לאחר שנרגעה, אמרה: "פשוט פחד ללכת. תראה, אין אף בן־אדם. מצפה רמון לא הולכת למות, היא כבר מתה אבל עוד לא עשו לה לוויה. אם היה לנו קצת כסף, היינו עוזבים כבר מזמן. בעלי עובד במוסך של לוי וכבר הודיעו לו שהמוסך ייסגר בעוד זמן קצר מפני שמשרד הביטחון לא מביא להם עבודות. זה הסוף של מצפה. פחד לגור בעיירה. רק אנחנו ועוד שתי משפחות גרות בבניין הגדול. כל הדיירים האחרים בבניין כבר עזבו את מצפה".

הזמנים הראשונים

שני אזורי התעשייה שוממים ועזובים גם בשעות היום. לפני שבועות מספר נסגר מפעל נוסף, מפעל להידראוליקה. לפני יותר מחצי שנה נסגר מפעל מפעקו. בימים הקרובים יגיע לקצו גם המוסך היחיד. ואלה המפעלים שטרם נסגרו: רפאל, שרק 35 אחוזים מבין עובדיו מתגוררים בעיירה ואילו 65 אחוז מבין העובדים יושבים במרכז הארץ, במגולים. הם דחו את כל הפיתויים וההטבות שהוצעו להם, כדי שיתיישבו בעיירה. מפעל ורסית חול ער, המעסיק 35 עובדים. מנהלו הדתושבים הראשי יושבים בבאר־שבע. מקסימה, לייצור חטנק, 35 עובדים והמנהל יושב בבאר־שבע. שני מפעלים קטנים לייצור שיש, המעסיקים פחות משלושים עובדים. מנהליהם אינם מתגוררים במקום ובעלי שני המפעלים יושבים בירושלים. מתפרה קטנה המעסיקה 14 עובדות ומנהלה — בעליה יושב בבאר־שבע. גם בעל המוסך היחיד, שמועסקים בו פחות מעשרה עובדים והוא עומד להיסגר, יושב בבאר־שבע. רק מנהלי שלושה מפעלים קטנים — אורדן, תע"ש ומפעל קטן לייצור נייר למחשבים — יושבים בעיירה. את מספר המפעלים שהוקמו במרוצת 30 השנים האחרונות ושאינם עוד קשה למנות, כמו שקשה לזכור את מספר הוועדות הממשלתיות שהוקמו במשך השנים, כדי למצוא פתרונות למצוקותיה של העיירה הגוססת מאל.

מצפה רמון הוקמה באחד האתרים היפים ביותר בנגב — על שפת המכתש המקסים, בגובה 900 מטרים מעל פני־הים. היא נועדה לאכלס 5000 נפש תוך חמש שנים, 25 אלף נפש תוך 20 שנה ו־50 אלף נפש תוך 30 שנה. לעולים החדשים שהובאו אליה לפני 30 שנה נאמר כי העיירה תתבסס על האוצרות הטבעיים שבמכתש רמון — חרסית, שיש וגבס — ותשמש מרכז ליושבי הסביבה.

העולים החדשים והתמימים לא שאלו אם נעשו סקרים על אוצרות הטבע שבמכתש. גם לא שאלו אילו ישובים נמצאים בסביבתם. דימונה עוד טרם הוקמה אותם ימים והיישוב הקרוב ביותר היה באר־שבע, המרוחקת 85 קילומטרים. המים הובאו לתושבים במכליות, ממרחק 55 קילומטרים. רופאים ואחיות לא היו. גם לא מורים ומורות. החנויות לא נפתחו והדרכים עברו בלי שסופקו להם שירותים מוניציפאליים. בטרם תצא שנה מבואה, התפכחו ומרביתם נמלטו.

שש השנים המוזבות

את המבנים הריקים מילאו במהרה בעולים חדשים יותר. אך גם הם לא החזיקו מעמד. ושוב הובאו אחרים ותשע שנים לאחר ייסודה, כבר היו בה 800 יחידות דיור, שיותר ממחציתן ריקות מאדם. עולים חדשים לא הופנו עוד לעיירה שאין בה מקורות־תעסוקה. אלה שנשארו, הפגינו, חסמו דרכים שהודים וחסמו את הכביש לאילת.

אחת הוועדות הרבות מספור, שהוקמו למצוא פתרונות למצוקות העיירה, ועדה בראשות השר דאז יוסף אלמוגי, המליצה להעביר לעיירה מחנות צבא שייצרו מקורות תעסוקה בשירותים. ואמנם באותם ימים רחוקים הוקם בסמוך למצפה רמון בית־הספר לקצינים של צה"ל. אך המלצות להעתיק אליה עוד מחנות צבא התנפצו במלחמת ששת הימים. המחנות הוקמו בסיני.

ועדה אחרת, בראשות השר דאז יגאל אלון, המליצה לתעש את העיירה. תוך שנתיים הוקמו כמה מפעלים. לא יצאו שנתיים, שלוש, והם נסגרו. השנים חולפות. כביש הערבה נפתח לתנועה וכלי־הרכב היורדים לאילת אינם נראים עוד במצפה רמון. המסעדות המעטות נסגרות ועוד מכה יורדת על העיירה. שוב הפגנות, שביתות רעב וחסימת הכביש. ב־1972 מחליטה ועדת שרים בראשות השר חיים בר־לב לאשר את המלצותיה של ועדה קודמת. מה המלצתה? להגדיל את הפטור המיוחד של מס ההכנסה מ־600 ל־750 ל"י; להגדיל את האוכלוסיה עד 4000–5000 נפש תוך חמש שנים; לשפץ את קטע הכביש ממצפה רמון לעברות ולגרד פית העיר.

שנה עוברת ובמועצה מתגלים אי־סדרים מנהליים וכספיים חמורים. שר הפנים מפזר את המועצה וממנה את אליהו שפירא, סגן הממונה על מחוז הדרום, ליו"ר המועצה. בשש השנים עד תום תפקידו, התחולל שינוי מהפכני במערכות החינוך, החינוך, הגינון והניקיון בעיירה. נבנו שתי שכונות חדשות וכ־600 תושבים חדשים נוספו. הישגו הגדול ביותר היה בשינוי תדמיתה. הי תושבים לא התביישו עוד לומר שהם מתגוררים במצפה רמון.

עם חתימת הסכם השלום עם מצרים והיערכות החדשה של צה"ל בנגב, היה רושם כי מצפה רמון וכמוה עיירות הפיתוח האחרות בנגב, ייצאו מקיפאונן, ויתחיל עידן חדש. עוד מאות משפחות מצטרפות העתיד נראה ורוד ומבטיח. היום ידוע שהיערכות צה"ל בנגב לא סייעה במאומה לעיירות הפיתוח באיזור. בכולן, ללא יוצא מהכלל, יש הגירה שלילית. אך מצבה של מצפה רמון הוא החמור ביותר. אומר שלום דניגו, הממונה על המחוז מטעם משרד הפנים: "מצבה באמת קריטי. התושבים אינם מאמינים עוד בעתיד היישוב".

"הממשלה החליטה לחסל"

ועדת מנכ"לים חדשה, שהוקמה לדון במצבן של מצפה רמון וירוחם, שיגרה ב־10 ביוני השנה את המלצותיה לראש הממשלה. בין המלצותיה לגבי מצפה רמון, נאמר: "יש לחזק את היישוב על־ידי הבטחת השארותם של תושבי המקום והבאת כמאתיים משפחות נוספות במהלך השנתיים הבאות. אסטרטגיית הפיתוח צריכה להתבסס על שני מרכיבים עיקריים: פיתוח התיירות — כולל בניית מלון והשקעה בתשתית תיירותית, לניצול הפוטנציאל של תיירות מדברית. יש להעמיק את המעורבות בין העיר לצה"ל ומערכת הביטחון. כדי לעודד את הפיתוח, כאמור, מוצעת מערכת תמריצים בתחומים אלה: מיסוי — יינתן פטור מוחלט ממס הכנסה לתושבים, עסקים ומפעלים, לקיימים ולאלה שיועברו או יוקמו בעתיד.

"מבלי להתעלם מהבעיות של כלל הישובים בנגב, נראה לנו, שיש ייחוד לבעיותיהם של ירוחם ומצפה רמון ובמיוחד למצפה רמון, הרחוק מכל יישוב אחר. הייחוד מתאפיין בבעיות הגירה קשות במיוחד, במחסור תעסוקה, בעיקר לנשים ובאובדן האמון להתקיים בעתיד. במשך השנים נעשו מאמצים לקדם את מצפה רמון אך מאמצים אלו לא העלו מזור. בהצעתנו מספר רעיונות שיאפשרו, אולי, פריצת הדרך ברוך".

ב־27 באוגוסט השנה, הובאו ההמלצות לדיון בממשלה. אומר יו"ר המועצה המקומית מצפה רמון: "הממשלה לא אישרה את ההמלצות, וזו החלטה אומללה שמשמעותה ברורה. הממשלה החליטה לחסל את מצפה רמון".

המתח בעיירה האומללה הולך וגואה. לפני שבועיים הוקם במקום "מטה מאבק". בין ההצעות שהועלו בישיבתו הראשונה: לסגור את היישוב בימים הקרובים ולחסום את הכביש אליה; להעמיס את כל התושבים על אוטובוסים ולהפגין בירושלים; לשבות שביתת רעב; לתפוס דירות של משרד השיכון במרכז הארץ; להתחיל בהריסת הבתים הריקים ולתבוע מהממשלה פיצויים על הריסת הבתים ולהשוות את מעמדם למעמד מפוני ימית.

אנחנו גידלנו אותם

מאת גילי מגולד

אגודת ישראל נאבקת נגד הצטרפותם של תלמודי התורה של ש"ס לזרם החינוך הממלכתי־דתי במערכת החינוך, המסכן את מעמד החינוך העצמאי שלה

הרב נסים זאב ויצחק נבון: שר החינוך הזיל דמעות

"במקום 'ברוך אתה' הם אומרים 'בורוך אתה'. הקמץ אצלם הוא חולם. 'העולם' אומרים שם 'העוילם'. 'מחיה המתים' הם אומרים 'מחייה המייסים'". כך הסביר לי השבוע הרב נסים זאב, מנהל בית הספר הדתי המפורסם לבנות "נאות ישראל" בירושלים, את אחת הסיבות לזעמם של הספרדים במוסדות החינוך שלהם.

בחודש שביתת הספר, המעמד בתמונות הבאבא סאלי ורבי ישראל אבוחצירא שליט"א וגדולי תורה אחרים, גולל באוזני הרב זאב את הרקע להקמת רשת תלמודי התורה (ת"תים) הספרדיים, המזוהים עם ש"ס, ואת הגורמים למאבק שמנהל מרכז החינוך העצמאי, המזוהה עם אגודת ישראל, נגד כוונת הרשת להצטרף ביוזמה אוטונומית לזרם החינוך הממלכתי־דתי. במאבק זה שלוחי ידם לא רק פוליטיקאים, אלא גם רבנים מובילים ובהם הרב עובדיה יוסף והרב אליעזר שך.

אחד מביטויי המאבק היתה ההודעה שפורסמה השבוע, בעיתון "יתד נאמן", המבטא דעות וזרמים המקורבים לרב שך, רבם של הליטאים, המזהיר את ש"ס. נאמר בה: "בקשר למה שנתפרסם שמוסדות חינוך של ש"ס עברו לממ"ד, מודיעים מביתו של מרן שליט"א, שאם נעשה צעד כזה, הרי זה בניגוד להשקפתו הברורה של מרן שליט"א, למיטב ידיעותיו, כל הפרסומים הנ"ל הם שקר וכזב". הודעה זו, טוענים חוגים חרדיים, עומדת בסתירה לטענת ראשי רשת הת"תים הספרדיים, לפיה הצטרפותם לזרם הממלכתי־דתי היא בברכתו ובעידודו של הרב שך.

גם שר הפנים, הרב יצחק פרץ, שהשתדל אצל שר החינוך יצחק נבון בנוגע להצטרפות הת"תים כתת־זרם עצמאי לחלוטין מבחינה ארגונית ותורנית, לזרם הממלכתי־דתי, הכחיש השבוע, בכינוס מועצת גדולי תורה בירושלים, כי נתן יד לדבר. הוא אמר כי כל שעשה היה רק להשיג עבור מוסדות אלה מבנים ראויים יותר, משום שלתלמידים לא היתה קורת־גג.

איומים בטלפון

ביטוי מוחשי למאבק בין מוסדות ש"ס לאגודת ישראל, שהדיו מתגלגלים גם במסדרונות האוצר ומשרד החינוך הנסבים בעיקר על חלוקת התקציב, ניתן בעצם העובדה שאת הרשמת מצד ש"ס נתן לי הרב זאב ולא הרב ראובן דנגור, מי שעמד עד לאחרונה בראש הרשת. בשל הטרדות והאיומים הטלפוניים מצד חוגים חרדיים, שהרב דנגור סירב לנקוב בשמם, העביר את תפקיד המנכ"ל לרב זאב. הבקי מאמו בידי הפוליטיקה ומאבקי הכוח התורניים, כיהונו סגן ראש עיריית ירושלים, דנגור, תלמיד ישיבה, לא עמד בלחצים שבגיבן בידי המשפחה שלו, והעדיף לפעול בשקט, תחת חופי עמיתו.

"אני הקמתי את כל המהפכה של ש"ס, בעיקר בנושא החינוך, כי היה קיפוח במורים, בתקציבים, במבנים, בשליטה", אומר הרב זאב, המעיד על עצמו כמייסד תנועת ש"ס. "היכנסי לבית־יעקב תראי כמה בנות ספרדיות יש שם. תראי שגם כאשר יש 50 אחוז בנות ספרדיות, לא תמצאי 10 אחוז מורות ספרדיות בחינוך העצמאי. כי ההנהלה היא אשכנזית־חסידית, ויש לה עניין לקרב את בנותיה. במחזור של סמינר יש בערך 20 ספרדיות ו־20 אשכנזיות. המבקשת אשכנזית מתקבלת מיד לעבודה, והספרדיות אף אחת, או אחת בקושי. ורק אם היא בתו של ראש ישיבה ספרדי ידוע, שרוצים ביקרה. גם אז היא היתה מתקבלת בחצי משרה. הי תשובה הסגרתית לבת שבאה לחפש עבודה היתה: 'אין תקן'. זה באמת היה כך, כי התקנים התמלאו על־ידי אנשי שלומם.

"זה התבטא גם ביחס לתלמידות. יש לי פה תלמידות ספרדיות, שלפני שקם בית הספר שלי לפני שבע שנים, אחיותיהן הגדולות היו צריכות להגיע עד הרב שך, כדי שישפיע על הנהלת מערכת החינוך העצמאי לקבל אותן למוסד של בית יעקב. קיימים כמה מוסדות כאלה בירושלים. כשבת ספרדיה היתה רוצה להיכנס לבית יעקב 'בית ישראל', היתה לה בעיה. הסמינר אמנם לקבל אותה לבית יעקב. אבל לבית יעקב קטר, הנחשב בית ספר בחזל. הם מאמינים שלבנות הספרדיות יש יותר בעיות, כי הן בדרך כלל ממשפחות ברוכות ילדים והמצב הכלכלי קשה יותר. האשכנזים הם בדרך כלל יותר מבוכלים ויותר מבוססים".

הרב נסים כבתה את הרקע לניסיונה של אגודת ישראל למנוע את הצטרפות הרשת הספרדית לזרם הממלכתי־דתי בחינוך, שמשמעותו היא בעיקר כלכלית: תקציב שיחזק את המוסדות ויזין אותם בקביעות. כדי שלא יקבצו נדבות, ולא יהיה נצרך יותר מהתקציב שמעביר משרד החינוך לחינוך העצמאי. "יש בעיה של כוח עבודה יותר מהדריסה בהערכת החינוך. אם השנה סיימו 200 מורות ללמוד בחינוך העצמאי, צריך רק 20–30 מורות. אז יש בעיה. יש מלחמת כוחות ביניהן".

איש ש"ס, בן לרב שלימד למעלה מ־30 שנה בזרם החינוך העצמאי, נבגע מלגנה את המענברים. אחד מעמיתיו, איש חינוך בתלמוד תורה ספרדי אחר, התבטא באוזני בגלוי יותר: "החינוך העצמאי בירושלים מתפורר. ילדים עוזבים את החינוך העצמאי והולכים לתלמודי־תורה. כל ת"ת שנפתח, זה מוציא לחינוך העצמאי את העיניים. אין להם ילדים. יש להם מבנים ריקים. הם יתנו אותם לכל גורם שייכנס תחת חסותם.

"כמו שהחסידים (בעלז, גור ויזניץ) לא קיבלו בזמנו מהחינוך העצמאי את מה שדרשו עבור ילדיהם — מסגרת חינוכית עם רבנים מהסוג שהם רצו ועם חינוך מיוחד למסגרת שלהם — ולכן פרשו, כך הספרדים. למה האשכנזים פרשו? אותה שפה. אותו אורח חיים. אותה מנהיגות. נשיא החינוך העצמאי הוא הרב שך, רב הליטאים. מה קרה שגם החסידים פרשו? אם הם פרשו, כנראה שהחינוך שם לא מספק מבחינה דתית. ההורים דורשים יותר ממה שהחינוך העצמאי נותן. בחינוך העצמאי גומרים את הלימודים בשעה אחת. חסידי בעלז גומרים בשש בערב. זה הבדל גדול.

"אז נפלו החסידים. נפל חלק גדול מהליטאים. מה נשאר? בדרה. נשאר הכל. אלה שלא יכלו להכניס את הילדים שלהם למסגרת תורנית טובה. ואז נפתחו תלמודי־תורה, הן אשכנזים והן ספרדים. המקימים היו צעירים, בני רבנים. מקודם, מי למד אצלנו בבית ספר תיכון? בחורים. זה נפל. הגיעו לכתה ז' ויצאו לעבוד. היום, הרוב ממשיכים ללמוד".

נבון הזיל דמעות

האידיאולוגיה של ש"ס, לפיה הגיע הזמן שהיהדות הספרדית, תשקם את עצמה עם מנהיגות משלה, עם משאבים שמגיעים לה מהמדינה ועם בתי ספר משלה, מצאה אוזן קשבת אצל שר החינוך יצחק נבון ואצל מנהל האגף לחינוך ממלכתי־דתי, יעקב הדני. לא מכבר ביקרו השניים באחדים ממוסדות הרשת בירושלים. מנהל "נאות ישראל", הרב זאב, סיפר כי כאשר בנות המוסד שלו הופיעו בפני נבון בתפילת ארון העולם, בליווי תזמורת אורגאנים, "השר נראה מוריד דמעות. זה נראה הלהיב אותו".

לאחר הביקור נתן נבון הסכמה עקרונית להצטרפות הרשת לאגף הממלכתי־דתי ולהזרמת כספים נוספים אליה. לטענת שולל מתלמודי תורה אלה לא היו שייכים גם קודם לכן לחינוך העצמאי, והתקיימו בעיקר מתרומות, והיו תלמודי תורה שניזונו, כאגודת בכיך במשרד החינוך, מהשיריים של תקציב החינוך העצמאי.

התגבשות רשת ספרדית, בעלת תקציב משלה, עשויה למשוך אליה ילדים ספרדים שעדיין לומדים במסגרות החינוך העצמאי ומהווים בה כ־30 אחוז מאוכלוסיית התלמידים. "מעבר התלמידים לרשת השלכות מרחיקות־לכת, לא רק על מספר התלמידים בחינוך העצמאי שיתדלדל, אלא על התקציב המועבר אליו, העלול להצטמק בהתאם.

השלכות נודעות גם על שוק העבודה. מורות אשכנזיות שיגורשו מהחינוך העצמאי, כפי שכבר קורה בפועל, יישארו מחוסרות עבודה. הרב זאב: "כמובן שיש לי עניין לתת עדיפות למורה, שמבחינה חינוכית ומקצועית, קרובה יותר ליהדות הספרדית".

התפצלות הזרם החרדי מעוררת מורת־רוח גם בקרב חוגים מהזרם הממלכתי־דתי בחינוך. הם חוששים פן המאבק על מקומות עבודה, הגיטשו בזרם זה בלאו הכי בשל עודף מורים, יחריף עם קליטתן של מורות אשכנזיות חרדיות, נוספות, ממוסדות החינוך העצמאי, והדירתן לבתי הספר בחינוך הממלכתי־דתי, כפי שקורה כבר עכשיו. המורות החרדיות מקבלות על מפקחים ומנהלים בחינוך הדתי־ציוני בעיות שבעיות, בשל היותן מקפידות יותר ביראת שמים.

המשנה למנכ"ל החינוך העצמאי, הרב שמואל וינברג, דוחה את האשמות אנשי רשת החינוך של ש"ס. קודם כל, הוא אומר, לא נכון שתלמידים פורשים מהחינוך העצמאי ועוברים לתלמודי התורה הספרדיים. להיפך. מספר התלמידים בחינוך העצמאי גדל בשנה האחרונה. בנוגע לטענות על קיפוח, הוא משיב: "לפני כמה שנים עשינו סקר והראנו אותו לספרדים. הוכחנו לו כמה מורים ומנהלים ספרדים יש אצלנו. עשרים שנה הם לא היו מסוגלים בכלל. אנחנו הגיבנו אותם וגידלנו אותם. אז פתאום יש הפיגור הזה של שנים. חוץ מזה, הילדים הספרדים רוצים בדרך כלל אשכנזים. מוסד שיש בו יותר מדי ספרדים, ההורים הספרדים לא רוצים לשלוח. הם רוצים דווקא איפה שיש הרבה אשכנזים. מי ילד אלה כל האברכים הגשים הספרדיות? מי ילד אותם אם לא החינוך העצמאי? 50 אחוז אצלנו זה ספרדים. אנו משקיעים בהם כל הכוחות וכל המשאבים. את הכספים שאנו מגייסים בחו"ל, אנו משקיעים במעוני הטיפוח שרובם ספרדים".

בעוד המצדדים באגודת ישראל מזה וכש"ס מזה, בקרב הפקידות הבכירה במשרדי האוצר והחינוך, מפריחים מספרים מנוגדים המלמדים על מספר התלמידים בחינוך העצמאי מול מספרם בת"תים הספרדיים, מנפחים ומצמקים אותם לפי נטיית הלב (6,000 מול פחות מ־4,000), הלבטי אצל הלקוחות — ההורים שילדיהם לומדים בת"תים הספרדיים. אחת מהם, תמר יהושע, חוזרת בתשובה ותיקה, הסבירה לי: "בטוח שחשוב לי שילמדו בת"ת ספרדי ולא אשכנזי. אם אני מתגבת בבית משה, אני לא צריכה לתת לבן שלי משהו אחר מבחינה ליטאית. זה עושה תיסבוך לילד". רחל הכשרים, שבעבודתה מורה במוסד של החינוך העצמאי, ובלבושה לא ניכר כי היא דתייה, ציינה בפשטות ובלי תחושת עלבון: "אני לא מאמינה שאם הייתי ניגשת לבית ספר של אשכנזים היו מקבלים את הילדים. כי אני לא הולכת עם כיסוי ראש ויש לי טלוויזיה בבית".

(בכתבה הראשונה מתוך שתיים)

هكذا من الأصل

هكذا من الأصل

המסר של פינושה: דיקטטורה או חוסר יציבות

מאת הורסט ביבאר
DIE ZEIT
מיוחד ל"הארץ"

לולא נהרגו שומרי ראשו של פינושה בניסיון הנפל להתנקש בחייו ב־7 בספטמבר, היה עולה החשד, כי הוא ביים את המעשה

בהתנקשות בחיי פינושה, ב־7 בספטמבר, נהרגו חמישה משומרי ראשו. לולא נהרגו היה עולה החשד, כי פינושה ביים את המיתקפה. נראה, שהמתנקשים לא יכלו לבחור במועד נוח יותר — יומיים לאחר יום מחאה ויום שביתה כללית, שהחשש את המיצול בשורות האופוזיציה וכשבוע לפני ה־11 בספטמבר. יום השנה להפיכה, 1973, אותו חגג פינושה.

כמה שעות לאחר ההתנקשות, הופיע פינושה בטלוויזיה, מבעד קיר ביזר השמאלית. המסר שלו היה ברור: "או דמוקרטיה או תוהו ובוהו" — או דיקטטורה צבאית בעלת יד חזקה, אותה הוא מכנה "דמוקרטיה", או שיבה למצב הלא יציב, שגרם לאנשי הצבא לבצע הפיכה ב־1973.

ובוחן השבועות הפתוחים של משטר איננה עדיין פרי בקרב הצ'ילאנים ופינושה מנצל אותו עד תום. בבחירות לנשיאות יכול היה לקוות לזכות לכל היותר ב־15 אחוז מהקולות. לכן הסיכוי היחיד שלו להיבחר ב־1989 לכהונה נוספת הוא רק אם ייראה לצבא ולאוכלוסיה כמי שערב לשקט ולסדר במדינה.

ההוכח של מבצעי ההתנקשות היתה בהתחלה מעורפלת. אשה טילפנה לסוכנויות ידיעות והודיעה, כי להתנקשות בחיי פינושה אחראית החזית הפטריוטית על שם מנואל רודריגז, הנאבקת כבר שנתיים, לצד "תנועת השמאל המהפכני" באלימות נגד המשטר.

זמן קצר לאחר מכן כפר ארגון המכונה כרגיל החזית הפטריוטית הפועלת במחתרת, באמיתות ההודעה. האם היתה זו הכחשה אמיתית, או אולי נועדה לטשטש את העקבות, בגלל כישלון ההתנקשות?

לפני כמה שבועות הודיעו השלטונות, כי כוחות הביטחון השמו באזור שומם מצפון לסנטיאגו מצבור גדול של כלי־נשק, שלדבריהם השתמשו בו אנשי מחתרת שמאלנית. השלטונות טענו, שהנשק הגיע מקובה ומברית המועצות. הגירסה הזו עוררה ספק. על פי השמועה, הועלו כלי־נשק מאותם מדגים שנמצאו במיתחרות מצפון לסנטיאגו, בניסיון ההתנקשות שנכשל.

עדיין אין לדעת מה יהיו תוצאות ההתנקשות על יחסי פינושה. האופוזיציה מפולגת מאוד — קואליציה של מיעוט הכוללת גופי שמאל, קואליציה של רוב המצבאת בשליטת הנוצרים־דמוקרטים. כישלון פעולות המחאה של השבוע שעבר מראה עד כמה גדול הקרע בין שני גופי האופוזיציה הגדולים — הקואליציה של הנוצרים־דמוקרטים לא נענתה לקריאת הקואליציה השמאלית והאיגוד המקצועי החזק ביותר. אמנם נערכו הפגנות, שרובן או באכזריות על ידי המשטרה, אבל מבחן הכוח של האופוזיציה נכשל. בתי־עסק ומפעלים תיפקדו כמעט כרגיל. חזית משותפת לא נוצרה.

אפשר לטעון, כי יש לאופוזיציה רק גורם מאחד אחד. כל זרמי האופוזיציה דורשים שב־1989 לא יתבצע מישאל עם, בו יהיה על התושבים להשיב בכן או לא על המועמד היחיד של הכת הצבאית, אלא מבקשים שייערכו בחירות חופשיות לנשיאות, בהן יתמודד יותר ממועמד אחד. בכל שאר הנושאים קיימים חילוקי דעות.

ההתרחשות הזו מעוררת את החשש, ששתי קבוצות האופוזיציה הגדולות לא תוכלנה ואינן מסוגלות להגיע להסכם. כלומר קיימת זה מכבר גם הצעם של קבוצות המחתרת הפועלות באלימות, הרוצות להשיג במצבנות את מה שהמשא־ומתן עליו נראה לעתיד רחוק יותר.

אנשי הצבא עוקבים מקרוב אחר התפתחות זו. הארגונים בארגנטינה, בה הועמדו לדין בבתי משפט אזרחיים קציני צבא על מעשים בתקופת שלטון הצבא, מפחידים קציני צבא רבים, שידיהם מגואלות בדם. ב־1978 הוכרזה חנינה על מעשים כאלה. אבל בשנים שלאחר מכן אירעו דברים שגרמו לקבוצות בצבא להושש ממערכת משפטית, הפועלת בזוטת דמוקרטית. מזה כשנתיים פועלות שוב כנופיות אזרחיות־צבאיות למחצה, בחסותו ובסיועו של המשטר, המוסמות, מענות ורוצחות מתנגדים או חשודים כמתנגדים. קיים חשש מוצדק, שבדרך זו רוכשים לעצמם ה"דורוס" — הנוקשים — בעלי־ברית, המוכנים לפעול נגד דמוקרטיזציה, גם במעשי אלימות.

אקינו מהמרת על פתרון פוליטי

מאת מתיאס נאס
DIE ZEIT
מיוחד ל"הארץ"

נשיאת הפיליפינים מנהלת מגעים עם מנהיגי המחתרות המוסלמית והשמאלית בארצה

ב־40 השנים מאז קיבלו הפיליפינים את עצמאותם, לא דרכה כף רגלו של נשיא פיליפיני באי ג'ולו. שליטי מנילה ידעו שהם לא יתקבלו בברכה בארכיפלג סולו, המרוחק 1000 ק"מ מדרום לבירה. שכן האוכלוסיה המוסלמית בדרום המדינה נאבקה זה יותר מ־400 שנה בשלטון הרוב הקאתולי. הרפובליקה הפיליפינית סירבה להעניק להם עצמאות, לא פחות מכפי שסירבו השליטים הקולוניאליים הספרדיים. בתקופת פרדיננד מרקוס פרצה מורת־רוחם של חמשת מיליוני המוסלמים אל מעל לפני השטח, והולה מלחמה. אדרבה, מאז 1972 גבתה המלחמה 50 אלף קורבנות. מאות אלפי מוסלמים נמלטו דרך הים למחוז סאבה שבמאלזיה. ביום שישי 5 בספטמבר יצאה הנשיאה קוראזון אקינו לשיחות שלום עם מנהיג המורדים נור מיסואארי בג'ולו. מנהיג "חזית השחרור הלאומית של מורו" (מנ"ל), שגר זמני, שישב שנים קודם לכן במקום גלותו בערב הסעודית.

מאז 1973 הוא התגורר במזרח התיכון, לא אות והצרה אצל קדאפי, שסיפק לאנ"ל נשק וכספים. על עצמאות למחוזות הדרומיים לא מוכנה גם קוראזון אקינו לשמוע, אבל גיסה, אבאפיסו אקינו, הצליח לשכנע את נור מיסואארי בפגישה נבדלה לחזור הביתה, בהבטיחו אוטונומיה רבה יותר למוסלמים. מיסואארי שכנע כי הנשיאה החדשה שואפת באמת לפיוס לאומי. גם הוא רוצה להעניק "סיכוי לשלום", אמר. מנהיג המורדים ואקינו הסכימו על עריכת שיחות אוטונומיה בחסות ארגון הוועידה האיסלאמית. כולם — כך נאמר בהודעה משותפת לאחר שיחה בת שעה במנזר כרמליטי שמור היטב — דיברו "בכנות ובתקווה". אך תקוות לשלום מיידי התבדו יומיים לאחר מכן. אנשי "חזית השחרור האיסלאמית של מורו" (אנ"א־אל־אף), ארגון המתחרה באנ"ל, השליכו רימון יד על 500 איש שהתאספו לטקס חתונה בכנסיה קאתולית בסלוך אזור שבמינדנאו. תשעה מאורחי החתונה נהרגו וכמעט 100 נפצעו. אנ"א־אל־אף איננה נכונה לקבל הסכם שלום עם הממשלה אם לא תשותף במשא ומתן.

הצבא החשוד

קוראזון אקינו יודעת שבדרך הקשה לקראת השכנת שלום בתוך המדינה יהיו תמיד כישלונות ומכשולים. אבל למרות כל דברי הביקורת נגדה היא מוסיפה לדבוק בדרך החדשה, בעיקר עם אנשי "צבא העם החדש" (אן־פי־איי) שבתקופת שלטונו של מרקוס צמחו לתנועת גרילה חזקה בת 20 אלף לוחמים. הפעילות כיום הינה כולה, בשיחות שקדמו למשא ומתן עם אן־פי־איי הושגו הישגים ראשונים.

שני נציגי המורדים, סאטורנינו אוקאמפו ואנטוניו זומאל, שני עיתונאים לשעבר, הסכימו להפסקת אש בת 30 יום, בתנאי שהנהגת הגרילה תאשר זאת. ב־5 באוגוסט נפגשו אוקאמפו וזומאל בראשונה עם נציג הממשלה, שר החקלאות ראמון מיטרה — גם הוא עיתונאי לשעבר — במקום סתר. בפגישה הראשונה התנהל הכל על מי מנוחות. בתקופת משטר הדיכוי של מרקוס ישבו אוקאמפו ומיטרה, שניהם אסירים פוליטיים, בכלא יחדיו. אי־אלו זיכרונות העלו בין "הידידים הוותיקים", סיפר השר מאוחר יותר.

קוראזון אקינו: "ג'וני, תהיה טוב"

אבל מה שהחל ברוח טובה כליכד עורר בצבא חשדנות עמוקה. הצבא אינו לוקח חלק בשיחות אלה עם הגרילה. הוא טוען שהמחתרת תוליך שולל את הפוליטיקאים הליברלים בחוגה של אקינו. בעיקר מזהיר ללא ליאות שר ההגנה, חואן פונסה אנרילה, מפני אוטונומיות במגעים עם אן־פי־איי. הוא טוען שלממשלה עצמה התגנבו גורמי שמאל, ולדבריו איתר פקידי ממשל בכירים בעלי "כרטיסי חבר במפלגה הקומוניסטית", אך בר גבר והר אנרילה ומודיע על נאמנותו. "אם הנשיאה תגיע להסכם עם הצד השני, נמלא את פקודותיה עד הארגון האחרון בשורה".

קוראזון אקינו תיארה לא מכבר איך היא נוהגת עם שר ההגנה שלה, כאשר שוב גוברות השמועות במנילה על קרע חדש בממשלה. היא מרימה אז את שפופרת הטלפון ומזמנת אותו למשרדה כדי לומר לו: "ראה, ג'וני, הדרך היחידה שבה נוכל להצעיד את המדינה קדימה היא אם נעבוד יחד".

התעניינות אמריקאית

קסמה הכובש של הנשיאה אינו משכך את ספקותיהם של הספקנים באשר למידת תקיפותה וכישוריה. אנשי הצבא והמאמצים כלפי "צבא העם החדש" "עמדת התנגדות פעילה". בפני שהם מתארים זאת, מצביעים על המשך פעילותה של הגרילה. התקווה שלאחר נפילת מרקוס ידיחו המורדים מהרים ויניחו מיד את נשקם, התבדתה. אולם אקינו מוסיפה להמר על פתרון פוליטי. בכלות הכל, מרקוס ניסה לשווא במשך 17 שנה לנצח את הגרילה בכוח הנשק.

לאחר ביקורה הראשון מחוץ למדינה, שבמהלכו יעץ לה נשיא אינדונזיה סוהארטו לאמץ עמדה נוקשה, בהכריזו את מלחמתו וניסיונותיו בני 20 השנים עם קומוניסטים, היא חזרה ואמרה: "פתרון צבאי לא יהיה פתרון מלא של בעיית הגרילה". גם מהממשל האמריקאי בקעו לעתים קולות האומרים שיש לשים קץ למדיניות "היד הרכה" כלפי הגרילה. "בתחילה" — אמר אחד מעוזריו של רונאלד רייגן שביקש להישאר בעילום שמו, לכתב "ניו יורק טיימס" — "תמכה וושינגטון בהצעות השלום של אקינו. כעת היא סבורה שבא הזמן לצאת לתוקפה צבאית. הצבא הפיליפיני מצוייד היטב בציוד הדרוש לו לאסטרטגיה של לחימה נגד גרילה".

שבועיים לפני ביקורה הממלכתי של קורי אקינו בוואשינגטון עוררו ידיעות־צלפים אלה ממקום הנופש של רייגן בקליפורניה, זעם במנילה. [illegible] מעורבים לביקורה באמריקה. בעוד בבית נמשכת מלחמת האזרחים במנילה, בשל שמועות עיקשות על ניסיונות הפיכה, נאלץ ראש המטה הכללי פידל ראמוס, שאמור היה להתלוות לאקינו, להישאר בבית. הוא נהנה מאמונה ללא סייג של קורי, בניגוד ל"ג'וני" אנרילה, שר־הוק מלוחמר על שאיפותיו להגיע לארמון הנשיאות. לא לשווא משמיעים כעת במועדוני הלילה של מנילה יותר ויותר את להיט־הרוק הישן "ג'וני תהיה טוב".

ההמשך בפרק הבא

מאת ביל פאוזאל
Newsweek
מיוחד ל"הארץ"

האם הציע תום ויימן, מנכ"ל רשת הטלוויזיה סי־בי־אס, לקוקה קולה לקנות את החברה שבראשה עמד, ומשום כך פוטר בן־יום? האם האיש החזק בסי־בי־אס, לורנס טיש, רכש "שליטה זוחלת" בחברה בפחות ממחיר הוגן? מי יהיה המנכ"ל הבא?

בעבור פראנקלין תומאס והנרי שאכט היתה זו משימה קודרת ולא בלתי מוכרת. פעמיים בעבר כחברי מועצת המנהלים של סי־בי־אס, הם עשו את הדרך המביכה מחדר ישיבות־המנהלה ההדור בקומה ה־35 של מטה סי־בי־אס למשרד העסקי במינה, ליד אולם הכניסה. שם הם ביצעו את המשימה של פיטורי הפקידים הבכירים ברשת. ב־10 בספטמבר הוטל עליהם תפקיד זה פעם נוספת. מטעם חברי מועצת המנהלים היה עליהם לומר לתומאס ויימן, המנכ"ל בן ה־56 של הרשת, כי הוא נחלת העבר. מועצת המנהלים הסכימה פה אחד — שם הצבעה פורמלית לא נדרשה — לבקש מויימן להתפטר. בכך שמה קץ ליריבות מורכבת וגרה על השליטה באחת החברות היוקרתיות ביותר בארצות־הברית.

בבוקר 10 בספטמבר מצאו עצמם לורנס טיש, היו"ר המנהלה של לאוס קורפוריישן, הקונגלומראט הניו־יורקי, וויליאם פיילי, המייסד האגדי של סי־בי־אס, מאוחדים במורת־רוחם מתקופת כהונתו המעורערת של ויימן כמנכ"ל. יחד הם מחזיקים בבעלותם 35% מהחברה, והם רצו שינוי. בשעות אחר־הצהריים הם השיגו בדיוק מה שרצו. בישיבת מנהלים סוערת שנמשכה תשע שעות, מינתה המועצה את פיילי בן ה־84 ליו"ר, בעוד טיש, בן ה־63, נעשה מנכ"ל "על בסיס זמני".

סי־בי־אס הודיעה על הקמת ועדת חיפושים המורכבת ממנהלים, כדי למצוא מנכ"ל חדש. אך כפי שאחד המתמצאים בבכי סי־בי־אס ניסח זאת, "זה עלהתאבה של החברה, ועדת החיפושים היא לארי וביל".

הפורמליות של תפקידים ותארים אינה נחשבת הרבה בסי־בי־אס בימים אלה. אף כי שובו של פיילי כיו"ר הוא מהווה חשובה, שבגר העלתה את המורל, לארי טיש — 14 החודשים בלבד לאחר שקנה את מניותיו הראשונות בחברה — הוא עתה האיש שעל־פיו יישק דבר בסי־בי־אס.

טיש לא ביזבז את זמנו כדי להראות מי הבוס. ב־11 בספטמבר התבקש ואן גורדון סאוטר, נשיא מחלקת החדשות של סי־בי־אס, להגיש את התפטרותו. סאוטר מתח ביקורת פומבית על טיש ועמד בראש מחלקה מסוכסכת ובעלת מורל ירוד, שהיתה בושה באותה הרשת. "ההפיכה" של טיש והתפטרותו של סאוטר הפיחו מיד עידוד במחלקת החדשות, שהיא אחד ממוקדי התעניינותו ודאגתו של טיש ברשת.

המנכ"ל הזמני פעל במהירות כדי להפיק הון מהרצון הטוב הזה. ביום שישי 12 בספטמבר, כשהוא מלווה בבני תמת, ביקר טיש בשעות המוקדמות בחדר הבקרה של "חדשות הבוקר סי־בי־אס", לחץ את ידי העובדים ודיבר על מחויבותו למחלקת החדשות הנתונה במצוקה. אולם מאוחר יותר נקט גישה נוקשה יותר בפגישה עם מנהלי המחלקה של קבוצת השידור (ברודקאסט גרופ) הבעייתית, הלב הפיננסי של החברה. לדברי מקור אחד, גינה טיש את תקציבה לשנת 1986 "זוועה". מאוחר יותר באותו יום עבר למשרד הפיננסי הגדול בקומה ה־35, אותו משרד שם ציפה יומיים קודם לכן ויימן לשאכט ותומאס.

המשגה הגורלי של ויימן

ביצועם של טיש ופיילי הזיק את המוניטין הגדולים שלהם מאליו. אך הבונים את המוניטין של אחרים. ידידיו של טיש אומרים כי הוא חש סינה על היחס שקיבל מכמה מחבריו בהנהלת סי־בי־אס בשנה האחרונה, הם מעלים השערות כי הוא עלול להתהליך כמה מהם.

טיש אומר כי בעת שהוא מצפה כי מרבית חברי מועצת המנהלים יישארו בתפקידיהם. אולם ידוע כי הוא זועם במיוחד על מי שהיה בדיו מנו שותפו למשחק הטניס במחוז וסטצ'סטר: ג'יימס וולפנסון, בנקאי השקעות "החבר במועצת המנהלים".

סוף המשחק בסי־בי־אס היה עתיר אירוניה. מרבית המנהלים שהשלימו את ויימן היו תומכיו הנאמנים במשך תקופת כהונתו בת שש השנים. הם היו, לדברי מקור אחד בוול־סטריט, חברי במעמד של מועצת מנהלים מסורתית, ורבים מהם התייחסו בחשד להוחיות כלפי טיש — הפולש שעליו ידעו מעט. הם תמכו בויימן כאשר נאבק על עצמאות סי־בי־אס נגד ג'סי הלמס וטד טרנר כאחד. "הם עבדו יחד אתו את המאבקים היו בשבילו מקור של עוצמה וכוח", אומר אחד משותפיו של ויימן.

כך, אימא, לפחות שמונה עדיין תמכו בו כאשר התכנסה המנהלה באותו יום גורלי בשעה תשע בבוקר. פתיחורת של פרסום ותשומת לב ציבוריים חדשים הוסיפו על מה שטיש מכנה "תחושה של אי־שקט" בקרב המנהלים. כולם מלבד טיש וויימן, נפגשו למשך חמש שעות בארוחת ערב בריץ־קארלטון בלילה הקודם, והם יצאו משוכנעים כי עימות ממשמש ובא. אבל אפילו בעלי בריתו של טיש לא התעוררו ב־10 בספטמבר כשהם כי ויימן אכן יסולק באותו יום. תוך שעתיים הם נוכחו כי שגו. ויימן עשה את משגהו הגורלי כאשר אמר למנהלים כי ניסה לגייס חברה שתהיה נכונה לקנות את סי־בי־אס — את חברת קוקה־קולה. הרכישה, אמר, תהיה הדרך "להשיג כספים רבים יותר לבעלי המניות".

בעקבות זאת מסרו מקורות ל"ניוזוויק" שקוקה־קולה, פיליפ מוריס ווסטינגהאוז לא היו החברות היחידות שעמן נערכו שיחות התחלתיות לקראת מיזוג אפשרי. חברת טיים וחברת ההשקעות הולס רינפנ פנו גם הן, זו האחרונה יומיים בלבד לפני ישיבת ההנהלה. דובר טיים מכחיש שהחברה דיברה עם סי־בי־אס על מיזוג אפשרי. על־פי כמה דיווחים, הקשרים בין קוקה קולה וסי־בי־אס נראו פחות מתקבלים על הדעת ופחות סבירים מכל השאר.

טיש יצא למתקפה ויתרת התמיכה בויימן הולכה להתמוגג. טיש שאל את ויימן כיצד יכול היה לשקול מכירה כאשר מצבה הפיננסי של החברה היה מעורער. "הזמן למכור חברה הוא כאשר היא חזקה ובעלי המניות יכולים לממש מחיר מעל הפרמיה". טיש יודע כי מנקודת מבטו של קונה, העיתוי הטוב ביותר לקנות חברה הוא כאשר מניותיה שלה נאמדים בערך נמוך מערכם הריאלי — הוא עצמו רכש את 24.9 האחוזים שלו בסי־בי־אס תמורת מחיר ממוצע של 127 דולר בלבד למניה. אך באותו רגע נראה הדבר לטיש ולשאר חברי המועצה, לא כהצעת אלא כניסיון לרכוש בסי־בי־אס — במצב הגרוע ביותר האפשרי.

בתפקידיו כמנהל במועצת המנהלים הוא שאל את השאלות הנבונות בזמן הנבון. מדוע עשה זאת ויימן עכשיו? מדוע חיפש קונה ללא הסכמת מועצת המנהלים? פיילי החושש שהחברה שהקים לא תהיה תלויה בחברות ענק, הגיב בזעם קר. כך גם טיש. הוא לא נכנס לעסק בגלל הכסף ואין ברצונו למכור את מניותיו.

כעת התחולל שינוי בהלך הרוח. כאשר נכנס טיש לישיבה הוא יכול היה להתמקד רק על קולותיהם של פיילי, וולטר קרונקייט, מרייסה סרי מתכננת בניו־יורק, ניוטון מינו עורך־דין משיקאגו, ואולי גם מישל ברדוק לשעבר יו"ר רבלון. מבין 14 מנהלים רק חמישה או שישה היו לצדו, כמוראי פחות מהמספר הדרוש לסילוקו של ויימן. אבל לאחר הגילוי של הצעת קוקה־קולה קמו מנהלים אחרים ודיברו. לאחר שעברו את כל המאבקים המתישים לשמירת עצמאותה של סי־בי־אס מול איומים מצד ג'סי הלמס, איוואן בסקי מוול־סטריט וטד טרנר, מדוע לפתע מוכנים למכור את החברה בדרך זו?

ויימן לא הביא אתו בנקאי השקעות או עורכי־דין כדי שיסבירו את יתרונות העיסקה. כמה מנהלים סבורים כי הוא כמעט שלא ניתח את היתרונות הכספיים לסי־בי־אס מהשתלטות אפשרית של קוקה־קולה. אבל היה זה ברור שעיסקה כזאת עשויה להיות טובה לתום ויימן. רעיון שעלה ברעתו של יותר מאשר בוודה. ויימן ומנהלי קוקה־קולה קרובים קירבה אישית, ופירוש הדבר הוא כי בניגוד למתחרים אחרים, יכולה היתה קוקה־קולה לשמור בתפקודה את ההנהלה הנוכחית.

עם זאת, מניעיו של ויימן לא היו נהירים לגמרי. אולי ניסה לאלץ את טיש לשלוף את ציפורניו ולפעול כדי להשיג את השליטה בחברה, בתגובה להצעת קוקה־קולה, וכך לחשוף את מה שויימן ראה כחוש הטורף שלו. אילו קרה כך, אפשר שהמועצה היתה מתלכדת מאחורי ויימן. אבל טיש לא נפל למלכודת. הוא חזר על מה שאמר לאורך כל הדרך: אין בכוונתו לקנות מניות נוספות. נקודה.

בסופו נראה היה שכמה מתומכיו וידידיו של ויימן בתובנה, שולקים מנו עליו, תהר על שיפוטו. האם המשך אי תלותה של החברה אכן יצרום בעיות לגאולות למנהליה, כפי שנראה היה כי ויימן סובר? פיילי וטיש הביאו עמם את פרקליטו של פיילי, ארתור ליימאן, שבסיועו של סמואל בטלה, שותף מנהל של קראוואת, סוויין ומור (משרד עורכי־הדין של סי־בי־אס) הן באותו. נושא הבא לידי מסקנה הורכה. תביעות משפטיות של בעלי מניות שידרשו את מכירת החברה במחיר פרמיה, לא ישיגו דבר, טענו. המועצה יכולה לנהוג כרצונה.

מנהלי סי־בי־אס אינם מקבלים ברוח טובה את הרעיון שהעמידו אותם למכירה. "תפקידה של מועצת מנהלים אינו לדאוג שהחברה תעמוד גבוהה למכירה כל רגע", אמר מינאו. "אם זו המטרה שלך, אתה לא זקוק למועצת מנהלים. אתה זקוק לכרוז שמבצע מכירה פומבית". טיעונו של טיש — שהמועצה זכאית לרצות השתלטות כאשר חברה נמצאת בשפל המדרגה — גם אושר בבית־דין.

המשימה העומדת בפני לארי טיש היא להעמיד את החברה על רגליה. ב־11 החודשים שבהם שימש חבר הנהלה, גבגב טיש בעומקי הקורה של עסקי השידור ובוהה לא אחת בתומאס מרפי, היו"ר של קפיטל סיטיז, וגראנט טינקר, היו"ר היוצא של אן־בי־סי. לדעתו, קיצוצי ההוצאות והצורך למכור עסקים שביצועיהם כושלים, הם עתה משניים למשימתו העיקרית: שידור תוכניות ומופעים טלוויזיוניים איכותיים ושר־פלאיים. כשוה ידשו. "הבעיות הפיננסיות כבר יראגו לעצמן", הוא אומר.

אם אכן יקרה כדבר הזה, יוכיח על טיש לגייס מנכ"ל חדש בעל חוש ויכולת בכל הקשור לתוכניות טלוויזיה. אדם שבהשראתו יופקו תוכניות בעלות שיעורי צפייה טובים שיזכו בביקורות נלהבות, כפי שעשה טינקר באן־בי־סי. ההשערות מוסיפות להתמקד ברוברט דיילי, לשעבר פקיד בכיר בסי־בי־אס, המנהל כעת את חברת וורנר בראדרס. אך טיש אומר כי מוקדם מדי לנקוב בשמות.

עזיבתו של סאוטר למחרת הידרה את האווירה. אי הפופולריות שלו בקרב עמיתיו במחלקת החדשות מיוחסת לא אחת לשאיפותיו הניהוליות. אף כי הוא עיתונאי לשעבר בעצמו, הוא ראה את עתידו בחוג המנהלים. בעבר ראו נשיאי מחלקת החדשות של סי־בי־אס את תפקידם לשמור את המחלקה החדשות מלחצי החברה. תפקידים היה המחשק מכל — נשיא של מבצעי החדשות ברשת המסובכת ביותר בעסק.

מי יבוא במקום סאוטר? בשבוע שעבר העניק ינקבסקי סמכויות ניהול נוספות להאוורד סטרינגר, כרגע סגן נשיא בפועל של מחלקת החדשות. בעוד רבים מאמינים שהתפקיד הוא כעת שלו, לסטרינגר המעולפי יש חיסרון אחד — הוא גורר אחריו את קשריו בעבר עם סאוטר. "הוא דומה לג'ורג' בוש לאחר רונלד רייגן", אומר עיתונאי אחד. מועמדים אפשריים אחרים כוללים את ברטון בנג'מין, לשעבר מנהל־מפיק בסי־בי־אס, כיום עובד בבניין גאנאט לדיווחי התקשורת בקולומביה, וריצ'רד סלאנט וריאוביד בארק, שניהם סגני נשיאים בחדשות אן־בי־סי.

לטיש יש תמריץ יותר מכל אחד אחר להעמיד את סי־בי־אס על רגליה. הוא צוחק כאשר אומרים שהחברה עדיין יכולה להיות יעד להשתלטות מבחוץ. "לא הייתי יכול לחשוב על חברה כלשהי בארצות־הברית שהיא מוגנת בתוך המשחק הזה יותר מאשר סי־בי־אס", אמר. מאמינים בחברה ימתיין ב־58 שנות ניסיונו של פיילי, ומעטים הם המפקפקים כי טיש יעביר את הניהול השוטף למנכ"ל מהשורה הראשונה. בכל זאת, מיקוח על רשת טלוויזיה אינו דבר־מה שלארי טיש עשה בעבר.

יד ל. א. מאיר
מוזיאון לאמנות האסלאם
שמח להודיע
כי לאור התעניינות הקהל נמשכת תערוכת
חיתוכי עץ מאת
אלברכט דירר (1471—1528)
"האפוקליפסה"
"חיי מריה" "הפסיון הגדול"
התערוכה
תנעל ב־30.9.86
שעות הביקור:
ימים א' — ה' מ־10:00 — 1:00 ; 15:30 — 18:00
שבתות וערבי חגים 10:00 — 1:00 (ימי ו' סגור)
רח' הפלמ"ח 2, טל' 02-661291/2 אוטובוס מס' 15

בצלאל
אקדמיה לאמנות ולעיצוב ירושלים
מודיעה על המשך ההרשמה לשנה"ל תשמ"ז
(בחינות כניסה בראשית אוקטובר 86)
במחלקה לעיצוב קרמי
בוגרי בתי־ספר מקצועיים רשאים להגיש מועמדותם למילגות לימודים.
פרטים והרשמה בימים א' — ה' בשעות 13.30 — 8.30
במזכירות האקדמית, רחוב בצלאל 1, ירושלים
טלפון 02-222974 ,02-247828
ובמזכירות האקדמית שבהר הצופים בימים א' — ה'
בשעות 8.30 — 16.00 טלפון 02-822181

אוניברסיטת תל-אביב
המרכז להשכלה מתמדת
קורסים והשתלמויות
לקהל הרחב
ביחידה ללימודי חוץ
בסמסטר א' — תשמ"ז החל מנובמבר 1986
מוצע מגוון רחב ביותר של קורסים וסדנאות,
בשעות הבוקר והערב, מתוך רשימת הקורסים:

נושאים שימושיים	קורסים לדוברי אנגלית	השכלה ודעת
★ הכרת המחשב	MUSIC	★ פסיכולוגיה
★ ניהול כללי	ART	★ יחסי אנוש
★ ניהול כח אדם	LITERATURE	★ אנתרופולוגיה
★ שיפור קריאה		★ קרימינולוגיה
★ ניהול מו"מ	קורסים ללימוד שפות	★ משפט
★ פרקים בשיווק	★ עברית	★ כלכלה
★ התנהגות מנהלית	★ אנגלית — שיחה	★ גנטיקה
★ הבאה לדפוס	★ אנגלית — כתיבה	★ ארכיאולוגיה
★ קריינות והגשה	★ אנגלית למנהלים	★ יהדות
★ בטיחות בנהיגה	★ צרפתית	★ פילוסופיה
★ כימיה רפואית	★ ספרדית	★ תיאטרון
★ דיני משפחה	★ גרמנית	★ אמנות
★ הגוף בתנועה	★ איטלקית	★ מוסיקה

וקורסים רבים נוספים
ההרשמה — החל מיום 15.9.86, במשרד היחידה, אוניברסיטת ת"א, בניין לימודי חוץ (ליד בניין הלפטון), טל. 425452, 420388, בשעות 10—13, 17.30—19.
גזור ושלח
לכב' אוניברסיטת ת"א — היחידה ללימודי חוץ, רמת אביב, ת"א 69978
נא לשלוח לי את הידיעון לסמסטר א' — תשמ"ז
השם ____
הכתובת ____ מיקוד ____

חברת החשמל לישראל בע"מ
מחוז ירושלים
מכרז מס' 3/86
הפירות ו/או הציבת בורות לעמודי מתח עליון כולל יציקת יסודות מבטון ועבודות שונות עבור קו מתח עליון בקטע חברון — אמציה.
קבלנים רשומים בעלי ותק, נסיון ויכולת ביצוע עבודות כנ"ל מתבקשים לפנות למשרד החברה בירושלים, רח' דוד המלך 7, קומה ג', חד' מזכירות בימים ב' — ה', 22.9.86 — 26.9.86 בין השעות 09.00 — 12.00 לשם קניית מסמכי המכרז תמורת 345 ש"ח כולל מע"מ.
סיור קבלנים יתקיים ביום ה', 25.9.86 בשעה 09.00. היציאה ממשרדי החברה ברח' דרך בית לחם, ירושלים.
המועד האחרון להגשת ההצעות הוא יום ב', 29.9.86 שעה 13.00.
אין החברה מתחייבת לקבל את ההצעה הזולה ביותר או כל הצעה אחרת.

NON-RESIDENT AMERICAN UNIVERSITY DEGREES
It is possible – *it is honestly possible* – to earn good, usable Bachelor's, Master's, Doctorates, even Law Degrees from recognized American universities, without ever going to America. The time involved can be quite short, and the cost surprisingly low. *May I air mail you free information, without obligation?* Dr. John Bear, 9301 N. Highway 1, Suite 970, Mendocino, CA 95460, U.S.A. Telephone: (707) 937-4226

קייט "א" רינג
צלצל
052-70448
מרכז מסחרי כפר שמריהו
יש המון סינים אבל רק צ'יינה טאון אחד

הרוסים (עדיין לא) באים

איני נבהל מצירופה של ברית המועצות למשא ומתן על המזרח התיכון. אין זה אומר שאם היא משקיפה היום על הזירה המזרח־תיכונית מאחרי כוונת התותח הסורי המוצב לעבר רמת הגולן, נוכחותה אינה ניכרת.

מי יתן ויגיע רגע המבחן שבו מוסקווה תציע, תמורת הצטרפותה אל דיוני הוועידה הבינלאומית, עלייה ישירה של 500 אלף יהודים וחידוש הקשרים הדיפלומטיים עם ישראל. אז נראה את הליכוד משיב ב"נייט", לא, לחצי מיליון עולים יהודים רק כדי לא לראות את פניו של אדוארד שווארנאדזה הדיגלוך ליד שולחן הדיונים.

אך נדמה לי כי ההתנגדות להשתתפות הסובייטית אינה מכוונת דווקא לברית המועצות. הליכוד, גוש־אמונים והתחיה יודעים היטב כי מי שמבקש במיוחד את השתתפות הסובייטית ב"ליווי הבינלאומי" הוא המלך חוסיין. רק אם הרוסים יבואו — לא יאיימו הסורים ולא ילחצו על ירדן לבל תשתתף במשא ומתן, ואז ייקל במשהו על חוסיין להצטרף אל שולחן הדיונים.

כאשר שמעון פרס מציע את השתתפות הסובייטים בתנאים המקובלים עליו והמוכבים היטב גם לירדן ומצרים — הוא מכניס לחוסיין כי לא ירושלים אלא מוסקווה מכבידה על סלילת הדרך למשא ומתן. ומה רע בכך? אולי אם ישתכנע חוסיין כי הסובייטים הם "מקורה" אבוד, מרכבי־שווארנאדזה — ייאות להתיידד עם ישראל גם בלעדיית. וזה בדיוק מה שאינו רצוי לליכוד ולתחיה. לא הסובייטים מפריעים לגוש הציוני אלא ירדן מאיימת עליהם בנוכחותה (הפוטנציאלית) הפשרנית.

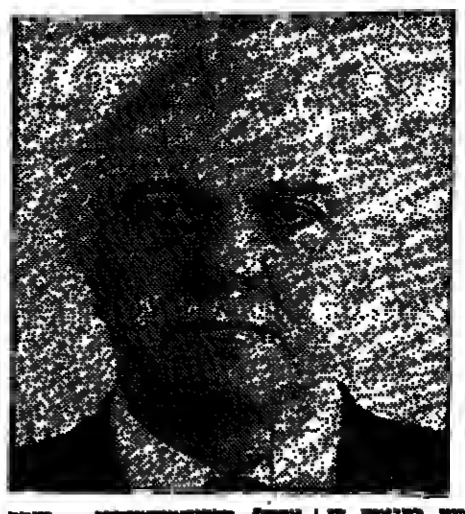

שווארנאדזה: נראה את הליכוד משיב ב"נייט" לחצי מיליון עולים, רק כדי לא לראות את פניו ליד שולחן הדיונים

"ממשלה במלחמה", מי ידע מה?

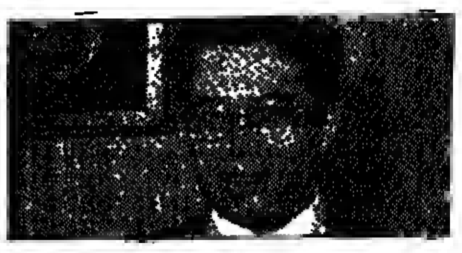

אריה נאור: לא הוא היה המזכיר במלחמת לבנון

ספרו של מזכיר הממשלה לשעבר אריה נאור "ממשלה במלחמה", העוסק בתפקודה בעת מלחמת־לבנון ראוי לכל השבחים. כעמת מחקר מעניין ומאיר עיניים. לפני כשבועיים, באיחור של כמה חודשים, השתכנע בכך גם מבקרו הספרותי של "קול ישראל" יואל ניר. הוא הודיע למאזיני "הבוקר הזה" כי ספרו הביקורתי של אריה נאור הוא גם בבחינת עדות נאמנה של עד־ראייה. הרי נאור כיהן או כמזכיר הממשלה, ומי ידע טוב ממנו?

אך מה לעשות והזמן קצר קודם לפרוץ המלחמה עזב נאור את מזכירות הממשלה ומינוה הראשון החזיק בתפקיד זה דן מרידור? זה לא הופך את ספרו של נאור לפחות טוב, להיפך — הוא חוקר וניתח את המלחמה מהכותיה השונות. אך מסקנתו של פרשן "קול ישראל" יואל ניר אמנם נכונה, אבל מסיבות אחרות.

מסלקה

לפני שבועיים תהיתי מי הוא חבר הכנסת מחירות, שהתלונן בפני מערכת "איתנים" על קירקורים בבסנו. בתגובה על כך כתב לי דובר קופת החולים הכללית דוד תגר־הל"כ שנענה מעל דפי העיתון אינו במקרה זה חבר כנסת אלא ראשי תיבות של אדם ששמו, למשל, חיים כץ או חגי כרמי.

תיקון טעות

במאמרי אתמול ב"הארץ" על "הבשארים הנגועים" התערבו כמה שורות. זו הפסקה הנכונה: האלימות בחקירה צריכה להיות חריגה מן הנורמה. היא מבטאת את הפעולה יוצאת הדופן. הישארותם של הבכיר השלישי ושני משמשני השב"כ בתפקידים — ודווקא טעותה של פרקליטות המדינה המחזירה אותם — מבטאת מגמה מסוכנת, שהאלימות בחקירה היא הנורמה הרצויה, מעשה שבשגרה. חלק ניכר מאזרחי ישראל מסרבים להשלים עם כך.

שפירא זה לא שפירא

יום אחד קראתי מתוך דפי ההגהה מאמר מרתק שכתב עורך "מוניטין" רון מייברג בעיתונו. הוא סיפר כי שירותי הביטחון של ישראל היו מעורבים ברצח הגולה המרוקאי בן ברקה. זה היה לפני הרבה מאוד שנים.

מאמר מעניין מאד למי שלא קרא על הפרשה בימיהם שולפו מאז. היתה בו, בין השאר, תיזה מעניינת. היא רמזה לאפשרות, שישראל נקטה עמדה מסוימת בפרשה המביכה מפני שאחד מהמעורבים, הד"ר אורתור כהן המתגורר בשוויץ, נשוי לבתו של שר המשפטים לשעבר יעקב שמשון שפירא.

אוהה, צוהל כל קורא קצת מרושע, שר המשפטים זה היועץ המשפטי, זה פרקליטות המדינה, זה שירותי הביטחון, זה "בידוד ראשות", זה כמו פרשת השב"כ. אה־האההה!

אך מה לעשות שבתו אורתור כהן אכן נשא לאשה את בתו של השר שפירא, אלא שאביה לא היה שר המשפטים כי אם מנהיג המפד"ל חיים משה שפירא ז"ל, שמעולם לא התקרב אל משרד המשפטים. הלכה התיזה הלכה, מה לעשות.

שפירא: הלכה התיזה

גוש אמונים בין חילונים לדתיים

היחסים בין חילונים לדתיים בעייתיים מנקודת ראותו של גוש אמונים. היה צריך לגייס את תורת הרב אברהם יצחק הכהן קוק, כדי להצדיק את שיתוף הפעולה עם הכופרים. משיח בן יוסף יקדים את משיח בן דוד, והגאולה היא צינור במסלול הגאולה המוביל אל הבית. ככל שהתורין היחסים בין הדתיים לחילונים רבתה התחייה בקרב המתנחלים.

כאשר דתיים מכל הצדדים הפוליטיים בראשות איש "כשר" ודי מדפר ייסדו את "הגות" — קבוצה הקוראת להפסיק לאלתר את כל החקיקה הדתית הכפויה — הם עודדו הר גרעב בישובים היהודים ביהודה, שומרון ועזה. בעמוס המתנחלים "נקודה", לא פסח על "הגות".

הרב יואל בן נון מאפרת — מתנהל המסתייג מגוש אמונים — סבור כי "הגוש איבד את דרכו. קיים הלל וייק ו"הגות" הוא ניסיון למלאו. אם המהפכה נגמרת בזה שהמהפכנים שסחבו את העם קדימה וגרמו בו לקרוע הלכים הביתה — אז כל המהפכה עלולה להיכשל, כי אין ניסיון להתחבר מחדש אל העם. גוש אמונים היה קטר מוביל והוא מתח את הכבל אל הרכבות עד שזה נקרע. מי שחושב אחרת שיהיה בריא."

לדעת בן־נון "בגוש אמונים יש עדיין כאלה שאינם מבינים שהוא נקרע והכלל זה נעשה הניסיון הנואל להוביל את עם ישראל ליד יחד מתוך מחשבה אוילית שמה כיוון, היו לו לגוש הזדמנויות לעצור את מהלך הקטר. ללכת קצת לאחור, לא כדי לסגת מכל מה שעשינו אלא כדי להתחבר מחדש. היום צריך להגיע להסכמה לאמית על הנושאים הבוערים והפתרון אינו יכול להוביל את כל הגאולה השלמה בשנים הקרובות. אם גוש אמונים לא יעשה את זה — יעשו את זה גופים אחרים."

פרופסור שלום רוזנברג מהחוג לפילוסופיה באוניברסיטה העברית "מאר חרד לעתיד "הגות". באופן אישי אני שם את הדגש על נושא אחד, שאנחנו כחברה, נישמר מתוך ליבים בלתי הפיכים. בעיני ציפור הנפש היא חוק הנישואין והגירושין, ופה אני בעד כפייה שתהיה משותף. אבל אני בעד מציאת פתרונים שיאפשרו חיים בצוותא עם העולם החילוני."

לדעת ראש ישיבת מעלה אדומים נחום רבינוביץ, "אין מקום להעניק לכנסת שום סמכות בעניינים שבין האדם לבין המקום... סמכות לחוקק בנושא נישואין וגירושין — זה לא העניין שלה... מי שאינו מעוניין בנישואין כדת משה או כדת האיסלאם — שיהיה ביתר עם השותפות שלו, זה עניין שלו."

חנן פורת שהעתיק את משקל־המכבי של פעילותו מפוליטיקה לחינוך ראה ב"הגות" מעין "ניסיון ליצור מנהיגות אידיאית לציבור הדתי־לאומי אבל היעד אינו סטאטוסקי. לכאורה קיים מתח בין היעד של קירוב לבבות לבין הרצון ליצור תפנית רוחנית בחברה והשאלה היא איך מגישים את הדברים. מה שברור הוא שדרך הכפייה לא תצלח, היא לא תוביל למהפכה שבלבבות."

הרב יעקב אריאל מישיבת ימית אינו בטוח ש"הגות" ראויה כבר לסקירה. היא מתקשה עדיין לנשום. מכל מקום, המכיר ב"נקודה", התנגדות שלו לחקיקה דתית בכפייה היא טאקטית בלבד. המסמר הרתי נועץ. חקיקה אינה בבחינת כפייה, טוען מפלגותיו מכל הצבעים. אך תפישת העולם של גוש אמונים ושל הדתיים הציונים היותר־מתונים, כל אחד מסיבותיו, נזקקת לשיתוף־פעולה עם החילונים.

מימין לשמאל: רני פרזהר, הרב יואל בן־נון, חנן פורת;: "גוש אמונים איבד את דרכו. קיים הלל וייק, ו"הגות" הוא ניסיון למלאו"

מתי נחשף סנה?

ב"האומה" כתב שלמה נקדימון על העסקן־הדיפלומט הרוויזיוניסט, יוסף קלרמן, שפעל במזרח אירופה והכיר כמה ממנהיגי התנועות הקומוניסטיות שהתבססו בראשון לאחר מלחמת העולם השנייה. היכרות מכרעת אחת היתה לו עם אמיל בודנאראש, שהיה האיש החזק של רומניה. באמצעותו הוסדרו ענייני עלייה רבים.

בודנאראש היה זה שערכן בהסכמת שליט ברית המועצות יוסף סטאלין גם את שתי אניות המעפילים "קיבוץ גלויות" ו"עצמאות" — שנועדו להוביל על סיפונן 15 אלף עולים מרומניה. אולם חל עיכוב. הסובייטים התחרטו וחזרו להפסיק. בודנאראש השמען. זה הורה לו. הוא קבל על כך.

קלרמן הציע לו כי ראש המפקדה הארצית של ה"הגנה" באותם הימים, ד"ר משה סנה, ידים בהודעה מיוחדת את הביקורת עליו. הוא אמין. סנה חסכים, אבל היתה זאת בביקור מוקים בבוקארשט. גם זה סודר.

שיחת בודנאראש־סנה — כתב נקדימון ב"האומה" שבתם ראה אור — לא עסקה כלל בגורל אניות המעפילים. עניין זה כמילא הוסדר. באותה שיחה אמר סנה — או חבר במפלגת הציונים הכלליים — כי הנה קרב היום בו תשתלט ברית המועצות על המזרח התיכון. "זו שאיפתה. הצבא האדום שהביס את גרמניה הנאצית יעצר לשם בנקל. המזרח התיכון כולו יהיה נתון להשפעה קומוניסטית". כתב נקדימון: סנה ניסה להעביר באמצעות בודנאראש מסר לקרמלין שהוא, הממלא תפקידים בכירים בהנהגה הציונית, מוכן להנהיג תנועה בארץ ישראל שתתמוך בהקמת רפובליקה עממית (כמו שמכוננות מדינות הגוש המזרחי) בשטח המדינה היהודית. הוא היה בטוח זה יהיה טוב ליהודים.

בשיחה לא נאמר דבר על אניות המעפילים. המנהיג הרומני האזין בלי לומר דבר. רק כעבור כמה ימים שיבה באוזני קלרמן את סנה. "תוכן שיחה זו נשמר בסוד," ציין נקדימון, אך "מאז כל אימת שסנה וקלרמן נפגשו בישראל היה סנה מסתער עליו בחיבוקים ובנשיקות, ואיש לא ידע למה ומדוע."

אל פריחות הסתיו בחופים

מאת אלי אלעד

פריחות הסתיו של צמחי החוף מופיעות במרבדים ובריכוזים גדולים אחרים בעיקר במרכז הארץ, אזור שמכונות המצוי והמכבי שלו בכל הקשור לשמורות טבע גדולות וכדי, נמצא במצב מדולדל. אך דווקא עיקר פריחות הסתיו בחופים [illegible] כדאי לדעת מה בעיקר פורח עתה לאורך [illegible] ליתן לחבצלת החוף. חבצלת זו, המופיעה בריכוזים ובקבוצות גדולות, משתייכת למשפחת הנרקיסים. זהו פרח רב־שנתי, בעל בצל, שפריחותיו סלסלות בלובן הען. עליו ארוכים וחשופי סרגל. כדאי לשים לב לפירות (הלקט) המופיעים על גבעולי הפריחה. בתוכם אגורים זרעי החבצלת, שנודדים כשהם בעלי כושר ציפה. דבר שמקנה להם בעונת זרמי הים תפוצה נרחבת לכל אורך חופי אגן הים התיכון.

בגלל הפיתוח המואץ לאורך החופים הצטמצמו משטחי הגידול של החבצלות ואלה שנותרו הן בבחינת תזכורת היה לריכוזים הגדולים מאד שנראו לפני כמה עשורים את חולות החוף. פריחת חבצלת החוף מתחילה לפנות ערב. שאז נפתחים פרחיה וזו אולי השעה היפה ביותר לטייל וליהנות מהאווירה המיוחדת קרוב לשפת המים. בשעות הערב והלילה מתבצעת האבקה של פרח החבצלת ולמחרתו הוא נסגר ונובל, בעוד שפרחים הפתרים רק מתחילים לפרוח.

שני ברשימת הפרחים הפורחים עתה בחופים הוא נר־הלילה, שגם הוא פורח בשעות בין הערביים בחולות. נר־הלילה הוא "עולה חדש", שהגיע אלינו כבאות שעברו מיבשת אמריקה. מאז התפשט והכמה מקומות מצויים פרחיו בגוני צהוב־צהוב, שרועים על פני שטחי החולות בעיקר.

יום קודם לכן ותראם כעין צהוב מקומם. אם תתאווה במעט סבלנות תוכלו לראות כיצד ניצן של נר הלילה נפתח תוך מחזית השעה לערך לפרח צהוב וגדול יחסית (כבר סימפטרים אחדים קוטרו, וכמוהו עוד פרחים אחרים באותו ריכוז.

פרח חוף שלישי ששעה עונתו לפרוח הוא הקרתמון־הימי. זהו צמח רב־שנתי ממשפחת המורכבים. הוא [illegible] בעצם פרחיו; אולם יחד תחן ויופיו בנוף הכל של הפרחותיו [illegible] בצבע ירוק־כחלחל ויוצרות גושים על גבי מצוקי הכורכר החופיים. העדעד הרותמי הוא צמח רב־שנתי שפרחיו הם בגוני סגלגל־לילך והוא מופיע על גבי מצוקי הכורכר של החוף. כדאי לשים לב למרקמו העדין שעיקרו פרחים קטנים המופיעים בסוף לאורך גבעוליו המאורכים ויוצרים יחד כתמי צבע מעניינים. אי־אפשר שלא להזכיר בעונת שנה זו את פריחות החבבים, שאינם צמח חוף מובהק, אולם קרוב לוודאי שבעת הגישה לחוף תפגשו בריכוזיהם הבולטים בעמודי־התפרחות הלבנים שלהם. זוהי רשימה חלקית בלבד, של הבולטים בצמחי החוף הפורחים בתקופת שנה זו.

פקח רשות שמורות הטבע באזור המרכז יצחק (איציק) גלבר מדגיש, כי כל פרחי החוף הם פרחים מוגנים, המאבקים כל השנה כתנאי חיים קשים, ולכן מן הראוי לשמור על מתת טבע יקרה זו בכך שניתנע מקטיפת הפרחים ונסתפק בצפייה בהם, להנאתנו ולהנאת הבאים אחרינו. זו גם ההזדמנות לפנות לכל אותם אורחים השופכים את פסולת השיפוצים שלהם, או אשפה אחרת, לאורך רצועת החוף וגודמים בתוך כך, לבד מעצם המפגע הנופי, נזקים ללא תקנה לפרחי החוף הייחודיים.

היכן אפשר לראות מרבדי פריחה בעונת שנה זו למעשה, בכל מקום לאורך חופי הים התיכון, מראש הנקרה ועד החופים הזהובים של גוש קטיף שבגבול מצרים, למעט אזורים שבהם הפיתוח האורבני־תעשייתי גרמו להם נזקים ללא תקנה. נצביע על כמה אפשרויות. מובן שקיימות נוספות.

הטיול לאורך אחד מחופי מרכז הארץ בעונת שנה זו הוא בגדר חוויה לכל המשפחה

מהיפים בארץ בפראותו, המתמשך לאורך כשלושה ק"מ, שאינו מוכר בדרך־כלל לציבור הרחב. ההליכה היא בדרך־כלל על שפת המצוק למעלה מהירותו, שמטמה נמשכו גם פראי של גשר סלע גדולים שהד מוסכן אריאו בעבר אל תוך הקיים הכותלים והנקיים של מגרעי הפמה.

אפשר לשלב קטעי הליכה בתוך המים. לאורך 3 ק"מ כאלה מובטח לכם שתפגשו בריכוזים גדולים של חבצלות החוף וכל שאר הצמחים הפורחים עתה. מומלץ לטייל בקטע זה בשבת ולא באמצע השבוע, בגלל אחד המסווים של גבעת־אולגה שבקצה החוף, לצד מול הגבעה הכלולה של הליכוד המבוקמת על מצוק החוף ושמראשה יש תצפית יפה לכל העברים.

קטע חוף שני המומלץ לטיול משפחתי הוא זה המתמשך מחוף בית־ינאי עד חוף פלורנית בנתניה — כ־6 ק"מ. אפשר לעשות רק חלק ממנו. למשל, מבית־ינאי עד הבלת השרון (כ־2.5 ק"מ) או עד העלייה למלון "גלריבי" כ־ק"מ נוספי דרומה. קטע חוף זה של 6 ק"מ ייחודי בכך שהוא מציג טיפוס של חוף גבוה, עם מצוקי כורכר ושכבות חמרה אדומה. חבצלות בנוגה על רקע כחול המים והחוף הוולות. כאן, בניגוד לקטע החוף הראשון, ההליכה היא על שפת המים, למרגלות המצוק. גם כאן מצויים ריכוזי פריחה, וישנם שתחי רוזנה בעירום השמורים בקבוצות על פריחתם.

קטע שלישי מתמשך ממגרש החנייה של המזר־חרוק שמדרום לנתניה דרך מתרבה של שמורת הפולג ועד חוף געש־שפיים — מהלך של כ־6 ק"מ. כאן ייתקל המטייל בשילוב של קטעי חול ודיונות מתוחים בצד מצוקים היורדים ממש עד לקו המים. בצד הפריחות המכביות של פרחי־החוף אפשר לראות גם פריחות אחרות, בעירום מלא.

אלה, רוצינא, מוטפולוסות, של מסלולי טיול משפחתי מהנה לאורך חופי הארץ. אפשר לאלתר עוד רבים אחרים, שאינם מחייבים הליכה של קילומטרים ארוכים ומתמקדים בעצם הגיוון השוהייה על החוף. כך למשל, אפשר לגמוע מיבב מחוף הבנים בהרצליה — על גבי מצוק הכורכר, עם תצפיות יפות לעבר הים והשקיעות — עד למלון מבדרין המצוקים מול לצומת הקאנטרי־קלאב. זוהי דרך עפר עבירה בהולט המתמשכת לאורך כשניים וחצי ק"מ וניתן לשלב בה חניות ותיקוריים. למשל, בתל־מיכל המצוקם כחצי ק"מ מדרום לחוף הבנים.

יש אזורי פריחה בשולי העיר, מחוות לגוף. אלה רבים מאוד ונסתפק לכן באזכורו של אחד מהם, בשל ייחודיותו הנופית והאנושית. הכוונה לחוף תל־ברוך. כאן, בירוק, פרחים עסקים מסוג אחר לגמרי בהזות האזור כריפעולה מוכר לעיסקת במקצוע העתיק ביותר. כאן, סמוך לאזור שבשעות היום מהווה מוקד להסעות ראתנים מגוריהמידי (ללא מבעט) המסתייעים בכרמי האזור מן הים כדי לבצע תרגילי אירובטיקה, בעודון כרובי קטן שמבשר ל"גבעת הראוונים", ייתקל המבקר במופיע בפריחות צנועות של חבצלות, נר־הלילה וצמחי חוף אחרים, חגיגת פריחה במיקום מרשים.

נוף סלעים פראי

טיול שבת מהנה לאורך החוף מזומן בקטע המפרץ המתמשך מגבעת־אולגה ועד מגרש החנייה של כפר הנופש במאיבה בתוך מכמורת טאו להיפרד. מומלץ, — לא הברזי — להתחייל בשני רכבים. זה קטע חוף

לראות מקרוב את נר־הלילה פורח

אם ברצונכם לראות ולהראות לילדיכם — ולעצמכם — משהו מהבוטניקה של צמחי החוף, מוצע לכם ה"תרגיל" הבא. ואנו להיסבא על החוף לפנות ערב לקראת השעה חמש לערך. שבו על החול הדך סמוך לריכוז בלשהו של נר־הלילה, שקל לאתרו בעזרת פרחיו שקמשו

חבצלת החוף: מלכת הסתיו

בואו לתפוס מציאה

המציאות

הלבשה
המעלה
כלי-בית
מגבות
מצעי מיטה

עודפי העונה ויצוא
עודפי יצור מציאות
עודפי מצים ועוד
במחירים
ללא תקדים

פתוח מ-9 בבוקר עד 5 אחה"צ

בית המשביר לצרכן

רחוב סלמה 58 פינת הרצל
אוטובוסים 18, 26, 41, 2, 1, 83, 85

חדש
ברחוב הרצל 71
ראשון לציון

תבלה בקיץ
ותגמור
לשלם בחורף

מבצע ברשת מלונות שיף
3 תשלומים חודשיים
באמצעות ויזה
VISA

מרכז ההזמנות דיפלומט תל אביב
רח' הירקון 145 טל. 03-294422
או דרך בתי המלון ישירות
מלון דיפלומט ירושלים טל. 02-777666
מלון מרינה בת ים טל. 03-552611
מלון מרינה ת"א טל. 03-282244
מלון אריאל 02-719222
מלון הנשיא טל. 02-631273

■ חדרים מרווחים
■ מועדוני בריאות
■ מסעדות מפוארות
■ שרות מכל הלב
בכל אחד ממלונות הרשת

המבצע גם בחגים

רשת מלונות שיף
ארוח נוסח השטיח האדום

هكذا من الأصل

صورة عن الأصل

תרבות וספרות

לנסקי – אוצר גדול

לקראת מהדורה של שירי לנסקי

מאת משה זינגר

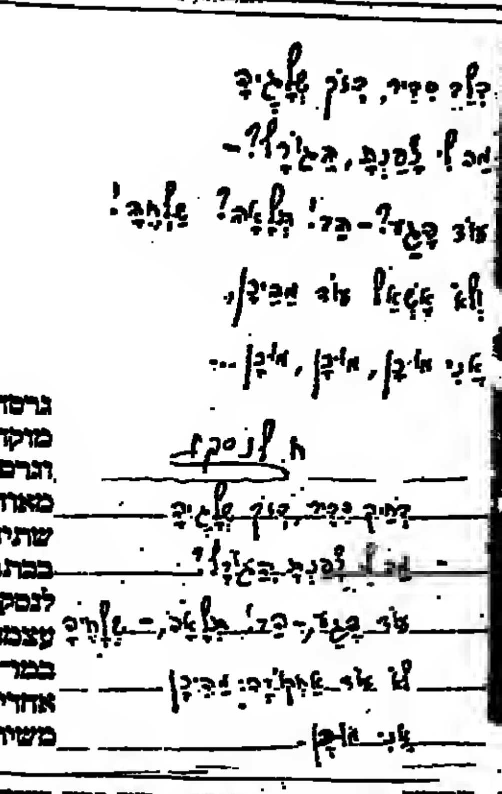

חיים לנסקי

השמועה אומרת כי המהדורה האחרונה — האמללה והמבישה — של שירי לנסקי בהוצאת עם-עובד הוצאה מהשוק. תועלת אחת, אולי, היתה בספר זה. הוא העלה את זכרו של לנסקי, המשורר הנפלא, הביא את שמו לרבים שעדיין לא הכירוהו, ועורר מחדש את הדיון בצורך להכין מהדורה טובה של שיריו.

שאלה זו אינה פשוטה, וננסה להלן להאיר צדדים אחדים בה. לנסקי, למי שעדיין אינו יודע את הסיפור, זכה לעורכים-מתקנים-מקלקלים במהדורות שיריו הקודמות. במשך השנים קיבלנו גרסאות טובות יותר וטובות פחות, עד שבאה הוצאת עם-עובד בספר הנ"ל והפכה את כל הקערה על פיה. וכך, עד היום אין ספר טוב של שירי לנסקי שאפשר להמליץ עליו ללא הסתייגויות.

לדעתה של השוקדת אורה באומגרטן-קורים (דבריה פורסמו ב"מחקרי ירושלים בספרות עברית" תשמ"ד, ובמעריב 11.7.86) ראוי לפרסם כצורתה את המחברת האחרונה שהכין לנסקי עצמו לדפוס. ואמת, כיוון שזוהי המהדורה המוסמכת המאוחרת ביותר של השירים. ולמעשה זהו האוסף המסודר היחיד בכתב ידו של המחבר המצוי בידינו. (המחברת נשמרת במרכז לחקר יהדות מזרח-אירופה בגבעת רם בירושלים, ותבוא תודה לאנשי המרכז על שהרשו לי לעיין בה ולצלמה, וכן תבוא תודה לאנשי מכון "גנזים" על שהעמידו לרשותי את החומר שבידיהם).

שיריו של לנסקי שבמחברתו הנ"ל, רובם אין בהם שינויים מהגרסה המוכרת. יש שהגרסה שהופיעה בדפוס יש בה קריאה לא נכונה של השיר, והדבר זה ניתן לתיקון בקלות. למשל — ועל כך העירה אורה באומגרטן כבר — בסוף השיר הידוע "לילות לילך" מופיע בדפוסים הבית כך: "הולך הליל כיציר הלום — / בעלטת ובלי ברכת שלום". ואילו לנסקי פיסק: "הולך הליל. כיציר הלום/ בעלטת ובלי ברכת שלום". ברור שפיסוק זה מקנה לשורות יותר משמעות, ומי שמכיר את שירתו של לנסקי יוכל להוכיח במעט בביטחון כי גרסת הדפוס מקורה בקריאה מוטעית.

השאלות מתעוררות בשעה שלנסקי מציג לפנינו במחברתו [illegible] האחרון יש סרבול ועירפול לעומת הנוסח היפה שבדפוסים. ברור שגרסת המחברת יצאה מתחת ידו של לנסקי, שהרי השירים הללו עומדים לפנינו כתובים ומנוקדים בכתב ידו היפהפה של המחבר. אך מה לגבי השירים שבדפוס — האם תמיד חייבים אנו להניח כי כשהם שונים מהגרסה שבמחברת, אין הם במדויק פרי רוחו של לנסקי? כאן מתעוררות שאלות רבות, ולא זה המקום לנסות ולהשיב עליהן. דבר אחד ברור: אם תודפס גרסתו המאוחרת של לנסקי כפי שהיא מופיעה במחברתו, ותינתן רק היא לקורא, לא כל השירים ייצאו נשכרים. דוגמה לכך הוא השיר הידוע "ברוך לשנות טלטול וטורח". במהדורות קריב הראשונה הוא מופיע כך: "ברוך לשנות טלטול וטורח,/נידח כקין, כמקולל,/על מה לסמוך, על מי לבטוח/מאחורי פסגות אורל/הולכים שוקעים ימי הנוער./ומה מחר עלי יוסלו/בלב סיביר. בתוך שלגיה/מה לי צפנת הגורל/עד פגוע בם תלאה — שלוחה/ולא אשאל עוד מהיכן/אני מוכן, מוכן, מוכן..." ואילו במחברתו של לנסקי, מופיע השיר בצורה זו: "ברוך לשנות טלטול וטורח/נידח כקין, כמקולל,/על מי לסמוך/במי לבטוח —/מאחורי פסגות אורל/והעפלת ימי הנוער,/ומה קדימה: מה לנבוכה/בזיק סיביר, בתוך שלגיה/מה לי צפנת, הגורל?/עד פגע, הם תלאה. — שלוחה/לא עוד אחקורה: מהיכן./אני מוכן."

יש להניח שלנסקי כתב את שתי הגרסאות, וחצי אחרון מגרסת הדפוס צולם בספרו של קריב בכתב ידו של המחבר, ומובא בזה. אם כך — הרי גרסת המחברת, שהיא כנראה המאוחרת יותר, נופלת מגרסת הספר המוקדמת? ומה יעשה עורך במקרה זה?

לתת את שירי המחברת בצורה אוטומאטית — לא יהא בזה משום עשיית צדק לא עם לנסקי ולא עם הקורא. ודרוש כאן שיקול דעת רגיש, קריאת החומר מכמנים, והערכה נכונה מה עדיף להביא כגרסתו הטובה ביותר של לנסקי. באותו ספר שכי יקום אחד (מי יודע מתי...) כל שירי לנסקי, יהיה מקום להביא שינויי נוסחאות של המחבר, עד כמה שניתן להיות בטוחים בזה, בסוף הספר.

★

שאלה אחרת היא שאלת הניקוד. ללנסקי יש הנהגה אישית לו בניקוד, ומי שילמד היטב את מחברתו יוכל לעמוד על עקרונו. למשל, הוא מקפיד על קיבוץ בניקוד בראש מלה אחרי אותיות, אך אינו מקפיד על דיגוש אחרי אותיות בכל"ם שוואיות. למשל, הוא יכתוב "מסורבלי בזיל" בבי"ת רפה במלה בזיל. אך

(הסוף בעמוד 8ב)

קיץ 1926 או אהבת שלושת המשוררים

על מכתבי רילקה–צווטאייוה–פסטרנק

מאת יורם ברונובסקי

השתלשלות האירועים הבאה הביאה לפרסום, לפני שנים אחדות, של קובץ איגרות יוצא-דופן: זמן קצר לפני התאבדותה בשנת 1941 מסרה המשוררת הרוסיה הגדולה מרינה צווטאייוה תבילה של איגרות לידי ידידתה אלכסנדרה ריאבינינה, עורכת בהוצאת הספרים הסובייטית המרכזית "גוסליטיזדאט". התבילה הכילה את מכתביהם של רילקה ושל בוריס פסטרנק אל המשוררת, ועיקרה המכתבים שנכתבו במהלך קיץ שנת 1926, בזמן שרילקה גסס בשווייץ ופסטרנק שהה במוסקבה ואילו היא עצמה, המגעגעת, שהתה בצרפת, בעיקר בעיירה סט. ז'יל סוריוי. ריאבינינה שמרה על התבילה כעל בבת-עינה במשך קרוב ל-25 שנים, נאמנה לדבריה של המשוררת ידידתה שהרגישה באוזניה את היותן של האיגרות שבתבילה אוצרה היקר לה ביותר. בשנת 1975 מסרה העורכת את תבילת האיגרות לידי יורשיו של בוריס פסטרנק, יבגני ויילנה. שני אלה זימנו לעזרם את חוקר-הספרות איש-לנינגרד קונסטנטין אזאדובסקי, בעל מחקרים בנושא קשריו של רילקה עם הרוסים, ושלושת אלה ההדירו וערכו את הצרור שהתפרסם בכתב-העת הסובייטי "בעיות ספרות" בשנת 1978 (גיליון 4). הכותרת היתה "מתוך התכתובת של רילקה, צווטאייוה ופסטרנק בשנת 1926" ומבוא קצר הקדים לה חוקר-ספרות אחר, שעסק בקשרי רילקה הרוסים, ליאוניד צ'רטקוב. הוא רמז לכך שפרסום עתי זה מהווה בשורה לפרסומו של ספר שלם עם התכתובת הזאת. אך ספר כזה לא פורסם עד בה בברית-המועצות.

רצה המקרה שבשנת 1977 התגלתה בספרייה שווייצרית אחת, בעיר ברן, תבילת אגרות אחרת שהכילה את מכתביה של המשוררת הרוסיה אל רילקה, אלה המכתבים, שבכתבי רילקה בתבילה הסובייטית היו את התשובות עליהם או את זימוניהם. לצירופן של שתי התבילות דאגה הוצאת-ספרים איטלקית, והספר שהקיף את התכתובת המלאה של שלושת המשוררים הופיע בראשונה באיטליה בשנת 1980 תחת השם "העולם השביעי". שנתיים לאחר-מכן הופיעה המהדורה הצרפתית ("קיץ 1926 — תכתובת בשלושה"), המהדורה המלאה ביותר, הגרמנית Briefwechsel (אינזל פרלאג 1983). בשנה שעברה ראתה אור המהדורה האמריקאית וכעת הופיע הספר גם באנגליה, כשהוא נושא את השם שניתן לו במהדורה הצרפתית. כל המהדורות הללו הוקדשו על-ידי העורכים לזכרה של אלכסנדרה ריאבינינה, אותה ידידה של צווטאייוה, ששמרה שנים כה ארוכות על המורשת, מצטרפת לאותן הנשים הסובייטיות הנאמנות, שהספרות הבה לזכן כה הרבה, ואשר בזכותן פרלשקאם יכולה להיחשב למסורתית הקדושה שלהן. במהדורה המלאה ביותר, הגרמנית (והאנגלית), ארבעים ותשעה מכתבים. בכתב-העת "בעיות הספרות" התפרסמו שלושים ותשעה מכתבים, מתוכם שמונה של רילקה. אינה הזרה ביותר) משל משוררת נפלאה זו אשר לה מקום מרכזי בהיסטוריה של השירה הרוסית (או אפילו של שירת העולם) במאה הזו.

היא, כאמור, מעין גיבורה ראשית של הרומאן הזה במכתבים, המתנהל משלושת קצווי אירופה, בחודשי משבר בחייהם של שני המשוררים הרוסים, ובחודשי גסיסתו ולבסוף מותו של המשורר הגרמני. למכתבה אל פסטרנק מן המחר בינואר שנת 1927 צירפה צווטאייוה מכתב שכתבה (בגרמנית) אל המשורר הגרמני שמת ב-30 בדצמבר 1926. צווטאייוה כותבת אל המשורר המת באותו הלהט, האינטימיות, תימת התנוימה הפיוטית שכתבה את המכתבים אל המשורר הגוסס.

בוריס פסטרנק

ריינר מריה רילקה

כאמור, הרי זו תכתובת חד-פעמית בחשיבותה, בעניינה היפות. גם אין פלא בכך: שלושת המתכתבים הם מגדולי השירה של המאה ה-20, נראה שהכל יסכימו לכלול את שמותיהם בין שמות עשרת המשוררים המרכזיים של המאה הזאת. אין גם צורך להעיר בתיאור חשיבותם בפני הקורא העברי שזכה לתרגומים רבים במיוחד של שירי רילקה, וכמו-כן עומדים לרשותו מספר תרגומים של שירי פסטרנק וצווטאייוה בקובץ "שירת רוסיה" (שם מצויים גם דיוקנים של שני המשוררים הרוסים). סביב כל אחד משלושת המשוררים הללו צמחה ספרות עצומה, פרשנית, ביוגראפית, מונוגראפית וכיו"ב. לכל אספקט של חייהם ויצירתם הוקדשה ומוקדשת תשומת-לב מירבית, ומכאן יובן העניין הלוהט שבו נתקל פרסום התכתובת, שרק מעט ממנה היה ידוע עליה לחוקרים לפני הפרסום ב"בעיות הספרות". ואם מרינה צווטאייוה, הגיבורה הראשית של התכתובת הזאת, שאפשר לראות בה מעין רומאן-במכתבים (הכוללת אפילו מכתב שנשלח לאחר מות המתכתב, אחרי מותו), היא ידועה פחות, יחסית, משני המשוררים הגברים, הרי מצב זה מוצא בשנים האחרונות את תיקונו במערב. באנגליה לבדה ראה אור באחרונה אוסף של דברי הפרוזה של המשוררת, בהוצאה [illegible] הקדמתה של סוזן זונטאג. וכמו-כן התפרסמה מהדורה מחודשת של המונוגראפיה שכתב עליה סיימון קרלינסקי. [illegible] של "מאוזיים" מחודש מאי–יוני 1985, תרגום מסה של צווטאייוה "על אמנות ושירה" ותרגום חדש של שיר אחד. כראוי, מכל מקום, לחשוב על פרסום ספר של דברי-פרוזה ודברי-שירה (ההכתבה אצל צווטאייוה

שהיה לדידה "תופעת טבע", התגלמות השירה, "משימה שאין לגבר עליה בשביל משוררי הדורות הבאים" (מכתב מן ה-9 במאי 1926). ואת המכתב הזה אל המת מצרפת צווטאייוה אל מכתבה אל המשורר החי במוסקבה. המעגל נסגר, כביכול. פסטרנק הוא גם נמענו של המכתב של רילקה מאותו הקיץ, למעשה המכתב היחיד שכתב אליו במישרין, תשובה למכתבו. חשיבותו של מכתב קטן זה ניכרת על-פי מה שמספרים עורכי הפרסום בכתב-העת הסובייטי בהערות למכתב הנזכר: כאשר מת פסטרנק בקיץ 1960 היו שני הדפים של המכתב הזה מאת רילקה שמורים בארנקו. על הארנק מצאה המשפחה פתק ובו המלים "היקר ביותר". פסטרנק נשא את המכתב של רילקה על לבו במשך שנים ארוכות. בתוך הדף השני של האיגרת הזאת מקופל היה פתק ובו מלים שרשמה צווטאייוה, ציטטה מתוך מכתב שהיא עצמה קיבלה מרילקה. לצווטאייוה נודע מקום מרכזי המסובך ביותר בחייו של פסטרנק. בין השאר מספר על יחס זה, הלא-רגיל מבעייתיות פסטרנקית אופיינית, פרק בספר זיכרונותיה של אולגה איווינסקאיה, המאהבת של פסטרנק (הדמות שמאחורי דמותה של לארה ב"דוקטור ז'יוואגו", "בשבי הזמנים"). אבל הסיפור שייך לתקופה המאוחרת, תקופת סופה הטראגי של [illegible] מן המעבר לברית-המועצות בשנת 1926 [illegible] פסטרנק וצווטאייוה יחסי [illegible] היותה קלושה, הם התראו [illegible] ערבי שירה משותפים לפני שנת 1922. בשנה זו עקרה צווטאייוה עם בעלה סרגיי אפרון למערב, לברלין ולפראג ואחר-כך לצרפת, והשניים לא יכלו להתראות עוד, אך החליפו איגרות וספרים, עד פגישתם הקצרה בצוות בפאריס בשנת 1935, בעת ביקורו של פסטרנק ב"קונגרס השלום" בבירת צרפת.

ליחס המקרה שלו אל שירתה נותן פסטרנק ביטוי במכתבו אל רילקה מן ה-12 באפריל 1926, הוא המכתב שהצית את שלהבת הרומאן-במכתבים הזה, הרומאן בשלושה. פסטרנק כותב אותו בגרמנית, ופונה אל "המשורר הגדול, האהוב" בבקשה שזה ישלח לידידתו הגדולה, "האלגבון היהודיה", היא צווטאייוה, ספר-שירים משלו בליווי הקדשה. צווטאייוה גרה אז בפאריס. על המכתב הזה עונה רילקה שתי תשובות: במכתב הקטן אל פסטרנק שנמצא בארנקו עם מותו (ראה תרגום במסגרת) ובמשלוח "אלגיות דואינו" ו"סונטות אל אורפאוס" אל צווטאייוה, לפי הכתובת שנתן לו פסטרנק במכתבו. על "האלגיות" רשם רילקה את ההקדשה הבאה, המובאת כאן בתרגום מילולי:

> אנו נוגעים זה בזה. במה? במשיכות הכנפיים,
> ריחוקינו הם הנוגעים זה בזה.
> רק משורר אחד חי, ולעתים יקרה
> שזה המגלם אותו פוגש את זה שגילם אותו קודם-
> לכן.

על משלוח זה, על הקדשה נדיבה זו (שכלולה בה, אם תרצו, תאוריה מטאפיסית מסוימת על מהות השירה המתגלמת בכל דור ב"משורר אחד") משיבה צווטאייוה במכתב מרהיב מן ה-9 במאי 1926, המובא גם הוא בזה בתרגום חלקי. גם היא כותבת אל רילקה בגרמנית. רילקה, לעומת זאת, מנסה לכתוב ברוסית את ראשית מכתב התשובה שלו למרינה. אחד ממכתביו הבאים, ממקום מושבו (ולימים קבורתו) בשאטו דה מוז, ב-8 ביולי 1926, כולל את אחד משיריו הגדולים האחרונים "אלגיה אל מרינה צווטאייוה-אפרון". יש עניין רב גם במכתבים הבאים של כל השלושה, ובייחוד בחילופי האיגרות רילקה–צווטאייוה. כשהוא שולח לה את קובץ שיריו הצרפתיים (אלה שנכתבו במקורם בצרפתית) הוא מצרף שוב הקדשה יפה ועשירה במיוחד, ועל כך היא משיבה לו במכתב בעל אינטואיציות מעמיקות ביחס לבעיית הלשון והשירה, הכתיבה של המשורר בלשון שאינה שלו. הנה אל-נכון המכתב המרתק ביותר מן הבחינה הספרותית הצרופה. כלולה בו הפסקה הבאה, למשל: "השירה היא כשלעצמה תרגום, תרגום משפת המשורר אל שפה כלשהי, ואין חשיבות לכך אם זו צרפתית או גרמנית. אין שפה שהיא שפת-מולדת באשר היא. השירה היא שתור. על-כן איני מבינה מדוע מדברים על משוררים צרפתיים, רוסיים וכיו"ב. יכול משורר לכתוב צרפתית, אך אינו יכול להיות משורר צרפתי. זה מגוחך. אני איני משוררת רוסיה..."

בשאר אולי לומר מלים אחדות על הרקע המוקדם של תכתובת מופלאה זו. רילקה ביקר ברוסיה לראשונה בשנת 1899, בלווייתה של לו אנדראס-סאלומה (ובעלה). הוא נשא מכתב המלצה אל לאוניד פסטרנק, הצייר שהיה אביו של המשורר בוריס. מאז נוצר הקשר בין רילקה לבין משפחת פסטרנק. בשעת ביקור נוסף מתוודע אל המשורר הגרמני בנו בן העשר של לאוניד, לימים מתאר בוריס את הפגישה הזאת באוטוביוגרפיה שלו. כאשר יתחיל לכתוב שירה יהיה רילקה הדמות הגדולה המרחפת על שירתו. רילקה מצדו, שעדיין לא היה אז רילקה הגדול, מתאהב ברוסיה, בשירה ובשפה הרוסית. הוא שוקד על לימודה וקונה לו בה שליטה כדי תרגומן של כמה יצירות מפרות הרוסית ואף כתיבת שירים אחדים בשפה זו. הקשר הרוסי של רילקה נשאר מן הנושאים בחייו, וכבר הוקדשו לו מחקרים רבים. התכתבותו עם צווטאייוה ופסטרנק משנת חייו האחרונה מסכמת, או מביאה לידי שיא את הקשר הזה.

בספריית הטיילוריאן באוקספורד התאפשר לי לראות את כתב-העת "בעיות ספרות" שבו התפרסמו לראשונה המכתבים מן הקיץ האחרון של רילקה. כמו-כן ראיתי את המהדורה הגרמנית ואת הספר האנגלי [illegible] אותי לנשא [illegible] בכאן נעשו לפי הפרסום הרוסי, תוך [illegible] אולי אפילו בצורת ספר. אבל בכך, אני מקווה, יעסקו כבר אלה הבקיאים ממני והמסוגלים טוב ממני להתמודד עם הרקע למכתבים ועם מכלול היחסים במו-באחו.

רילקה אל פסטרנק (תשובה על מכתבו של פסטרנק מן ה-12 באפריל, בלי תאריך, רק עם ציון מקום הכתיבה — ואל-מון, גליון, קנטון וו — וזה, אגב, המכתב שנשא עמו פסטרנק כל חייו.

בוריס פסטרנק יקירי,

בקשתך התמלאה ברגע שבו מכתבך הישיר כליבך אפף אותי והקיף במין תוג של ספיחות כנף. ה"אלגיות" וה"סונטות אל אורפאוס" מצויות כבר בידי המשוררת. שני הספרים הללו — בטפסים אחרים שלהם — יגיעו בקרוב גם אליך. כיצד אוכל להודות לך? מה שעשית הביאני לראות ולחוש מה שאגרת בתוכך באורח מופלא כליבך. שבח והלל לגבר השופע על שיכולת להעניק לי תנופה כה שירה כליבך של יצירתך. תבורך בכל אשר תפנה. אני מחבק אותך.

ריינר מריה רילקה.

(העמוד השני של איגרת זו קיפל בתוכו גם פתק בכתב-ידה של צווטאייוה שבו העתיקה קטע של איגרת שקיבלה מרילקה. את הפתק שלחה אל פסטרנק וזה דברה: "השלמות העוצמה של רגשותיו הפעימוני עד כדי כך שהיום שוב לא אוכל לומר עוד דבר. אבל אני מצרף חי שאבקשך לשלוח מפני אל הידיד המתגורר במוסקבה, בבזויות ודרישת שלום".

מרינה צווטאייוה אל רילקה (זה מכתבה של המשוררת אל רילקה לאחר קבלת הספרים עם ההקדשה שבקשה למענה פסטרנק. התאריך הוא 9 במאי 1926 והמקום סט. ז'יל סוריוי. זהו המכתב הפותח את כתיבתה של מרינה אל רילקה.)

ריינר מריה רילקה,

האמנם יותר לי לכנות אותך כך? אתה, השירה בהתגלמותה, יודע אל נכון שעצם שמך הוא שיר. ריינר מריה — צליל כנסייתי יש לזה — וילדותי — ואבירי. שמך אינו מתחרז עם תקופתנו — הוא חרג משנים עברו, מימות קדומים — מבוזע לזמן. שמך רצה בזאת, ואתה בחרת בשם הזה. (אנו בוחרים את שמותינו בעצמנו — מה שיוצא מכך זו התוצאה).

טבילתך היתה בבחינת פתיח לכל קיומך, והכומר שהטביל אותך לנצרות לא ידע — אכן כי כן — מה הוא עושה.

אתה אינך המשורר האהוב עלי ביותר ("האהוב ביותר" — הרי זה דירוג), אתה תופעת טבע, מה שאינו יכול להיות של מישהו ואי-אפשר לאהוב אותו, אפשר רק לחוש אותו. אולי יתר-על-כן (הכל מועט מדי) אתה איתן הטבע החמישי, שהתגלם בבשר: שירה צרופה או (הכל מועט מדי) מה שהשירה נובעת ממנו ומה שגדול ממנה (אתה).

אין המדובר ברילקה האיש (איש: מה שאנו נאלצים להיות), אלא ברילקה הרוח שהוא גדולה מן המשורר והוא מה שמשמעו רילקה בשבילי — רילקה של ימי העתיד הרחוק.

כדי להבין עליך להתבונן בעצמך בעיני (תוך כדי עיניי) גדולתך מבעד לגדולתך כשאני מתבוננת בך — אל המרחק.

מה יוכל לעשות משורר הבא אחריך? כשמדובר ברבאמן (גתה, לדוגמה) הרי אפשר לעלות עליו, אבל להתעלות מעליך משמעו? עלול היה להיות להתעלות מעל לשירה. המשורר הוא מי שמתעלה על החיים (צריך להתעלות). אתה משימה שאינה ניתנת לביצוע בשביל משוררי הדורות הבאים. המשורר שיבוא אחריך יצטרך להיות אתה עצמך, כלומר: יהיה עליך לשוב ולהיוולד. אתה מעניק למלים את המשמעות ההולית שלהן ולחפצים — את השמות הראשונים (כלומר, הערכים הראשוניים).

כמה פרטים ביוגראפיים (הכרחיים) על עצמי: מן המהפכה הרוסית (לא מרוסיה המולדת, המהפכה היא ארץ שלה חוקים משלה, בגדיים) נסעתי, דרך ברלין, לפראג, נושאת עמי את ספריך. בפראג קראתי לראשונה את "השירים המוקדמים". כך התאהבתי בפראג, מן היום הראשון, הודות לשנות הלימודים שלך שם. בפראג גרתי מ-1922 עד 1925, שלוש שנים, ובנובמבר 1925 עקרתי לפאריס. האם היית שם עדיין? אם כן: מדוע לא באתי אליך.

כי אתה האוצר הגדול ביותר שיש לי. כך בפשטות, ומשום שאינך מכיר אותי. מתוך גאווה נכאבת, מתוך כבוד למקרה (לגורל, וזה הרי אותו הדבר). מתוך פחדנות אולי, להימנע להעמיד עצמי לאור מבטך על סף חדרך (לא היית יכול להטיל בי אלא מבט זה ואפילו — מבטך בכל מקרה לא היה מתבונן אלי, שהרי לא הכרת אותי — כלומר: בכל זאת זה).

עוד דבר: אתה לעולם תחשוב אותי לרוסיה, וכך תתייחס אלי, ואילו אני אתייחס אליך כאל תופעה אנושית צרופה (כלומר אלוהית). זו הבעיה עם הלאומיות המגוגרת מדי שלנו — כל מה שהוא "אני" כתובו קודי בפני האירופים בשם רוסים. (הוא הדין אצלנו בסינים, ביפאנים, בכושים — רחוקים מאוד, פראים מאוד).

ציפיתי לספריך כמו לסערה שתבוא אם ארצה ואם אמאן. כמו לניתוח-לב (זו אינה מטאפורה: כל שיר שלך חותך בלב וחותך בו לרצונו — אסכים או לאו). הן, לא לרצות בבילתו: אתה מבין מדוע אני פונה אליך בשמך האוהבת אותך — ו — ו — ו, אתה בוה. המרירות הבריזה ביותר.

אינך צריך לענות לי, אני יודעת מהו זמן ומהו שיר. אני יודעת גם מהו מכתב. אז כך.

תרגום: אברהם רמון

נסים ונפלאות בהיידלברג

על תערוכת ספריית הפאלאטינה בעיר

מאת בצלאל נרקיס

מימין: ציור-פתיחה לספר מ-1418. המחבר ויגנר משפיג מקדיש את ספרו למטרונו הרוזם לודביג ה-3 (היידלברג 1418).

משמאל: זיהוי של ציפורי-ציד. דף מתוך ה"מדריך לציידים של עופות-טרף", מאת הקיסר פרידריך ה-2. דרום-איטליה 1266–1288.

יהושע וכל חילו חזרו לביתם, להיידלברג, לאחר גלות של 363 שנים בין כותלי הוותיקן שברומא. הם חזרו בעצם לתוספת קיץ קצרה כלבד, שתסתיים בשבוע בנובמבר.

תיאור כיבוש הארץ על-ידי יהושע ובני-ישראל צויר על מגילת קלף שאורכה למעלה משלושה מטרים, ציור רצוף בשיטת ה"קומיקס" ספרים", עם הסברים ביוונית, שנעשה על-ידי אמן ביזאנטי בקונסטאנטינופול במאה העשירית. הציורים של "מגילת יהושע" מעניינים ביותר, לא רק משום שנעשו על-ידי אמן גדול, אלא גם משום שיש בהם יסודות קלאסיים רומיים, הרמוזים על-כך שהאמן העתיק כאן מסורת עתיקה של ציורים שנעשו בראשית ימי-הביניים. יתר-על-כן, ידוע לנו שציורי "מגילת יהושע" שימשו מודל לציורי ספר יהושע במשך מאות שנים לאחר-מכן בתחום האימפריה הביזאנטית והשפעתה.

"מגילת יהושע" המפורסמת נגזלה ב-1623 מספריית הפאלאטינה, ארמון הרוזנים בהיידלברג, יחד עם 8000 כתבי-יד וספרי-דפוס נדירים, שנשלחו אל האפיפיור גרגוריוס ה-15. בסופו של דבר לא הצליח לראותם, שכן הגיעו לוותיקן רק אחרי מותו.

ספריית הפאלאטינה בהיידלברג היתה ידועה בכל אירופה כבר במאה ה-17, בגלל העושר העצום שלה בכתבי-יד ובספרים יווניים ולטיניים, והכתר אז נקראה "אם כל הספריות הגרמניות". רוזני הפאלאטינאט, ששלטו מן הארמון של היידלברג, היו אלה שהקימו את האוניברסיטה בעיר לפני 600 שנה בדיוק, נתנו לה את ספרייתם והמשיכו לתמוך בה. כתבי-היד הביזאנטיים, שנכתבו יוונית, היו הנדירים ביותר באירופה בסוף ימי-הביניים ובתקופת הרנסאנס, והימצאותם בהיידלברג הפכה את העיר למרכז לימודים חשוב כבר במאה ה-16. העתקי כתבי-היד היווניים שבעיר, שהראשון שבהם הוכן כבר ב-1466, הגיעו לפירנצה, לפאריס, לאוקספורד, לבולוניה ולרומא, ורבן ערים שהיו בהן אוניברסיטאות עתיקות. מלומדים הומאניסטיים מכל אירופה, שרצו לעיין בספרי הפילוסופיה, הרפואה והשירה ביוונית קלאסית, הגיעו להיידלברג, או קיבלו ספרים יקרי-ערך אלה "בהשאלה בין ספרייתית", שהיתה מקובלת כבר אז.

לצדם של כתבי היד היווניים, היו בספרייה גם אלפי כתבי-יד לטיניים, חלקם מן התקופה הרומית, ורובם מימי-הביניים ועד לראשית הדפוס. היה בה, למשל, כתב-יד יחיד במינו, משנת 500 לערך, שהכיל את יצירותיו של המשורר הרומי וירגיליוס ולצדו ספרי תנ"ך לטיניים גדולי ממדים שהועתקו באיטליה, בצרפת, באנגליה ובגרמניה. האוסף הפאלאטיני היה מגוון ביותר, והיו בו ספרי חוק, ספרי רפואה, תאולוגיה, פילוסופיה, שירה, מתמטיקה ואפילו ספרי חולין, כגון: "המדריך לציידים בעזרת ציפורי-טרף", שנכתב במאה ה-13 ע"י הקיסר פרידריך השני. רוזני הפאלאטינאט היו רובם חובבי ספר, ושלוחיהם הגיעו לקצווי ארץ כדי לרכוש בשבילם כתבי-יד נדירים. כך הגיעו לספרייה גם כתבי-יד עבריים, ביניהם ספרי תנ"ך, ספרי מדרש וספרי תפילה וכן כתבי-יד מזרחיים אחרים בסורית, בערבית, בשפת הגעז האתיופית ואף בתורכית.

רבים מכתבי-יד אלה היו מצוירים להפליא, בידי מיטב האמנים בכל הדורות. מלבד "מגילת יהושע" שנזכרה וספר "תהלים של הפאלאטינה", שצויר על-ידי אמנים ביזאנטיים, נמצאו באוסף הפאלאטינאט כתבי-יד מצוירים בצבע ובזהב מכל אסכולות הציור האירופיות המגוונות בימי-הביניים.

כל כתבי-היד והספרים המודפסים של ספריית הפאלאטינה, 8000 במספר, הועברו לוותיקן ברומא, ועתה לאחר מאמצים רבים הגיעו 588 מהם לתערוכה, שנפתחה בכנסיית "רוח-הקודש" בהיידלברג ב-8 ביולי, לכבוד 600 שנה לייסודה של אוניברסיטת היידלברג, ותוצג שם עד סוף אוקטובר. סיפור יצירתה של הספרייה ותיאור גלותה הם מן הפרקים המעניינים ביותר בתולדות התרבות והפוליטיקה של אירופה.

יסודה של האוניברסיטה בהיידלברג נעשה ב-18 באוקטובר 1386 לפי צו האפיפיור אורבאן השישי, בהשתדלותו של רוזן הפאלאטינאט רופרכט הראשון, שמת ב-1390, ארבע שנים לאחר מכן, בגיל 81, שבע ימים ומעשים.

אוניברסיטת היידלברג התפתחה במהירות רבה. תוך שנתיים מאז הקמתה היו בה 580 סטודנטים ושישה פרופסורים, רובם ממוצא גרמני, ונפתחו בה כבר אז מלבד מדעי-הדת, גם פאקולטות למשפט, לרפואה, ולמדעי המתמטיקה והאסטרונומיה. שמה של היידלברג, עיירה בת 4000 תושבים דאז, הלך והאדיר והרוזם רופרכט הישיש הוסיף פנינה רוחנית לכתר הפוליטי שלה, אחרי שהרחיב ויציב את שטחי שלטונו במשך ימי חייו הארוכים.

האוניברסיטה נתמכה גם על-ידי יהודים, תמיכה שיש בה עניין מיוחד עבורנו. ב-1390, עם עלייתו לשלטון של רופרכט השני, גירש את יהודי היידלברג מן העיר, הפך את בית-הכנסת של הקהילה לקאפלה ע"ש מריה, ונתן אותה ואת בתי היהודים המגורשים, בערך 8000 גולדן מכספם, כמתנה לאוניברסיטה. מאז, היתה תמיכתם של הרוזנים של הפאלאטינאט באוניברסיטה מתמדת. מאחר שלא היו יהודים שניתן לגרשם, נתנו מהונם ומרכושם ובעיקר מספריהם לאוניברסיטה. למשל, הרוזן לודביג השלישי (1410–1436) נתן לאוניברסיטה ב-1413 את כנסיית "רוח הקודש" שאותה ייסד. ב-1421 העביר אל הכנסייה את ספרי התאולוגיה, המשפט והרפואה שברשותו, ואף נתן תמיכה כספית לבניית ספרייה למדעי-הרוח. לפיכך, נחשבת שנה זו כשנה בה נוסדה ספריית האוניברסיטה. הרוזן אוטהיינריך המפואר, שאהב ספרים היה תכנן משכבו עוד קודם שנעשה רוזן, תכנן לבנות בית ספרים ודרש בארמונו, ועד לבנייתו העביר את כל ספריו הפרטיים (בשנת 1553) ואת ספרי הארמון (1556) ליציע של כנסיית "רוח הקודש". הוא נפטר ב-1559 קודם שהסתיימה הבנייה. מאז נשארה ספריית הפאלאטינה רכוש האוניברסיטה ושוכנה דרך קבע ביציע הכנסייה, שם נערכת גם "תערוכת הפאלאטינה" של היום.

במשך המאה ה-16 היו האוניברסיטה, העיר והרוזנות בעיצומו של המאבק בעד ונגד הרפורמאציה בדת הקאתולית, מאבק שהסעיר את גרמניה ושיסע את מרבית אירופה כולה. כבר בשנת 1518 ערך מרתין לותר, מנהיג הפרוטסטאנטים הגרמנים, ויכוח פומבי עם חמשה פרופסורים בהיידלברג, על בעיות פילוסופיות ותאולוגיות. בוויכוח התמקד על פירושים חדשים לתנ"ך, שהתבססו על ידיעת השפה העברית, שאותה לימד בהיידלברג בשעתו טריר מאז 1513. הרפורמה הלכה וכבשה לה מקום בהיידלברג, ולמרות התערבותו של האפיפיור, נערכה ב-1546 מיסה בנוסח לותר בכנסיית "רוח הקודש" האוניברסיטאית. הרוזם אוטהיינריך קיבל על עצמו את הרפורמה הלותרנית ובעקבותיו הפכו גם שלטונות האוניברסיטה לותרנים. למרות שינויי הגוון הרפורמיים בין לותרנים לקאלוויניסטים שהוכנו בין הרוזנים, המשיכו הפרופסורים, לותרנים וקאלוויניסטים כאחד, ללמד, להתווכח, לכתוב ולפרסם ספרים הרבה. גם מתנות הספרים שהוענקו על-ידי הרוזנים לאוניברסיטה נמשכו, אך מתנתו של אולריך פוגר עלתה על כולם.

משפחת פוגר, המולטי-מיליונרים של המאה ה-16, יצאה נשכרת ממלחמות הרפורמאציה ומ"מלחמת שלושים השנה" (1618–1648) שבאה בעקבותיהם. מכל האנשים המגוונים במשפחה, מעניין אותנו במיוחד אולריך פוגר, שנולד ב-28 באפריל 1526 והצליח לאסוף אחת מן הספריות הפרטיות הגדולות ביותר באירופה של אז. קשריו של אולריך פוגר עם היידלברג התחזקו, כשהתיר לו הרוזם פרידריך ה-3 ב-1564 למצוא מקלט בארמונו, משום שגורש מאוגסבורג עירו בגלל השקפותיו הרפורמאטוריות. ספרייתו, שהגיעה אחריו ב-1567, שוכנה בתוך ספריית הפאלאטינה שבכנסיית "רוח הקודש" בהיידלברג. כמי שלמד משפטים וספרות קלאסית, יוונית ורומית באוניברסיטה בבורג' בצרפת, היו באוסף של אולריך פוגר הרבה ספרים קלאסיים, צרפתיים וספרי משפט ומדע כללי. האוסף, שכלל גם 167 כתבי-יד עבריים, הפך לאבן פינה למחקר והוראת העברית באוניברסיטה של הרוזנים בהיידלברג. עם מותו ב-1584 ירשה האוניברסיטה את ספריו וקיבלה 10,000 גולדן להחזקתם. בני משפחת פוגר, שחששו להתגורר בהיידלברג, עשו רבות לרווחתה של הספרייה. תמיכתם בספר ספרים רבים שנשאו את שמם כתוצאת ספרים היידלברגית, אם כי רובם נרכשו בבאזל.

בראשית המאה ה-17 הלך וגבר המאבק בין הקאתולים לבין הפרוטסטאנטים בגרמניה והגיע עד לקרבות דמים, ששיאם "מלחמת 30 השנה". לרוזני הפאלאטינאט הפרוטסטאנטים היה תפקיד חשוב מאוד במאבק זה, בהיותם מנהיגי הרפורמאציה ואחד משבעת האלקטורים — הרוזנים הבוחרים את הקיסר. האלקטורים הקאתוליים לא יכלו לסבול קיומו של רוזן-בוחר פרוטסטאנטי בתוכם, בעיקר משום שהרוזם פרידריך ה-4 (1608–1610) היה לראש הברית הפרוטסטאנטית. וב-1621 התערך ביניהם שני צבאות קאתוליים על כיבוש אזור הפאלאטינאט וחיסולו של הרוזם פרידריך ה-5 (1610–1623) שגלה להולנד. למרות תקוותו של האפיפיור, ניצח בתגרות תילי, המצביא שעמד בראש צבאו של הרוזם הקאתולי מקסימיליאן הדו מבאוואריה, ולא ספינולה, שהנהיג את הצבא הקאתולי הספרדי. קצת תמוה, שבתוך מלחמות דמים אלה, ייחסו שני הצדדים הלוחמים חשיבות רבה כל כך לספרים שנמצאו בהיידלברג. ממקום גלותו בהולנד כתב פרידריך ליועציו שנשארו בהיידלברג להעביר את הארכיון ואת הספרים של הפאלאטינה למקום מבטחים, שכן אין לדעת מה יכולים מצביאים אלה לעשות בהיידלברג. היועצים אמנם דאגו לארכיון והעבירו אותו, אך לא נגעו בספרייה "מאחר שיש בה יותר מדי ספרים", ומשום שהיו בטוחים שבמקרה אין סכנה שהצבאות יתקפו.

לפרידריך כבר היה ידוע, שהאפיפיור גרגוריוס ה-15 חומד את ספרייתה של היידלברג. בראשית 1621 ביקש האפיפיור מן הארכיבישוף של מיינץ, שידאג לכך, כי לספרים לא יאונה כל רע, והציע כמקום מקלט בשבילם את הספרייה אחרי השלכת ומוקמת בוותיקן. עם ניצחונו של תילי על הצבאות הפרוטסטאנטים והידוק המצור על היידלברג עוד בתחוף 1621, ביקש האפיפיור מתילי שידאג לשלומם של הספרים ויעבירם בשלמותם לידי הוותיקן.

ב-15 בספטמבר 1622 נכבשה היידלברג הנצורה ונהרבה על-ידי תילי וצבאו, ושליחו של גרגוריוס, ליאונה אלאצי, החל בתהליך האריזה והובלה של הספרים לרומא. את 196 הארגזים, שהיו דרושים למשלוח הספרים, בנה מספסלי הכנסיות של היידלברג והחרים עגלות, שוורים ופרדות מן התושבים. באמצע פברואר 1623 עזבו את היידלברג 50 עגלות עמוסות ארגזי ספרים ועל השיירה, שהכילה 8000 ספרים וכתבי-יד, שמרו 60 מוסקיטרים. לאחר מסע אטי בדרכים מושלגות, ללא לחם ויין וכשמלחמה מתנהלת מסביבה, הגיעה השיירה לרומא ב-5 באוגוסט 1623. לאכזבתו של אלאצי לא זכה בוותיקן לקבלת הפנים לה ציפה. האפיפיור גרגוריוס ה-15 מת ויורשו, שניסה שלא לתת לאלאצי את הפרס שהובטח לו, האשימו אותו בגנבה ובלקיחת ספרים לעצמו.

363 שנים לאחר כן חצו את האלפים בדרך הפוכה 588 מתוך 8000 כתבי היד והספרים הנדירים שנלקחו מהיידלברג, הם מוצגים היום ביציע של כנסיית "רוח הקודש". מן הראוי לציין ש-890 כתבי-יד שנכתבו בעיקר בשפה הגרמנית הוחזרו להיידלברג ב-1861 אחרי נפילת נפוליאון, שלקחם מן הוותיקן לפאריס. אגב, כתב-היד המפורסם של שירי הטרובאדורים הגרמנים הידוע בשם "כתב יד מאנסה" מעולם לא היה בוותיקן, כי הגיע להיידלברג רק ב-1888, כמובן שכל אלה אינם נכללים בתצוגה.

התערוכה מחולקת לשלושה חלקים. החלק הראשון מאורגן כדרך ספרייה אוניברסיטאית במאה ה-17. תחילה מדעי הרוח ולאחריהם לפי הסדר: אסטרונומיה והמתמטיקה, פילוסופיה, תאולוגיה, משפט, היסטוריה ורפואה. אחרי-כן הספרים הקלאסיים, הלטיניים והיווניים, הספרים העבריים והמזרחיים האחרים. במרכזו של החלק הראשון נמצא "האוצר", המתחיל ב"ספר הציידים" ומסתיים ב"מגילת יהושע". החלק השני של התצוגה הוא היסטורי בעיקרו: הוא מתאר את התפתחות הספרייה ומביא דוגמאות של ספריית הארמון, כפי שנאספו על-ידי הרוזנים השונים החל מלודביג ה-3 ועד לפרידריך ה-5. אגף שלם מוקדש לבני משפחת פוגר הן כאספנים והן כמוציאים לאור. בסופו של החלק השני מוצגים ממצאים, הנוגעים לגזילת הספרייה והעברתה לוותיקאן. בשני חלקי התצוגה ובאחד נוסף, משולבות כריכות ספרים מפוארות, ביניהן כאלה שנעשו במיוחד בשביל כמה מן הרוזנים של הפאלאטינאט.

החלק השלישי והאחרון של התערוכה הוא הקטן, אך המעניין ביותר בתערוכה. חלק זה, הנקרא "סקריפטוריום" — על שם מקום הכתיבה והעתקת כתבי היד שהיה קבוע במנזרים — מכיל שתי תצוגות. האחת מתארת את מלאכת הספר של ימי-הביניים החל בהכנת הקלף ובעיבודו, דרך עשיית הדיו, צבעי האדמה והאבן, עלי הזהב והכנת הכתיבה, וכלה בשיטות הכרגול והכתיבה עצמה. כל אלה מודגמים בצורה בלתי-שגרתית, ולצדם מופיעים גם ספרי דגמים, בהם השתמשו סופרים ומאיירים בימי-הביניים. בבני ישוכנת שתי נערות וכורכות ספרים בשיטות ימי-הביניים. התצוגה האחרת מדגימה עבודותיו של סקריפטוריום אחד, זה של מנזר מריה מגדלנה שבפראנקנטאל, הקרובה להיידלברג. מנזר זה היה מרכז חשוב להעתקה ולאיור של כתבי-יד החל במאה ה-12 ועד המאה ה-15. התצוגה

(הסוף בעמוד 8ב)

שבוע של ספרים מאת בני ציפר

ביקורת

בין אל לחיה, עיון ביצירתו של עמוס עוז
מאת אברהם בלבן
הוצאת עם עובד, 1986, 237 ע'

ברוך צרפתי אמר פעם, שעל־פי השיטה הפסי־כואנליטית בביקורת הספרות אסור היה אפילו לז'אן ראסין, מחבר "פדרה", לרצות את אביו ולשכב עם אמו או להיפך: הלצה המסכמת היטב את הזדונות שהשי־ליטו מבקרים פרוידיאניים־יונגיאניים על הספרות הצרפתית לפני כמה שנים. המבקרים מצאו פרברסיות מרחוקות גם אצל ה"מרובעים" שבכותבים, ולסופרים בני דורות קודמים שלא נמצאו עליהם די פרטים אינטימיים, "המבקר" הסביכים לפי הצורך. עבודתו של אברהם בלבן הבוחנת את יצירתו של עמוס עוז על־פי תורת יונג היא אם כן רעיון לא מקורי, ואפילו מיושן במידה מה בתוך חילופי האופנות של תורת הספרות. המקור־יות היא ביישומו של הרעיון על הביוגרפיה והיצירה של עמוס עוז — ומן הספר קל להיווכח שעוז שיתף פעולה עם בלבן, הנסמך גם, אם לנקוט בלשון רפואית, הקלה על כך העובדה שבלבן הוא בן־קיבוצו של עוז, וכן העובדה שעוז הוא סופר האוהב לטפח את דימויו האישי — ויש הרגשה שלא חשף בפני בלבן יותר משרצה להשוות, למרות האופן המסותר שבו מתאר בלבן את פגישותיו עם עוז, המבצע רשמים אפילו בענבים שמגישה להם רעייתו של עוז אל השולחן. בלבן איננו חדל לדבר במונחים של "סוד אפל" — וכיצד אפשר להימנע מכך אצל סופר, שאמו התאבדה בעודו נער ושכתיבתו היתה לבריחה מסמכות האב, המבקר י.א. קלוזנר. כדי להפוך את הפיקאנטריה לתאוריה, מקים בלבן מסת־מבוא שבה הוא מסביר את הקשר בין עוז ליונג, ואת ההשפעה העמוקה שהיתה לכאורה ליונג על עמוס עוז — לדבריו, אישר בפניו עוז, במכתבים, את חשיבותה של השפעה זו. בלבן בודק את שני סיפורי הביכורים של עוז שלא כונסו בקובץ הראשון שלו: "סוס מפלש לרוח", ו"טוף מגלי" — שני סיפורים אלגוריים, שבהם, לדעת בלבן, הולך עוז בעקבות יונג, להוליך את האני מן המעמקים של הציביליזאציה האנושית שעל גביה הוא צף. שני סי־פורי הביכורים הם היסודות, שעל פיהם ייבנה הסיפור "קודם זמנו", הפותח את הקובץ "ארצות התן", והיכול לשמש מודל למבנה הפנימי של יצירת עוז מאז ועד היום, שבה בוטל, על־פי בלבן, היסוד הוליניזי בראש וראשונה.

בשלושה דן הספר: בדליגיוזיות ובאלוהות, במיתוס אפרודיטה ובתפיסת האשה, ובתפיסתו הדיאלקטית של עוז — שכולם וריאציה על הנושא הזהה, שבו מוצא בלבן את גרעין "סוד האופל" של עוז. במקום שה־תאוריה איננה "מסתדרת" עם הטקסט, משפיע בלבן פוזיטיבית על הקורא, במשפטים בנוסח: "למקום עין אל העולם הרוחני, הנושקי", המלמדים יותר מכל כי יותר משחוקר את עוז — השפעה משמעותו נעשה בקסמו האישי.

תולדות האמנות

דמות האדם ברנסנס האיטלקי — הציור המאנייריסטי
מאת דליה חיטובסקי
הוצאת צ'ריקובר, 1986, ספרי גומא,
356 ע' + ק"ח לוחות

בין קורבנות הניתוח הפסיכואנליטי (ראה למעלה את הרשימה על מחקרו של בלבן על עמוס עוז) מונים לא רק סופרים, אלא גם אמנים, שבעלי השיטה הפסי־כואנליטית "המציאו" להם, לגמרי או למחצה, חיים אינטימיים הסוערים עשרות מונים משהיו להם באמת. פרויד ניסה להסביר את לאונארדו דה וינצ'י על רקע קירותו המינית, וחוקרים רבים אחריו נפלו באותו הפח, כשניסו להסביר מגמות אישיות אצל אמני תקו־פות במחלות נפש ובתופעות שהוצגו להם. במיוחד נפלה קורבן לניתוח הפסיכואנליטי אסכולת המאנייריזם, שרווחה ברומא ובפירנצה במאה ה־16. המרתק באסכולת המאנייריזם, שהיא מגלמת את הסטייה הראשונה בתולדות האמנות מהזרם הנאטוראליסטי שר־ווח באירופה למן המאה ה־15 עד המאה ה־19. סטייה, במובן זה שהאמנים המאנייריסטים עיוותו במתכוון וכי מודגש את הדמות האנושית בציוריהם, ולא מסיבות איקונוגראפיות. אסכולה שלמה בתולדות האמנות טעה וטוענת, כי סטייה זו מקורה בנפשם המיוסרת של אמני המאנייריזם, שאכן סבלו, על־פי ביוגראפים של הימים ההם, מי ממלאנכוליה ומי מדיכאון. אחרים תפסו את המאנייריסטים כמורדים אנטי־רנסנסים ואנטי־קלאסיים.

דליה חיטובסקי שוללת הן את אלה והן את אלה, ותומכת, בהגדרת תופעת המאנייריזם, בהסבר הפשוט, והסביר: העיוות של הדמות האנושית בא מתוך רצון להפתיע ולהתבלט ולהתנתק ממסגרות מקובלות־עיניים. דבר שהיה חלק מהאווירה התחרותית של הסדנאות האמנותיות הגשמות ברומא ובפלורנץ, שאמניהן נאלצו להיאבק על השוק המצומצם של המסורתנים בשתי הערים הללו. מרוך הדיגון לא היה בציור זה כל מהות, אלא התחכמות.

חיטובסקי מנסה למצוא שיטה משלה בעיוותים הגופניים שיצרו אמניה המאנייריסטים של איטליה במאה ה־16, ובראשם רוסו ופונטורמו. היא מוצאת בראש וראשונה הגזמה בשימוש בצבעים צעקניים — שאותה שאבו האמנים האיטלקיים מן הציור הגותי — ועמה היחוד הנמרץ אחרי המבטא המאנייריסטי האנאטולוגי. אלמנט בולט נוסף בציור המאנייריסטי הוא הגזמה בהארכת הגוף, כשחלק הגוף התחתון מוארך במיוחד והראש קטן מאוד ביחס לשאר הגוף. אט אט, ככל שמתקבלת המאניירה כנורמה אמנותית, מגזימים האמנים בעיוות הדמויות המצוירות, ומעמידים אותן בתנוחות בלתי־אפשריות, מסובבות על עצמן כבורגים, מרחפות ומתנקות־שרירים כאחד. בדור השני של המאנייריזם במחצית השנייה של המאה השש־עשרה, כבר מוצאים את העיוות המאנייריסטי מתורגם בוולגאריות לציור ארוטי ופרברסי, ולאלגוריות מפלצ־תיות וסרות־טעם.

שירה

כל שעה, מבחר שירים (תרצ"ט–תשמ"ד)
מאת מיכאל דשא
הוצאת עקד, 1986, 318 ע'

הרומאנטיקה מסרבת למות. וכינוס יובל שנות שיריו של מיכאל דשא היא ציון דרך נוסף בתופעה המתמשכת הזאת. דשא, הידוע בעיקר כסופר ומשורר לילדים, שכמה משיריו הם לכניין שירי עם־לילדים, ואשר כתב אף ספר תאורטי בעניין החינוך לקריאה טובה (1978), כותב למבוגרים מעט בדרך הכתיבה לילדים, עם חיוך של גננת טובת־לב. כשם שיש אומרים על מורות וגננות, שהן מידמות להתייחס עם הזמן, נכון הדבר כלפי משוררים לילדים, ש"נכבשו" כל כך לנשמת הילד, שאין הם מסוגלים להוריד עוד את המסכה. כבראם בחברת מבוגרים, הדיבור ביכר בפשטותו של שירת דשא, כדי לא לומר פשטנותו. המסר שלה רומאנטי־פיוטי: השיר נועד לפלס את המשורר ואת הקורא מן ההווה האפור אל מחוזות ילדות וחלום. ואף כבעי הוא שכל חידוש צורני הוא זר לה. שירה הנועדת לפרקל, חייבת לשמור על מסורת של חריזה ומשקל שיסבירו את האוזן ולו העילה ביותר, ודשא מתמכר לשליחות זו בחומרה אמתית, ותוקף בשיר מאותני במיוחד את המשוררים ה"עצבניים" הכותבים על עניינים מרבאים להכעיס. במקום להתבונן ביפי הטבע והפרחים והפרפרים כיאה למשורר אמתי.

דשא, בהקדמה שכתב לעצמו, עד לכך שהמשים שנות כתיבתו עמדו בסימן תמורות איומות בעולם, שהוא מכנה אותן בדברי הפיוטיה "מים זידונים רבים". הוא גאה בכך שהם השפיעו עליו אך מעט, וכי הקורא יוכל למצוא מכנים משותפים לשירתו בכל תקופותיה. לאמיתו של דבר, קשה למצוא הבדל כלשהו בין השירים הראשונים והאחרונים. המיתון קבוע: אהבה, ילדות, עצב המשורר, המתחלפים בשירי הלמות מקבלת כיבוש השממה וחוזר חלילה, ומעיד המשורר בעצמו:

"מה טוב שיש קבע בשיר/שלא המבכר הוא, פותח תשיר".

בכתיבתו לספרות, אם ייכון כעצמו של אחד הד"כים עלי־פי הרגם המטוהיאידוקי, משוררים חינוכיים כמי־כאל דשא ראויים למקום של כבוד: הוא המשורר הגדול, משורר הבריאות, העבודה, האהבת המולדת. לא כאותם ישיבתם מסלידים המשוררים עטופים להתיז ביבציות הייאוש השחור. ובמלאם מכבתיים גדושה להדעיל לבבות צעירים בקינת זקנים עבשה, מתכבים ידיהם ברוב נחת" (ע' 306).

תעודה

יומן רמלה, רשימותיו של מפקד כלא
מאת דוד פרי
ספריית פועלים, סדרת זמן הווה, 1986, 184 ע'

מעבר לדיון בשאלות המוסריות העולות מרשימו־תיו של דוד פרי, מי שהיה מפקד כלא רמלה בין השנים 1978 ל־1983, על הסבב המתפרסם בבתי הסוהר, "יומן רמלה" הוא יצירה, אם לא ספרותית ממש, הרי על גבול הספרות, הכתובה בידי אדם שאינו חסר רגישות ספרותית. אלמנטים רבים בספר, ובראש וראשונה הזווה הכוטה על תיאורי משגלים המתסכסכים אליים בין כתלי הכלא, נראים כנסקקים שבאמצעותם ביקש הכותב למשוך את תשומת לבם של קוראים סקרנים. אך לא רק בזה מתמצית "ספרותיותו" של יומן רמלה, אלא בראש וראשונה בכך שתיאור החיים בבית הכלא כעולם בעל חוקים ומוסר השונים מאלה הנוהגים בחוץ (שאפילו המפקד חייב, במקרים מסו־ימים, להישמע להם — כגון בהסכם שהוא כורת עם אחד ה"בוסים" לזרוע מלשעל את אחד האסירים למשך שלושה חודשים), הוא דאגר בספרות, שיש לו תקדימים הן אצל סאד והן אצל הגויד איננבאצ'וס מלילה, בעל "מתורות המיאכאפיה", ובספרות העברית — ברשימותיו של אב"א אחימאיר מכלא עכו. וכי כל אותה ספרות סנסציונית על החיים והאינטימיים של גנרות וגדירים, או על בתי־חולים לחולי נפש, אינה שואבת מאותו הביקוש שיש בקהל לדעת, או לדמיין, את המתרחש מאחורי החומות הסוגרות על מבודדי־חברה אלה ואחרים?

משום כך, הרישום שמותיר הספר על הקורא הוא פחות רישום של זעזוע ושל רצון לשנות, ויותר רושם כי בתוך המבוקה והמבולקה הבוהות בכלא יש יופי אכזרי מסוים ויש סדר והקיפרונדל, המוכתבים אמנם בידי ה"בוסים" החזקים והאלימים, אך המצייות להם זוכה בהגנה וחסות. אם להאמין לשלל הסיפורים הפיקאנטיים, התככים וההסכמים הנחשאים בין אסירים לשוביהם שמציין פרי. אך מעל לכל, מתגלה דוד פרי כסוהר לא אופייני, כאדם פתוח ולא "מרובע", שאינו חושש לשלוח חצי ביקורת במעונים עליו, כשהבשי־לוה, לדבריו, ושראה את עצמו, כשעמד בראש הנהלת הכלא, כאחד הברגים במערכת אנושית סבוכה, שתבר־שות מיטשטשים בה המתרסים בין נציגי המוסר לבין פורעיו.

כתב עת

המלה הכתובה — במה סוציאליסטית
בעריכת חנן חבר ו[illegible]
הוצאת "המלה הכתובה" (עמותה בהקמה)
ת.ד. 24889 ירושלים, קיץ 1986, 64 ע'

תצלום פועלים ערבים הבוזקים לסגוד באחד מ"שוקי העבדים" הידועים לשמצה, והכיתוב "כיבוש העבודה 1986" מתחתיו, הוא מן הפריטים הבודדים בחוברת המהודרת הזאת שאינם מרחפים במלל הרגיל, של שמאלני־הסלון שלנו, האומבים בראש וראשונה לראות את שמם מתנוסס מעל הבימות המתאימות, ואשר היא אם בספרי־שירה נגד המלחמה בלבנון, ב"סימן קריאה" הבוהבי כליבן או בחוברות הבמה שההפקה הסובבת ומשורר הזרץ — ואם משלמים טוב, גם במדור הספרותי של "במחנה", ביטאונו של אותו צבא שכבש את השטחים, שמהם באים הפועלים האלה הבזוקים לסגוד בתצלום שבשער החוברת. במלים אחרות, ב"המלה הכתובה" מוצאים שוב הבוהה מבוצמת יהודה, שכל הבימות פתוחות לפניה מכולא, מסאיה כלדראנו ועד רהב סובק ונסים קלדרון ועד ונבשי ספסלי־אקדמיה, ששכחו מן הסתם כי מושכל ראשון בסוציאליזם הוא ההשתכרות מיגיע־כפיים. הכותב הערבי היחיד בחוברת, ג'מאל זחאלקה, הוא גם בין היהודים המרכזי לעניין, ובמחווה על מגמות השמאל במגזר הערבי. קשה להבין מה מועילים "עיבודי הנתונים" של בורדאו, המתחים את הזמבנות, לשיפור מצבו של הפועל הערבי, או לביטול האפליה הנוהגת כלפי איש האינטליגנציה הערבי. מתעלק של יעל בנ־טירלין, מתבנת חלוצית האידיאליסטית אמתית, היא דוגמה נוספת לסוציאליזם של מעשה ולא של מלל. סביב מוקדי העניין הללו שלל תרגומים ועיונים הנוגעים לדרום־אפריקה, לגרמניה של שנות העשרים (בקטע מאת ולטר בנימין, שהוא פנינה לעצמה) ועוד ועוד. כן, יש לציין לשבח את הקיצור הנמרץ של המאמרים בחוברת, שאינם עולים על 4–5 עמודים.

נסים ונפלאות

(סוף מעמוד ב־6)

הרשימה מרגימה את השיטה של העתקת טקסטים, שהיתה מקובלת בימי־הביניים ואת דרך הכשרתם של שוליות על־ידי סופרים מיומנים בסקריפטוריום. 33 מכתבי־היד של המכון בפראנקנטאל היו בספריית הפאלאטינה ונמצאים היום בוותיקאן. אך יש כתבי־יד אחרים, שנרכשו מפראנקנטאל, הנמצאים כיום בספ־ריות אחרות. אחד מאלה, כתב־היד המפורסם והיפה שבי־כולם, הידוע בכינויו "התנ"ך של הורמס", נמצא כיום בספרייה הבריטית בלונדון, והוא כתב היד היחיד שהובא לתערוכה שלא מן הוותיקאן.

"התנ"ך של הורמס" נלקח עם ביטולם של המנזרים במאה ה־16 לכנסיית "מריה המבורכת" שבטבורה של העיר הורמס. שם קנה שליח של הרוזן מאוקספורד, אחד מגדולי אספני כתבי־היד האנגלים של המאה ה־17, ואחרי מותו נמכר למוזיאון הבריטי. מאז ניתן לו השם "התנ"ך של הורמס", עד שעורכת קטע זה של התערוכה גילתה את מוצאו האמתי בפראנקנטאל.

רק חמישה מתוך כתבי־היד של המכון בפראנקנטאל מוצגים כאן, אך הם מרגימים כי היה צורך בהוקעת האפיפיור גרגוריוס ה־15 את הנסיכי הפאלאטינאט הפרוטסטנטים בכותלי ספריות מנזרים והבעלים המקומיים היורשים הבלתי חוקיים. ההיתה בכך הצדקה מוסרית מספיקה לאפיפיור לגזול את ספריית הפאלאטינה כדי להחזיר רכוש קאתולי לבעליו? זו בעייתם של אספנים העוסקים בה עד היום. האם צריכים גדולי המוזיאונים בעולם, כגון הלובר והמוזיאון הבריטי, להחזיר את אשר לקחו הכובשים הצרפתיים והאנגלים ממצרים ומיוון? ומי יחזיר היום את הענק שנולד הרומאים כאלכסנדריה? לשאלות אלה, שהועלו בצורה מוחשית ביותר בין כתלי התערוכה, אין תשובה מכריעה. כך גם אי אפשר לדעת, אם אכן הציל האפיפיור את הספרים מהרס מלחמתי כשלקחם לרומא. תהפוכות ההיסטוריה לא פסחו גם על היידלברג. במלחמות הירושה של הפאלאטינאט נכבשה היידלברג פעמיים על־ידי הצרפתים, כשלואי ה־14 "מלך השמש" הצרפתי תבע את האזור לעצמו (1685). הוא עשה זאת כיורש של אחיו, הדוכס מאור־ליאן, שנשא לאשה את ליזלוטה, היורשת האחרונה של דוכסי הפאלאטינאט. בזמן הכיבוש השני ב־1693 החריבו הצרפתים את היידלברג כליל, על ביצוריה ועל ארמון הדוכסים שלה. במשך שבוע השתוללו החיילים הצרפתיים בעיר, בזזו, הרסו ושרפו את כל הכנסיות שלה ובכלל זה את כנסיית "רוח הקודש", שבה אמורים היו להיות כל ספרי הפאלאטינה השמורים היום היטב בוותיקאן. בינתיים שופצו בלוקס הארמון והומזיאות.

מלבד העניין שבעיר, באוניברסיטה ובתערוכה בכללה, ימצא המבקר הישראלי בזו האחרונה הקשרים יהודיים ברשות כתבי־היד העבריים ואפילו הקשרים ישראליים: עורכת התצוגה על הסקריפטוריום של פראנקנטאל היא ד"ר עליזה כהן־מושלין, מן החוג לתולדות האמנות באוניברסיטה העברית בירושלים, והיא שגילתה ופרסמה את סודה. לאוניברסיטה העברית בירושלים יש קשרים מיוחדים עם אוניברסיטת היי־דלברג. קשרים אלה התחזקו עם הקמתו של בית־ספר גבוה ללימודי היהדות בהיידלברג, שבראשו עומד לפי המסורת רקטור שהוא איש האוניברסיטה העברית.

מעולם הספרות והאמנות

ש. נייפול: צופה אמיץ

שיווה נייפול, טרינידאדי ממוצא הודי וחניך אוקספורד, היה שריד חי של האימפריה הבריטית. כשמת ב־1985 בן ארבעים, לאחר שהתקיף את הצביעות המדיניות על כל סו־גיה, איבוד העבגלים, כדברי פרדריק רפאל "קרבנית שמעולם לא היה חסיד שוטה, מי שהאמין כי אין בגע אחד עליון על אחר מכוח איזו סגולה מיוחדת, אימאננטית לה, וכי התבונה, שבאת התג ושבאת האכזריות הן הדרך להתמודד עם עולם מתוהר זה של אימה.

נייפול היה מסע גלהב. הוא היה אזרח העולם, שאימץ לעצמו את אמרתו המפורסמת של מונטיין, על־כך שעשום דבר אנושי לא זר לו. הוא החזיק בדעה שה"מסע בכללו הוא צורה של הכוזרה עצמית הדרגתית". בכל מקום שאליו הגיע, התגבר כזר, כאדם משולל שכבי.

ספרו האחרון "מסע שלא נגמר" קיבל את שמו מן העצוב מן החלק האחרון של קובץ כתבות זה.

בניגוד לאחיו ו.ס. נייפול לא מצא בעצמו שיווה נייפול נטייה לכתיבה כבר בגיל צעיר. רק בשנת לימודיו האחרונה באוכספורד כתב משפט לא שלם אשר בתהליך מהר במקצת הוליך אותו אל כל שאר משפטיו: "בני משפחה לוכסמן חיו באותו חלק של העיר שבו הבתים גבוהים וצרים..." יש מקום להעיר כאן על הבחירה בשם לוכסמן כשם הבדיוני של משפחתו. הוא עצמו הבהיר בפשטות שנעשה לסופר "משום שאין שום דבר אחר שאני יכול לעשות; משום שזו הדרך הי־חידה שבה אוכל לנסות להבין את העולם שבו אני חי". דחף זה להבנה בידה בו תיאבון כלפי הבלתי־מובן, והוא נעשה למבקר בעניינים שבחוסר אנושיות. כך נדחף לנסוע אל האתר שבו נערך הטבח ההתאב־דותי בג'ונס טאון בגיאנה, לא הרחק מטרינידאד מולדתו, מקום שם "הפליטים" התמימים מארצות הברית פותו על־ידי הגורו שלהם, הכומר ג'ונס, לשתות את כוס התרעלה. האימה עיקרה את כשרונו לקומדיה, אף־על־פי ששרש האי־רוניה שלו נשאר חריף.

הוא היה ממין העדים דוברי האמת המתקבלים באי־רצון בכל מקום. הוא גורש ממארוקו, ונאסר עליו להיכנס למחוז הצפוני של אוסטראליה, שבו עודד עליו זעם, משום שהטיל ספק בכך שהילידים יצרו שם תרבות מתוחכמת כתרבות הסינית או היוונית. נייפול אף פעם לא הסה בסיסמאות ריקות או בפתר פסנות אידאולוגית. אף לא נפתה מעולם לשנאה עצמית. מצד שני, הוא חושף באופן אלים את המיתוס של "העולם השלישי". הוא מצביע על־כך שהמושג עצמו הוא "צורה של אוניברסאליות שרוקה השוללת מפרטים ומחברות את ייחודן". חלקה שהוא מבקש ללמד הוא, שגד דבר היחוד האוניברסלי הוא הרס.

אם "מסע שלא נגמר" מקבץ את כתבותיו, הנה ספרו "מעבר לפי הדרקון" מקבץ את סיפוריו. שני הספרים הללו שמחברים פוליטיקה, אוטוביוגראפיה ומסה, מרגימים את העובדה שנייפול העדיף את האמת על הדיפלומאטיה, ואף שלא היה איש פשרות. המיזאנתרופיה שלו משעשעת: כך, למשל, כשהוא מספל באותן לבן שורבק בפילוסופ־יה המזרחית ולא הרוויח מכך דבר פלת צרבת גניפית. או במקרה של כומר בריטי שוקים מקדש הינדי בהסבירו "זאת דוגמה של הנצרות המעשית בפעילותה".

כלום חיבב הנוסע הכפייתי הזה, שלא חש עצמו בבית בשום מקום, את ההודים, הנוכרים? אפשר לומר שלא. אף־על־פי־כן, הנה אנו פוגשים אותו בסרי לאנקה, סבלני ודבוק, במחיצתו של אחד סיסה, סופר המתגורר במעין פתון מתמוטט, שבו ממוקמת ספרייה בת אלפי כרכים. הוא מתייחס בסלחנות אל תמימותו האינטלקטואלית של האיש, אל הנ־סיעה הקשה באוטובוס אל ביתו המרוחק מהלך שעתיים מקולומבו, אל המים המזוהמים והאוכל הרביך המוצעים לו לרחצה ואכילה. אי־אפשר להתעלם מכך שיש איזו מקבילה מחזה בין החיים שחי הסופר הסרי לאנקי לבין החיים שעשוי היה נייפול עצמו לחיות, אלמלא נמלט ממולדתו. בן תשע־עשרה היה כשהפליג אל מעבר למיצרי פי הדרקון של טרינידאד לקראת אוכספורד והחיים הטובים יותר. מה שהוא לא העריך בזמן ההוא, הוא כותב, היה ש"סגירתו לא נשאה אותו מאפלה לאור כי אם מבערות למבוכה". מבוכה זו היא שעיצבה את התחושותיו ביחס לחוסר השורשים שלו, והיא זו שהפכה אותו לצופה אמיץ ובלתי מתפשר בעולם שסביבו.

Shiva Naipaul: An Unfinished Journey
Hamish Hamilton. 9.95
Beyond the Dragon's Mouth.
Sphere, 3.95

★

בית הסופר בתל־אביב יקיים השנה סדנאות לכתיבה יוצרת. את סדנאות השירה ינחו מרדכי גלדמן ודליה רביקוביץ. את סדנאות הפרוזה ינחו דן צלקה וחנוך ברטוב. בסדנה לילדים, המיועדת לתלמידי כתות ג'–ה' ינחו שלומית כהן ונורית זרחי.

המלהב"ה: רות אלמוג

תערוכות

קיץ לבאנטיני

"קיץ ישראלי", תערוכה קבוצתית, מוזיאון תל־אביב, שדרות שאול המלך.

מאת נסים מבורך

"קיץ איבריאני" הוא מושג המתאר מזג־אוויר נאה, שאווירתו נאה, המופיע בשלהי־הקיץ. ובכן, לפי שעה תל־אביב היא עדיין קייצית־בלתי־איבריאנית, ומנבואי חזי הנאה, המבשר את באהמתיו ואת סוף "עונת המלמפתים" טרם פקד אותה, אף שבאולמותיו הממוז־גים של המוזיאון העירוני שלה תנאי מזג האוויר משביעי־רצון בהחלט. ברם, האווירה השוררת באולמות שבהם מוצגת תערוכה של רכישות חדשות ושל מבחר מן האוסף הישראלי היא עניין לטעם אישי. האחריות לאווירה זו מוטלת, לטוב ולרע, על כתפיה של האוצרת, הגב' שרה ברייטברג־סמל, והיא משקפת, מן הסתם, את מחזות המסורה התרבותיים שבהם משוטטת רוחה, בחינת "האדם אינו אלא תבנית נוף מולדתו".

ההתרשמות הכללית המתקבלת מן המכלול היא מורכבת למדי. מצד אחד, בראש המדרגה, המוביל אל האולם, הוצב מבנה־קרשים ובלואי סחבות משל תומריקן, מה שמזכיר שאריות של ברמינו ותכריכי בקבורה איבריאנית, שלפיה מעקי־רים את הגופה לשפת השמים. ואגב, בתחתיתו של אותו מדרון ניצב פסל של הנרי מור, כך שהסמיכות והב־דליה־הגובה, גם אם נעשו שלא ביודעין, בבלים בבירור. מוצג אחר של תומריקן, המוצג בתוך האולם, משרת בצורה טובה יותר את התרבות הפלאסטית ואת הערכים התובעים כאחד. הכוונה היא לדמות שוכבת־קרבים העשויה בבשרון וברגש מגרוטאות־ברזל צבועות. ההבדל בין שני מוצגים אלה, של אותו אמן, הוא בחזקת אפיון חריף לתערוכה בשלמותה, שוכבים בה בכפיפה אחת חומרים שהם בגדר בשר, וחלב, פארווע, כשר, טרפה ונבלה, והכל על־פי המקרה.

מוטי מזרחי, קיץ, 1986 פסל מפיברגלאס

תקצר היריעה מלהזכיר את כל המשתתפים, שנבחרו להיות מוצגים בתערוכה. מכל מקום, קשה לקבוע אם, למשל, שמרייכמן, סטמצקי וזריצקי, "הכשרים", לא גויסו לשם מתן לגיטימאציה לזולתם, או שמא משתלבים הם אורגאנית בתוך הפרק ההשראתי־ציירתי של האוצרת. כך־או־אחרת, פסל צהוב של איזה בסור־שטן מרקד, שגרזינים נעוצים בגושו, מעשה־ידיו מוטי מזרחי אינו זקוק לכל לגיטימאציה ובוודאי שפטורה מתלות בזאת. עבודה־יפה של מיכל נאמן, אשר מלאכת המכחול ההורש לדקירות של צבע אבלה, מהווים דוגמא למעשה־ציור אמתי, וזה ללא קשר אל ההבהרות למיניהן שבוקעות מן היצירה. בולטת לטובה גם עבודה של בני אפרת, והיא מחבר של צורות גאומטריות אינות בדרגות שונות של שחור־לבן. כמו כן פסלי הברזל של דב פייגין ושל אבריקם טל, שמגדיר את עבודתו דמוית־מיטת־הסטמרים של פאקיד בתור "שרה", מעוררים תגובות חיוביות, וזה לצד עבודותיהם של בן דוב, שובל חולתם.

לעומת זה, מצויה בתערוכה קבוצה גדולה של מוצגים אשר להם המשולש זריצקי—סטמצקי—שמרייכמן לא יוכל להעניק לגיטימאציה כלשהי, ודומה כי בהקשר האמנותי לא תטהר אותם אפילו הזייה של אפר־פרה אדומה. הכוונה היא לגיבבי ביקרשים, סחבות, קרעי־נייר וכתמי־צבע על נייר או בד, שכל אחד מהם מכיל, מן הסתם, אמירה כלשהי. ברם, אמירה כשלעצמה אינה מהווה, בהכרח, מעשה אמנות. למשל, אם מבריז פלוני בקרך רוחבות שהוא מוחה נגד מלחמה זו או אחרת, אין הוא מחזיק עצמו, מן הסתם, אמן בזכות זאת, והוא הדין לגבי הדעות בתחומים אחרים. לא ברור, אפוא, מה הטעם ביצירת עבודות כאלה, אשר מיותר יהיה להעמיס על הצייר את שמותיהן ושמות־עושיהן, ועוד יותר מכך תמוהה ההעזה הטמונה בהצגתן בנסיבות מחייבות כאלה. ייתכן מאוד, אפוא, שיש בכך משום סימפטום לניסיון קליטה מן החוץ של ערכי־תרבות אגב חיקוי תוך התבטלות. מה שעלול להשרות על המכלול המוצג אווירה של קיץ לבאנטיני.

בין יין ליאנג

מעצבים יפאניים בני זמננו, מוזיאון ישראל, ירושלים.

מאת ניצה מליניאק

שתי תפיסות מנוגדות של אמנים יפאניים מודרניסטים שובו לתהילה בינלאומית בתחום הבריה האמנותית, באות לידי ביטוי בתערוכת כרזות מעניינת זו, המומלצת בפני גראפיקאים בפרט ובפני שוחרי עיצוב אסתטי בכלל והמהווה עדות חותית, תמציתית, לעולמו המורכב והמסובך של בן ארץ השמש העולה, הנקרע בין מזרח ומערב.

בעולם שסוע זה לא נעקר מקומו של המושג "התאבדות" המופיע בכרזה של הצייר המעצב הנודע מאסאנורי יוקו, שהיתה נקודת ציון משמעותית — מעין לידה מחדש — בהתפתחותו האמנותית. מאז הב־צגת השנייה של שנות ה־60 החל בעיצוב כרזות שהורכבו בטכניקת הקולאז' כמוב טעם מציטוטים של יצירות מופת. כזאת היא, למשל, כרזה שהוכנה על־פי הזמנת בית־הדפוס למבעים, המשלבת בצורה מתוחכמת ציטוטים מיצירותיהם של אמנים שונים למן גויא, אנגר וטיציאן ועד לפיקאסו. וכך כרזות אחרות, שיש בהן ביטוי בולט לאלמנטים, הלקוחים מתרבות המערב הפסיכודאלית, או מתופעות תרבו־תיות אחרות משנות ה־60. שורה על כרזות אלה אווירה מיסטית רצופה סימבוליזם אקלקטי, השואב ממקו־רות יהודיים נוצריים, איסלאמיים וכן בודהיסטיים. בשנות ה־80 מגד־בשת היסטוריה המתולכת של מאסאנורי יוקו בתרבות המערב בעיקר בכרזות המבוססות על ציו־רים של ציוריו, המבעים בוותם הפוסט־מודרניזם, במיוחד בנוסחו הגרמנית הצעירה, עד כדי אי־יכולת להכיר את שורשיו היפאניים של יוצרן.

לעומת "התאבדות תרבותית" זו, המבצעת, כמובן, במיומנות טכנית לעילא ולעילא, מצטיינות עבודותיו של קאזומאסה נגאי (יליד אוסאקה, 1929) ביהודיות. נגאי הוא צייר אמן וגראפיקאי המכונן כנושא "צרכו ביצון לעיצוב". בעיצוביו הוא משלב מאפיינים יפאניים מסורתיים כמו מחברים זוויתיים, אלכסונים, התייחסות למרחב ולמישור והגברת טקסטורות עם טכניקות הדפס חדישות. עבודותיו עושות שימוש נפלא בגראפיקה ממוחשבת הבבי־לות. אפשר לגלות בהן מבנה אחד אוכרים לוחותכי־העץ המסורתיים, לקומפוזיציות המבולה והבודהיסטיות ולתמונות־טבע של הולוקה המסור־תית שמים, ים הרים, ומצד שני לעבודותיהם של חלוצי המודרניזם (במיוחד קנדינסקי) הרצינויות הבי־עוניות והמודרניות הנוצרות כאן מתוך אחרות הסגילויות הביבודים.

מבטאות מגבים רוחניים קשים ביותר להגדרה מדויקת, המצויים בנקודה מתולשת כלשהי על חוט המשי הדק שבין יין ליאנג.

מאסאנורי יוקו, פרסומת למדינה, קולאז' המורכב מציטוטות מתוך יצירות מופת.

לנסקי — אוצר גדול

(סוף מעמוד ב־6)

הוא יכתוב "לשכב" או "עמוהל". יש להניח שרבים כאלה ישנם בספר, אם כי גם כאן דרושה זהירות. גישה אוטומאטית עלולה לקלקל אפילו בעניין "סכני" שכוח.

צד אופייני נוסף בלשונו הן צורות שלבשו מלים עבריות בתוך האידיש. למשל, המלה "תקף" הגויה באידיש בכ"ף רגושה. לנסקי כתב תיקף "תיקף" כך, בדגש בכ"ף, וחרז את זה עם "תוקף". מי שיבדוק את חריזתו המלעילית של לנסקי יגלה שכנראה גם ה"תוקף" נשמע לו כ"תיקף". ולכן חרז מלים אלה כשם שהוא חרז "יכולת" עם "תכלת" ועוד.

מעניין לציין שבעיתון זה, "הארץ", הופיע בשנות השלושים שיר של לנסקי "מכתב" בצורה המעידה כי שיר זה כנראה לא עבר שום עריכה. על כך אפשר ללמוד מן הכתיב והניקוד האופייניים ללנסקי, שהשאירו כבודם בשיר המודפס. ובשיר זה הפיעו ברישום המלים "תיקף" וזהב (נסקי' נחרז עם "עטים וקמת") בכ"ף רגושה.

עלינו לזכור כי "מתקנים" של לנסקי בעבר לא עשו מה שעשו מתוך שרירות לב. אכנם, הם הבינו לפעמים בהתערבות יתרה או בקריאה רשלנית של השיר. אך הצורך בעריכת השירים הורגש בגלל צורות לשוניות הזרועות בשירי לנסקי — והטיפול בהן בעתיד חייב להיות זהיר ונבון.

בבדיק תובעת אורח באומרנו להשאיר צורות כ"שבי עיר" (נ"א שואים) ולא לשנותם לצורה המקובלת כיום, בגלל הפגיעה בקצב. אך מה ייעשה בצורות רבות אחרות? למשל, לנסקי מנקד בקביעות "למרי" בחיריק במ"ם. "שלהי" בה"א חרוקה: מלים כמו "האפור", "הפחד", "הרחוק" — ה"א בסגול; את המלה "קוקיה" הוא כותב "קוקיאה", ועוד ועוד.

הנה, למשל, מה שעשה גרודזנסקי במהדורתו: לנסקי כתב "אשרי" — חיריק בר"ש, כמו "ארצי", למשל. ובשיר שבו מופיעה מלה זו כך, יקבו בית זה: "אבן אתה הוא זה בשרי/לנהר נתת פתוח הוסט,/על אף כל פיד אוזר וקודם/אני אומר באוזן: אשרי" הבית הזה הושמט כולו במהדורת גרודזנסקי. השיר בן 6 הב־תים נהפך לשיר בן 5 בתים (אגב, אצל קריב יש לשיר זה רק 4 בתים, אך איננו יודע מה היתה גרסת כתב היד שעמדה לנגד עיניו). ובבית הבא, הפותח בשורה "אשרי", הרת עולם חיבלתני" מנוקד בספר "אשרי" בפתח בר"ש, וכך נפתרה הבעיה. גם זו דרך...

האשר לצורות אזננו הישראלית בצורות שאיננו מורגלים בהן — מהרה במקצת ורגישותם היתרה של עורכי לנסקי. האם באמת היה קורה אסון גדול לו הוצבה לפנינו מלה זו או אחרת בניקוד שאיננו מקובל כיום? והלא "קול ישראל", למשל, משמיע לנו השכם והערב צורות בלתי מקובלות... ההבדל הוא, שהורזותיו של הרדיו הכבויות עלינו נחשבות לעברית נכונה יותר, ואילו הרוזתיו של לנסקי היו נחשבות, כנראה, לסתם אי ידיעה, ואולי מזה השתנו שורכיו.

כללית, ברור כי אם ספרו של לנסקי לא ייועד לחוקרים בלבד, ראוי להתקין את ניקוד השירים בתבונה, ולא להביאם בדיוק כניקודם במהדורתו. בכל מקרה ומקרה יש לדון לגופו.

★

דוז אלה אך קווים מעטים לבעייתיות של הבאת שירי לנסקי לדפוס. ובכך הכל אין אלה בעיות גדולות מפתור. גישה זהירה ורגישה לשירים אלה תעניק אוצר גדול זה לקורא בצורה הראויה.

זמורה ביתן מוציאים לאור · דביר

ספרים טובים

ז'ורז' אמאדו

דונה פלור ושני בעליה
גבריאלה, ציפורן וקינמון
רועי־לילה
תרזה בטיסטה עייפה ממלחמות
מותו ומותו של קינקאס־שואג־מים

באוקטובר

ארץ החמס

כל הספרים תורגמו מפורטוגלית על־ידי מרים טבעון

אמאדו הוא יוצרו של טיפוס חדש של רומן נאטוראליסטי, רומן שבו העם מדבר מגרונו של הסופר, ונשמעים ממנו הדים למסורת הסיפור שבעל־פה, "גיבורי הם בני עמי", אומר אמאדו, "מציאות חייהם ותקוותיהם, השמחה, הכאב, הרעב, הדיכוי והמאבק לחרות."

השבוע הופיע הספר
האוטוביוגרפיה של אליס ב. טוקלאס
מאת גרטרוד סטיין

מפעלים אוניברסיטאיים להוצאה לאור

הנצי"ב 28, תל־אביב, טל: (03)262494/5

ספרים חדשים בהוצאתנו:

תמר גוז'נסקי/ התפתחות הקפיטליזם בפלשתינה
ספר חדשני ושובה מיתוסים, המציג תפישה שונה בתכלית של התנגשות בין ההתיישבות הציונית והחברה הערבית המסורתית בתקופת המנדט הבריטי.
המחיר: 28 ש"ח כולל מע"מ

לאורה ויינבך ושושנה בחש/ אמנות השיח
הספר עוסק בתקשורת המילולית הבין אישית, בהבעה של מבע מילולי קצר ובחילופי דברים המתפתחים לסוגים שונים של שיחות — שיחות חולין, שיחות עסקיות, שיחות חיזור, ראיון ודיון.
המחיר: 28 ש"ח כולל מע"מ

פרידה פילצר/ אנחנו והמדיה
חוברת העוסקת בנושא אמצעי תקשורת המונים, ומיועדת לתלמידים בחטיבת הביניים.
המחיר: 6.90 ש"ח כולל מע"מ

בסידרת מבחסים פילוסופיים בעריכת פרופ' מרסלו דסקל
דני דידרו/ מכתב על העיוורים
לשימושם של הרואים
תרגם והקדים מבוא ד"ר אלי פרנקו
המחיר: 6.90 ש"ח כולל מע"מ

אבן רשד/ מאמר ההכרעה
תרגם מן המקור הערבי והקדים הקדמה ד"ר אלפי אלון
המחיר: 6.90 ש"ח כולל מע"מ

הפצה ראשית: לובי כהן ושות' בע"מ, יהודה הלוי 77, תל־אביב, ובחנויות הספרים המובחרות.
ניתן להזמין ישירות מבית ההוצאה, ע"י משלוח המחאה בדואר.

מכון גיתה תל־אביב
מרכז התרבות הגרמני

הקורסים מתחילים ב־28.9.86
במכון גיתה
רח' ויצמן 4, בית אסיה, תל־אביב
ההרשמה מ־21.9 עד 25.9 בין השעות 15.00 — 18.00
פרטים טל. 03–217265

קורסים בשיתוף עם מכון גיתה:
ת"א: פרטים: 24.9 — 28.9 בשעות 15.00 — 18.00 בטלפון 03–766793
חיפה: ההרשמה מ־21.9 — 23.9 בין השעות 19.30 — 21.30 במועדון הכרמל, שד' הנשיא 103, פרטים: 04־257349; 04־245346.
כפר־סבא: בית התרבות ע"ש רייצל, רח' גאולה 12, ההרשמה מ־21.9 עד 25.9 בשעות 12.00 — 9.00 ו־20.00 — 18.00.
פרטים: טל. 052־35649

טייסט אוף סצ'ואן
באה אליך הביתה
צלצל
052–70448
מרכז מסחרי כפר שמריהו
יש המון סינים אבל רק טייסט אוף סצ'ואן אחד!

هكذا من الأصل

هكذا من الأصل

הולכת לאיבוד

אני הנה אחרה רבה וסקרנות ללאה שקיראל, מאז הופעתה ב"זה הזמן". שקיראל, אשה דתית צעירה, מבית ציוני, כפי שהגדירה את עצמה, הגיעה לירוחם, לפני שמונה שנים, מתוך בחירה חופשית. לפעמים, הדרתה "אני הולכת שם לאיבוד". אבל לא אתת כלאה שקיראל תוחזר על הרעיונות והערכים המנחים אותה, ועל המשימה שלקחה עליה. היא סיפרה או שירותם, ופעילותה בה. "בתוך מגון של אוכלוסיה", היא לה "אנגר אינטלקטואלי". לדבריה, זה גם סיבה אצלה פרופורציות.

והנה שוב עולה שמה של שקיראל לכותרות, עם בחירתה למועצה הדתית של ירושלים, ועם התנגדות היסטרית כמעט שמעורות בחירה זו בחוגים דתיים. שקיראל הופיעה ב"מבט" (יום ג'), ולפנינו הופעה מרתקת של אשה דתית צעירה, שהיא גם פמיניסטית. זה שילוב קשה, אבל הקונפליקט הקשה מירכבת מקור לדבריה בשייכותה לציונות הדתית. לדעתה, הציונות הדתית "חייבה את עצמה לקונפליקט" כאשר ניסתה לשלב בין ערכים דתיים, "לבין הרצון לקיים ריבונות יהודית במדינה מודרנית דמוקראטית". אבל קונפליקטים אינם מרתיעים את שקיראל, ואין היא מן הנכנעים.

לעזרתה באה, במהדורת החדשות של יום שני בלילה, חנה אורבך, מורה ומחנכת ותיקה, אף היא מן המחנה הציוני־הדתי ההולך ונעלם מן הארץ. שקיראל ושכמותה, שנעשו נדירות בנוף שלנו, צמחו לאורם של מחנכים כגב' אורבך. חנה אורבך מתעמתת עם יצחק רבינו, האיש המופקד על המועצות הדתיות במדינה. מר רבינו מצליח להפתיע גם אותי. האיש חי בעולם סגור ומסוגר, שרק נשים הן בזוקת טמאות, ולרבנים אסור לשבת במחיצתן.

רבינו מתעלם מן העובדה שהמועצות הדתיות ממונות על שירותים דתיים, ולא על פסקי דין הלכתיים; ושירות דתי בעל חשיבות ראשונה במעלה כחינוך ניתן כיום, רובו ככולו, בידי הנשים הטמאות. לאה שקיראל לקחה עליה משימה קשה: להיאבק על מעמד האשה בני חנה המקביץ והולך, שכן לבאורה אין לנשים סיכוי כלשהו לגבור. לשם כך היא זקוקה לשיבוע פנימי עמוק, ולכוח עמידה ולחימה. יש לקוות שהודעת השרים תפסוק לטובתה. גם כמו הסיכויים קלושים למדי. ואולי נשים דתיות בעלות תודעה פמיניסטית והשפעה בחוגים דתיים, כאלים שלוי והכרות־כנסת לשעבר של המפד"ל, יודלבו לעזרתה של שקיראל. שכן המאבק הזה מתחיל גם מבחינתן.

הלוחמים מתוסכלים

אוטובוס מס' 300 הוא כיום שמדובר במקומותינו. אילו פעלה שם יחידת הימ"ם (היחידה המשטרתית המיוחדת למוח־) שאכן הגיעה ראשונה למקום, "המשך היה שונה לגמרי". כך נאמר בכתבתו של אבי כתף אהרונוב, "הימ"ם אינו משתתף", ב"מבט שני". הימ"ם שבתך אהרונוב וצוותו עקבו אחריו זמן ממושך, הוא יחידה מעולה, לדעם מומחים לדבר. אלא "שהיא השיגה שיאים רק בתיאוריה. היא פועלת בתנאי מעבדה, ואין לה תנאים של ממש". במקרה הטוב היא משמטת לתצוגה.

מתברר שבמשך שלוש־עשרה שנות קיומה, מאז אוסן מעלות (פעולה שנכשלה, לדעת אחד הלוחמים, מוקי בצר) לא השתתפה היחידה בפיגוע־מיקות. תמיד הקדימו עליה יחידות מובחרות של צה"ל. אנשיה, מטובי הלוחמים, נעשו מתוסכלים. למראה הכתבה, דומה שהכבשי הרב המושקע ביחידה זו מושקע לשווא.

אורי כקאהרונוב אחראי לפרט פעולה מרתק ממש — אם כי אני מודה שלדעים קשה היה לי לעקוב ולהבין את המתרחש בגלל הפעילות המבצעית הזרה לי. אבל לפחות השתכנעתי כי לוחמי הימ"ם הם לוחמים מיומנים מאומנים ונועזים — וגם לוחמים מאוד מאוכזבים. גם שר הביטחון, בביקור במתקנים שלהם, משבח אותם בכל פה. אבל בשבחים אין די ללוחמים. מסתבר שעד עצם היום הזה אין חלוקה ברורה בין הצבא למשטרה. מסכת העפולה, במקרה של פיגוע טרוריסטי בתחומי הקו הירוק, לא המשטרה. וכך מוטלת על היחידה כעין סטיגמה. אולי מפני שזו יחידה משטרתית ולא צה"לית.

צפינו בכתבה מרתקת, שהשקיעה בה מלאכה ראויה לציון. ציון לשבח מגיע לצלם צללי שיטרית, שהצליח שלא להחשף את פני האנשים, ואת שיטות הלחימה, והמגבלות קשות השיג רגעי צילומי חוותי מרשים. אבל השאלה בעינה עומדת — מדוע אין הימ"ם משתתף בפעולות? מדוע הוא נדחק הצידה במשך שנים? האם אין סומכים עליו? ומדוע יש צורך להמשיך להחזיקו ולבזבז עליו כסף רב, אם אין בכוונת האחראים להפעילו.

בזכותו של מנשה רז

מנשה רז: אופי וקצב

מהדורת החדשות המאוחרת קנתה לה תבנית ואופי משלה. הפעם, בזכות עורכה, מנשה רז. אני מודה, בתחילה היו לי הסתייגויות מרה, אבל הוא התפתח עם המהדורה, בהדגשות נתן לה אופי וקצב. כיום זו מהדורת חדשות העומדת ברשות עצמה, יש בה חומר חדשותי, כתבות, ראיונות ועימותים מעניינים. כמהדורה של שעת־לילה מאוחרת, היא משלימה בשני שבה את המהדורות הרציניות של "מבט". זה ממש הישג, לאחר שנים של כשלונות שרדפו זה את זה, מאז ימי יצחק רועה ב"כמעט חצות".

האומנם מהפיכה?

בן־דרור ימיני

"אגרוף פוליטי", ספרו של בן־דרור ימיני, עורר את תשומת לבי מיד עם צאתו לאור. אף הקדשתי לו מאמר ביקורת ב"משקפי קריאה". עכשיו מקדיש לו יוזן לונדון את "סוף ציטוט" (יום א'). אני משערת שלונדון נתפס לספר מסיבות דומות לשלי. כלומר, דווקא מפני שבן־דרור ימיני כתב ספר מתוך שפוי המאוק, ובאותה עת מילטאנטי. מבריר זאת אורי אבנרי, המשתתף בדיון לפניו מביטסם של בן הדור השני של מרוקו, הופעה שבלשונו היא "התעוררות שניה".

לדעת אבנרי, הבעיות של דור זה אינן לחם ועבודה, כמו שהיה בדור ההורים. בתחום הכלכלי פערים הולכים ונסגרים בהלקם. אבל לפנינו ציבור של אנשים צעירים, משכילים, הרוצים לדעת שהם שווי־מעמד, והם גם שואפים למקום בשלטון. אבנרי, רואה לעיניו מסיבה של מהפיכה, שתשנה את פני המדינה בעשור הקרוב. אני מסופקת הרבה יותר. דומה שאבנרי רואה מהרהורי לבו. אולי הוא מקווה שיקום מחנה גדול של מזרחיים, אשר נפשם נקעה מן השמאל הישראלי, והם שונאים גם את מפלגת העבודה, על חטאיה, וגם מאוכזבים, כימיני, מן הליכוד, ואלה יגרשו את המחנה שאבנרי אחד מראשיו. זו שאיפה פוליטית לגיטימית. אבל אבנרי מנסה ליד לדעת ששלום עשים לא מזרחיים ולא מערביים, בעלי כוונות טובות בכל שיחה; שלום עושים פוליטיקאים שבידם הכוח והשלל. עכבה, אפילו המזרחים מאמינים שהליכוד מיטיב לעשות שלום יותר מן המערך המסכן.

בינתיים מצטייר לי ימיני כבעיר משכיל ורגיש, שנוח לו בין ספרים ורעיונות מופשטים. הוא סוקר הדואה את שני צדיו של המטבע. אין הוא נסכה על בזע המהפכנים, שהשקפת־עולמם עשויה שחור־לבן והלכי־הזם מבאסים. משום כך ספרו רחוק מאפסי ומריעות הו־משמעיים, הוא מתלבט באמת ובתמים. יש מידה של צדק בהאשמות שמשמיע אשר לוי, שקבוצה אינטלקטואלית צעירה זו אין בכוחה לשנות דברים בחברה, משום שאין לה היכולת לקוות עליה אחריות.

אבל הנושא העדתי, שב ועלה, עדיין זה נושא רב משמעות במציאות הישראלית. מדי פעם במעט מתוספים אליו היבטים שלא שמנו לבנו אליהם: כמו בריון הפעם, שחיי בו מעלות המודרות, ומדי פעם גלים — במיוחד ברמים של עמיר פרץ — לתחומים שאינם ממהותו. אף נתגלו בדיון סתירות רבות, כמו הטענות על דוד לוי. אני תוהה האם הדרישה היא שלוי ינהג כמנהיג עדתי, ולא כמנהיג לאומי. ואולי השאיפה היא לבנות כאן ציבור מזרחי מבוצר הכוונה, שיגבר על הגיבור המערבי־האשכנזי הרי זו איוולת גמורה. וכן תהיה זו איוולת, לכפות תרבות זו או אחרת, ולבסות לעשות השוואות ערכיות כמלות בין התרבות המזרחית למערבית. הרי ממילא הולכת ומתגבשת כאן, לטוב ולרע, הוויה בעלת אופי משלה. אך זה כבר נושא לדיון אחר.

אסור להחמיץ

עדיין אני צוחקת בקול, כאשר אני נזכרת בפרק האחרון של "כן, אדוני ראש־הממשלה" (יום ב'). אם יש לנו ביקורות וטענות על משכורותיהם של חברי הכנסת, ועל רמתם של אלה: אם יש לנו ביקורות על האנגרטריסים שלהם, על תנאי השכר שך מבלים ממשלתיים, על ההסכות המופלגות, תנאי הפנסיה שלהם, בעוד האחיות והמורים מאיימים בשביתה — אין לנו אלא ללכת אל ראש הממשלה האוקי, ואל מזכיר הממשלה סר האמפרי, ואל מנכ"ל האוצר שם. כך נוכל לעמוד על טיבם של מימשות ותכבים, ולראות את דמותנו משתקפת במראה.

אם האמנו שבאנגליה הדברים שונים, הרי אין לנו במה להתגאות. "סרגא דארעא הד הוא". אבל באנגליה השפה רהוטה ומלוטשת מיכבות, וחוש ההומור מפותח גם הוא. את הקריקטורה הזאת אפשר להעתיק לכאן ללא שינויים. היה אפשר לבכות, אם זה לא היה כל כך מצחיק. אל תחמיצו. ראו כי תוהדתנו

יש מה לדווח

ישראל סגל, אף הוא כתב הטלוויזיה הטוכיח את כישוריו. מאז התמנה לכתב הטלוויזיה בגרמניה ובמערב־אירופה, אין סגל יודע מנוחה. הוא נמצא בכל מקום שמתרחש בו משהו. ולצופים, שאירופה נעשתה להם פריפריה אבודה ונשכחת, מתברר שבכל זאת קורים שם דברים האירועים. ויש על מה לדווח. סגל אף מגיע לאיסטנבול, לאחר הפיגוע בבית־הכנסת שם, ומעביר במשך אותו שבוע דיווחים מלאים, שיש בהם מידע לצד רחשי־לב ודיוקים של הקהילה היהודית. אלה דיווחי־צבע שמתלווים אליהם כאב, צער, פחד, תחושת אידאנים. סגל מצליח ליצור מגע בלתי־אמצעי עם אנשים. הוא אחד הכתבים היהודים. הנראה תשמע כאילו הוא באמת סקרה. ואין הוא עושה את מלאכתו מצוות אנשים מלומדה. על כן הכתבות שלו הן תמיד סיפור אנושי, שיש בו כל היסודות שכתבת טלוויזיה טובה זקוקה להם.

חוסר טאקט

אמנם רם עברון היה חביב, שלא כדרכו, בראיון ב"זה הזמן" עם צ'רלס ברונפמן; אכן גם אני מסכימה שהנכסף יענה את הכלב. אבל הראיון היה בעל אופי לא־אחיד. שאלותיו של עברון מאכזבות ולעתים מרגיזות. עברון מפגין חוסר טאקט, כאשר הוא חוקר את ברונפמן, אם הוא משלם את המסים הגבוהים ביותר בקטרה, וגם קובע זאת כעובדה. כאילו היה חוקר את מר ברונפמן, כמה כסף יש לו בחשבון הבנק. על שאלה כזאת גם אני הייתי מסרבת לענות: אם כי מסיבות שונות לגמרי מהסיבות של ברונפמן.

לאחר שהוא מחמיא לו, כנדבן ידוע, עברון חוקר כמה כסף הוא נותן לישראל. שוב שאלה ברוח מאוד ישראלית. אין פלא שברונפמן מסרב להשיב גם עליה. מה גם, שהמידע של עברון אינו מהימן, ואין זו הפעם הראשונה שהתחקירנים שלו מטעים אותו. ברונפמן, המצטייר כאדם סימפאטי, רגיש וחכם, מתרגש מאוד בהופעתו. הוא גם מלא התלהבות והתפעלות מישראל, ד־אילו רם עברון מנסה לצנן את התלהבותו, להוכיח לו ממש את ההיפך. בטין התנשאות ספקנית, של מי שיודע על מה הוא מדבר.

דיוקן

חנה זמר כתפאורה

היתה גם מסגה, וגם אותה עברנו בשלום. פרס נסע וחזר ושב נסע הטלוויזיה עקבה אחריו. אהוד יערי עשה מלאכה מקצועית מעולה, בדיווחים השוטפים שלו מאלכסנדריה. יערי אינטליגנטי מאוד, בעל כושר תפיסה מצוין, יודע להבדיל, בכיהירות הבהירות, בין עיקר לטפל. בין נושא מרכזי לפרטים שוליים. אין הוא כתב של "צבע" אלא של מהות. הוא מסביר ושכלתן, מתייחס לצופי הטלוויזיה כאל אנשים אינטליגנטים, המסוגלים לתפוס עניין. זו תופעה נדירה. הצטרף אל פרס בנסעו גם יגאל גורן. בכתב כריזמי, גורן לא השתחרר עדיין מן הסגנון האגרסיווי שלו, אבל הוא הולך ומשתפשף, מאבד אבי־את מן התוספת שלה.

בטלוויזיה, לצד הכתבים יש מצלמות, והן מעבירות אלינו תחושה של להיות־"במקום־האירוע". זאת לא יעשו אלפי מלים. באמצעות המצלמות אנו מנסים לעמוד על רוחשי לבם וחשבותיהם של הפוליטיקאים, מבקשים לבחון את הבעות פניהם, את מחוותיהם, לנסות לנחש מה הם חושבים באמת, בסתר לבם.

אבל במקום שיש בו מצלמות, יש גם הפתעות. וכך, אם לעשות הראיה על יגאל מרקוס, שכתב: "ההיסטוריון שיעלעל באלבומי התצלומים של התקופה, לא יהיה עוד בטוח שמי שניהל את המדינה בעת הזאת, הוא אותו צעיר מבשיק הזייכני, הרכון למרכז התצלום; אבל הוא יהיה משוכנע מעל לכל ספק, כי את המדינה מנהלת אשה בלונדית נמרצת, עורכת "דבר" מרת חנה זמר, הידועת כראה לתפוס מקום טוב באמצע. הפעם, ממש באמצע, בין פרס למובארק, כמו היתה המארחת המרכזית באירוע.

זמר הצליחה לדחוק מן התמונה את אורי סביר, ואפילו אברהם טמיר, שאינו מן הנרחוקים לצד, ניצב לו אי־שם בשורה אחרונה. ואת דייב קמחי [illegible]. פרס הפוטוגניים אינו נדחק הפעם לתמונה, הפוליטיקאים הנצצים בל יראו. אבל מרת זמר ממוקמת שם באמצע. במשך הטקס אנו צופים לא רק בכוכבותה אלא ממש בהבעות פניה. האם לא די לה בעמדה המרכזית שכבשה, הנה כאשר הנשיא מובארק קורא את הצהרתו, רואה מרת זמר לנכון, ללחוש משהו באוזנו של פרס, משהו שלא היה יכול לחכות לאחריכן. היא אף פונה ומתכופפת לעברה של מישהי העומדת בסמוך אליה — אולי לתת ביטוי לאיזה רחשי לב. הרי לכם דוגמה לנימוסים טובים.

מתברר שלא לשווא, הזמין ראש־הממשלה את רעות העורכים להתלוות אליו במסעו לאלכסנדריה. כך יכולנו לצפות בועדת העורכים, כתפאורה, בתנועה מתמדת.

מכתבים למערכת הארץ

הירידה אינה דבר נורא

סיפורם של בני גבדוש, שעורר באחרונה עניין רב בציבור, יכול לשמש עילה להרהור נוסף בבעיית הירידה ואולי גם לחוויות בגישה שיש לנהוג כלפיה.

בקרב היושבים בארץ מקובל להתייחס בשלילה רבה לתופעת הירידה וליורדים בכלל ("נמושות"). אך שלילה זו אינה מושרשת ברבדים העמוקים יותר של התודעה. בדיקה מקרוב של קהילות הישראלים בחו"ל ושל הנמנים עמן אחד לאחד, אינה מגלה בהכרח שם אלמנטים של שלילה מבחינת נורמות של מוסר. זהו ההך ממבצע להלוקין, שאינו נופל במאומה מן המבצע בארץ — אפילו לא בעומק הזיקה הרגשית לישראל. לכן אין שום אחיזה לכינויי הגנאי ושום הצדקה להתנשאותם של היושבים בציון כלפי אחיהם. בני גבדוש אינם יוצאי דופן. רבים כמותם בקרב הנוער הישראלי בחו"ל.

הגיע הזמן להכיר בעובדות ולהסיק את המסקנות המתבקשות. במקום להתאבל על חוקי טבע, הישראלי היה ויהיה תמיד קל תנועה. הקלות שבה הוא מסתגל לסביבה חדשה הינה תוצאה של תכונות ברוכות: אינטליגנציה מפותחת, כושר אימפרוביזציה ותחיהת מרבית — תכונות שסייעו לנו לא במעט גם להקמת הארץ הזאת. העובדה שתכונות אלה עברו לישראלי בירושה מאבותיו שבגולה, אינה אומרת כשלעצמה שמצב זה בלעדיו.

אף מבקרות הראות של איגברס המדינה, אין זה בטוח כל עיקר כי מצב היה לו ישבו כל הישראלים בארץ דרך קבע; בוודאי לא בעתות רגיעה. חשובה יותר מבכותם המסית היא עצם זיקתם למדינה; ואם זו הולכת ונולשת הרי האשם הוא במידה רבה בנו, שמקום לקרב ולשמור דווקא ואנו מגשיכים לדחות.

שמואל כהל
תל־אביב

חפש את המפלגה

בכתבתו על דני ויינמן ("נוסים" ("הארץ" 5.9) שבה אריה לביא להכיר מדוע, בשעה שהתפוצצה פרשת חברת הביטוח "אשל", לא אירע דבר מלבד התפטרותו של ויינמן מנכ"לות חברת "שמשוך" (גם היא חברה־בת של "הסנה", וכמובן — חברה הסתדרותית, הסיבה היתה, כמובן, השתייכותו של ויינמן למפלגת העבודה היותו פעיל בה, כמו גם האנשים הנוספים המעורבים בפרשה.

בקעמי עירוני
רעננה

התקנות — גם על כרטיסים לארה"ב

בידיעה על התקנות המגבעת למוזרי כרטיסי הטיסה ("הארץ" 16.9), נאמר כי תקנות אלה אינן חלות על כרטיסי טיסה לארה"ב, ולא היא. התקנות חלות בהחלט גם על טיסות מישראל לארה"ב. עלי־תקנות אלה חל איסור למכור כרטיסי טיסה מישראל שלא לפי התעריפים שאושרו על־ידי מינהל התעופה האזרחית, וכאמור תקנה זו חלה גם על כרטיסי הטיסה לארה"ב.

עתירתה של המועצה לצרכנות נגד משרד התחבורה בעניין זה בוטלה, לאחר שראש הרכב בית המשפט העליון, השופט מנחם אילן, העיר בעת דיון המקדמי בעתירה, כי אין לה כל בסיס עובדתי ומשפטי.

יחזקאל אמיתי
דובר משרד התחבורה
ירושלים

הוועד לא נדרש להפר חוק

בעיתונות הישראלית הופיעו באחרונה ידיעות שונות בעניין חשיפוש בכספי קרנות ומוסקים בבנקים בניו־יורק בידי הוועד האמריקאי למען מכון ויצמן.

אף־על־פי שהמהדך בכספי הקרנות לתמיכה במכון־ויצמן נדון פעמים רבות, הנהלת המכון מעולם לא דרשה מן הוועד האמריקאי לבצע כל פעולה שיש בה כדי לעבור על חוקיה ותקנותיה של ארה"ב.

נורמן ד. כהן
יושב ראש הוועד האמריקאי למען מכון־ויצמן
ניו־יורק

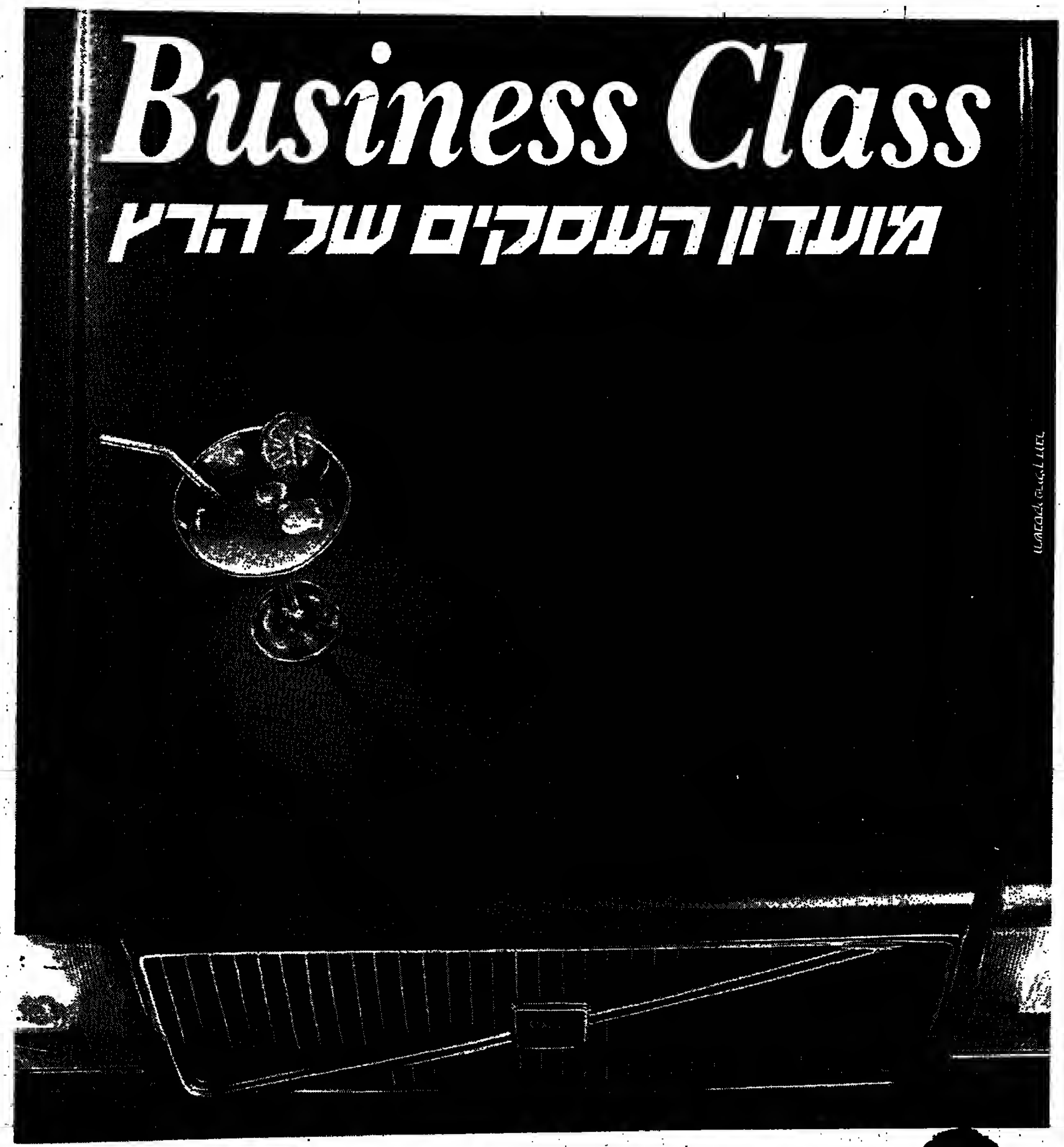

חדש! מועדון הרץ למנהלים ולאנשי עסקים בלבד!

הרץ, מספר 1 בארץ ובעולם, גאה להציג בישראל מושג חדש בהשכרת רכב: BUSINESS CLASS מועדון הרץ למנהלים ולאנשי עסקים, הנועד להעניק יתרונות והטבות למרבים לשכור מכונית ב-הרץ.

עד 40% הנחה על כל שכירת רכב ב-הרץ!

כחבר במועדון העסקים של הרץ, אתה זכאי להנחה אמיתית של עד 40% מהמחירון בארץ. ההנחה מהווה חסכון ניכר בהוצאותיך לאורך זמן. רק חברה כמו הרץ יכולה להעניק לך הצעה כזו! אך זה עוד לא הכל...

נכנסת למועדון? המתנות בדרך...

עם קבלתך כחבר במועדון, אתה זוכה לכרטיס חבר BUSINESS CLASS ובעת קבלת המכונית מעניקה לך חברת הרץ את אחת מן המתנות הבאות: • קיט נסיעות • תיק חליפות • קלטת שירים מיוחדים ...ועד הפתעה שתגיע לביתך.

בנוסף לכך, הרץ מארגנת לחברי המועדון פעילות חברתית ענפה וארועים מגוונים כמו תחרויות טניס ועוד...

אם אתה איש עסקים או מנהל, בוא לעשות עסקה טובה - בוא למועדון העסקים של הרץ. לפרטים נוספים והרשמה:

צלצל ל-בלה או ל-תמי 03-202121.

אתה לא שוכר רק מכונית. אתה שוכר Hertz